

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2012

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2012

SUMAR

februarie 2012

4 Despre
superioritatea
democrației
asupra despotismului

AL. DE
TOCQUEVILLE

5 Historia magistra
vitae, dar nu pentru
politicieni

ST. FISCHER-
GALAȚI

8 Cum era
să rămânem
fără Fundația
„Regele Carol I”

N. NOICA

EXCLUSIVITATE

13 Ca între colegi

*Colaborare
Stasi-Securitate*

G. HERBSTTRITT

CHIPURI UITATE

18 Constantin Banu
a aprins „Flacăra”

M. STAVINSCHI

22 Privatizarea
serviciilor de informații

*Cel al lui
Nicolae Malaxa*

G.D. MOCANU

27 Ferește-mă,
Doamne, de prieteni

Dezinformarea Pacepa

L.L. WATTS

PORECLA ÎN RENUME

31 Nemuritorii
de pe Quai Conti

F. DOLGHIN

EVENIMENT

33 Celălalt
Casanova

ȘT. LEMNY

39 Avionul
de Washington
aterizează la Londra

*Alexandru Bârlădeanu
în orașul de pe Tamisa,
1966*

M. RETEGAN

44 Cum i-a păcălit
doctor Kramer
pe naziști

W.H. LANG

magazin istoric

Anul XLVI – serie nouă – nr. 2 (539)

februarie 2012

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Stanislaw al II-lea August Poniatowski (1764-1795) a fost ultimul rege al Poloniei. În vremea sa, Polonia a fost împărțită între Rusia, Prusia și Imperiul Habsburgic. Înainte de a deveni rege, a fost unul dintre amanții Ecaterinei cea Mare a Rusiei. A fost și unul dintre protectorii încoronării ai lui Casanova

2 Un ilustru membru al Academiei Franceze (din 1647), dramaturgul Pierre Corneille (1606-1684), creator al tragediei clasice franceze, inspirate prioritar din istorie; autorul portretului (preluat de pe situl corneille-moliere.org) nu a putut fi identificat, dar cu siguranță pânza aparține școlii franceze din secolul al XVII-lea. Un indiciu al epocii sunt cele două volume în marochin roșu ținute ferm în mâna stângă (*Opere complete*), imprimate la Rouen, în 1648. În fundal se distinge catedrala Notre-Dame din Rouen, orașul de baștină al scriitorului, aflat pe Sena

3 Construcția Spitalului Filantropia a fost posibilă datorită voinței și tenacității doctorului Constantin Caracș (1773-1828), un spirit profund marcat de suferințele celor din jurul lui, căzut și el victimă a ciumei. Posteritatea i-a onorat memoria, cioplindu-i în piatră chipul, prin harul lui Mihai Onofrei; bustul se află și astăzi în curtea spitalului

4 Războinicul conte francez Jean de Dunois (1402-1468), apărător al Orléansului în timpul Războiului de 100 de ani, reprezentat ingenuncheat în fața Sfintei Fecioare cu Pruncul (miniatură din *Livre d'heures de Dunois*, unul dintre cele mai frumoase manuscrise ale epocii)

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Theo Stănescu-Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

LIBERTATEA ȘI BANUL

Cum oamenii nu mai sunt legați unii de ceilalți printr-o relație precum cele existente în caste, clase, corporații sau familii, ei tind să se ocupe doar de interesele lor particulare, să se gândească doar la ei înșiși și să se izoleze într-un individualism limitat, care sufocă orice virtute publică. Departe de a lupta împotriva acestei tendințe, despotismul o transformă în ceva irezistibil, căci el le fură cetățenilor orice pasiune comună, orice trebuință mutuală, orice nevoie de a se înțelege, orice ocazie de a acționa împreună; despotismul îi zidește, ca să zicem așa, în viața lor privată. Cetățenii tindeau deja să se separe unii de ceilalți: despotismul îi izolează; cetățenii se priveau deja cu răceală unii pe ceilalți: despotismul îi îngheață.

În asemenea societăți, în care nimic nu este fix, fiecare se simte îmboldit fără încetare de teama decăderii și de ardoarea parvenirii; și cum banul a devenit principala marcă a clasării și a distingării oamenilor, dar a dobândit și o mobilitate aparte, trecând fără încetare din mână în mână, transformând condiția indivizilor, înălțând sau coborând familii, nu mai există aproape nimeni care să nu fie obligat să facă un efort disperat și continuu pentru a-l conserva sau pentru a-l dobândi. Dorința îmbogățirii cu orice preț, gustul pentru afaceri, dragostea de câștig, căutarea bunăstării și a satisfacțiilor financiare sunt în asemenea societăți pasiunile cele mai comune. Aceste pasiuni se răspândesc cu ușurință în toate clasele, ajungând la cele care nu le cunoscuseră până acum defel; curând, ele vor antrena și vor degrada întreaga națiune, dar nimic nu li se va opune.

ALEXIS DE TOCQUEVILLE

Prin esența lui, despotismul le favorizează și le extinde. Aceste pasiuni debilitante îi vin în ajutor; ele înșală și îndreaptă imaginația oamenilor departe de afacerile publice, făcându-i să tremure la simplul gând al revoluțiilor. Doar despotismul le poate oferi oamenilor secretul și umbra care fac din cupiditate un lucru obișnuit și care îngăduie dobândirea unor profituri dezonorante tocmai bravând dezonoarea. În lipsa lui, ele ar fi fost puternice;

datorită lui, ele domnesc.

Impotrivă, doar libertatea poate combate cu eficacitate, în asemenea societăți, viciile care le sunt naturale, reținându-le pe panta pe care ele alunecă. Doar ea îi poate scoate pe cetățeni din izolarea în care independența condiției lor îi obligă să trăiască, pentru a-i constrânge să se apropie unii de ceilalți; doar libertatea îi poate însufleți și reuni, în fiecare zi, prin nevoia de a se înțelege, de a-și acorda încredere și de a se plăcea reciproc în practica treburilor lor comune. Doar ea e în stare să îi smulgă de sub dominația cultului banului și a micilor tracasări cotidiene ale afacerilor lor particulare, pentru a-i face să zărească și să-și simtă în orice clipă propria patrie deasupra și lângă ei; doar libertatea înlocuiește, din când în când, apriga dorință de bunăstare cu pasiuni mai energice și mai înalte, doar ea oferă ambiției un țel mai înalt decât acumularea de bogății, dând naștere luminii care îngăduie descoperirea și judecarea viciilor și a virtuților omenești.

(*Vechiul Regim și Revoluția*, Editura Nemira, 2000, pp. 17-18)

**PASTILA
DE CUVINTE**

49 Soarta destinului
și a șansei

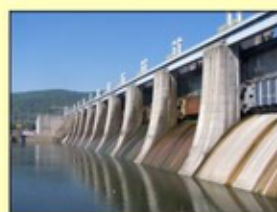
M. SALA

52 Tezaurul
evacuat la Moscova
– memorie cu lapsus

I. BISTREANU

56 Din iubire
pentru oameni
Spitalul Filantropia

L. ZAMANI

61 Zăzanie
între iugoslavi
pentru Porțile de Fier

I.G. ANDREI

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

**EȘTI FLOARE
DE DOR,
BASARABIE**

66 Se schimbă foaia
I. VARTA

70 Pe vremuri
oamenii
își trimiteau scrisori

G. FILITTI

74 Falimentul
care a salvat Franța
Afacerea John Law

V. IONESCU

79 „Perfidul Albion“
refuză să dea șpagă

M.-AL. PIȚIGOI

83 Campania din Est,
fără fard

Pe malul Niprului

V. SCÂRNECI,
A. PANDEA

**A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ**

87 Sfântul Trifon,
cel care a speriat-o
pe Maica Domnului

G. ROȘU

**HOOVER
INSTITUTION**

92 Competențele
Comitetului Național
Român

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

89 În București,
acum 50 ani

93 Telex

48; 73; 94;

95 Blitz... Concurs;
Blitz 200; Rebus;
Dialog

trale și de Răsărit. Pe această temă am fost invitat la o conferință în Germania, la München, organizată de Südost-Institut. Eram la Paris, când m-a vizitat ambasadorul României în Franța, Mircea Bălănescu, care mi-a spus că va fi prezent acolo și un grup de istorici români și mi-a vorbit despre posibilitatea de a vizita România.

Am mers la München cu soția și într-adevăr era prezentă și o delegație din România, din care făceau parte Constantin Daicoviciu, Emil Condurachi, Eugen Stănescu. Ei nu știau ce fel de om eram, se temeau să nu aibă de a face cu un anticomunist înverșunat. Dar s-au lămurit repede că nu făceam politică, ci doar istorie. Daicoviciu m-a invitat în România și în anul următor soseam în vizită, împreună cu soția. Am discutat posibilitatea inițierii revistei care avea să fie *East European Quarterly*, o idee pe care au considerat-o foarte bună și m-au ajutat să o duc la îndeplinire. Apoi am avut ideea să public colecția *East European Monographs*, la Editura Universității Columbia, în care s-au tipărit peste 800 de volume. Au publicat istorici din toată Europa de Est.

Și americanii m-au încurajat, tocmai pentru că nu făceam politică și nu eram legat de cercurile politice ale exilului. Așa am ajuns de la istoria secolului al XVI-lea la cea contemporană, când în Statele Unite nu se știa aproape nimic despre istoria României.

– În anul 2008
East European

Într-un tramvai bucureștean interbelic, vara

Quarterly și-a încetat apariția. A dispărut în S.U.A. interesul pentru această zonă?

– Da, s-a redus interesul, mai ales după prăbușirea regimurilor comuniste.

– După criza rachetelor din Cuba (Magazin istoric, nr. 3/1995, 9/2003), interesul autorităților americane pentru România a devenit tot mai mare. Cum explicați acest lucru?

– România era singura țară unde era foarte clar faptul că dominația sovietică nu era dorită. Americanii au considerat că dacă România se va apropia tot mai mult de China, va putea reduce această influență a Moscovei. Și ei căutau o apropiere de China și

România îi putea ajuta în acest sens.

Am fost solicitat de Administrația Nixon, de Henry Kissinger, care era șeful diplomației americane, să le spun ce știu despre România. În același timp, am continuat să țin legătura cu istoricii din România, inclusiv cu Ilie Ceaușescu. Alți istorici americani au fost încurajați de guvernul american să stabilească legături aici. Legăturile mele au fost mai puțin politice, mai mult culturale, dar au devenit cultural-politice, însă nu o politică de partid.

România a interesat mult în perioada conflictului sovieto-chinez. Acum există un interes legat de scutul antirachetă, dar este un interes pentru locul geostrategic pe care îl ocupă România, nu pentru cultura ei.

– Nici noi nu o promovăm cum trebuie...

– Și da, și nu. Sunt mulți intelectuali români importanți în S.U.A., dar mai ales în domeniul tehnic. Aș fi foarte încântat dacă ar veni câțiva români tineri, care să scrie, să promoveze România, să stabilească legături culturale, să arate cât de importantă este România.

Acum studiile est-europene sunt în declin. Nici măcar Dracula nu mai interesează așa mult. Sunt foarte puțini specialiști în istoria acestei părți a lumii.

– Știu că una dintre marile dumnea-voastră plăceri, atunci când ajungeți la București, este să vă urcați într-un tramvai și să mergeți de la un capăt la

O crâșmă de demult

STEPHEN FISCHER - GALAȚI: POLITICIENII REPETĂ GREȘELILE TRECUTULUI PENTRU CĂ NU CUNOSC ISTORIE

Profesorul Stephen Fischer-Galați s-a născut la 15 aprilie 1924, la București. Familia sa, de origine germană și ajunsă în România în vremea regelui Carol I, a părăsit țara la începutul celui de Al Doilea Război Mondial. Și-a luat doctoratul la Universitatea Harvard, în anul 1949, cu o lucrare despre relațiile dintre Imperiul Otoman și Germania Reformei, în secolul al XVI-lea. Este Distinguished Professor Emeritus de istorie al University of Colorado at Boulder. Între anii 1951-1953 a lucrat pentru Departamentul de Stat al S.U.A., iar în vremea Administrației Nixon a fost consultant pentru problemele Europei de Sud-Est.

A lansat revista *East European Quarterly* și seria *East European Monographs*. A fost decorat cu „Ordinul Meritului” al Republicii Ungaria, în 1999, și „Steaua României”, în 2001. Este președintele Conferinței pentru studii slave și est-europene și membru al Comitetului pentru nominalizări al Asociației Istorice Americane. În anul 2010 a primit The Harvard Centennial Medal, distincție acordată începând cu anul 1989, când s-au împlinit 100 ani de la crearea lui Harvard Graduate School of Arts and Sciences.

Anul trecut, în luna decembrie, a devenit membru de onoare al Academiei Române. Aflat cu acel prilej la București, domnul profesor a acordat pentru revista noastră interviul pe care îl prezentăm în continuare.

– Domnule profesor, ați debutat ca istoric al secolului al XVI-lea, cu o lucrare despre Imperiul Otoman și Reforma din Germania. Ce v-a făcut să părăsiți această perioadă istorică și să „urcați” în timp, până la istoria contemporană?

– Am să vă dau un răspuns foarte sincer: nu exista niciun fel de interes în Statele Unite pentru acel subiect. În schimb, apăruse un interes foarte mare

pentru Europa de Est în perioada când mi-am susținut teza de doctorat. Începuse și Războiul Rece. Eram, să nu spun chiar singurul, dar unul dintre puținii istorici tineri din S.U.A. care cunoșteau câte ceva despre istoria acestei părți a lumii. Mi-am spus că influența Imperiului Otoman asupra Europei, ca și cea a Germaniei Reformei semănau cu cea exercitată de Germania la mijlocul secolului al XX-lea, respectiv cu cea a imperiu-

lui sovietic. Am vrut să abordez comparativ aceste teme. Apoi m-a interesat problema influenței rusești asupra Europei în timpul și după Congresul de la Viena. Am luat un seminar pe această temă și am început să citesc despre Tratatul Sfintei Alianțe. Am scris un text despre Tratat și, spre marea mea surpriză, *English Historical Review* l-a publicat.

În 1962 am obținut o bursă Guggenheim pentru studii despre istoria Europei Cen-

1942-1943

CONCURS PENTRU MODIFICAREA PIEȚEI PALATULUI

NICOLAE NOICA

Un mijloc sigur de a înfrumuseța un oraș este acela de a crea și realiza câteva piețe publice arhitecturale. Sunt nenumărate orașe din străinătate vestite doar pentru frumusețea celor câtorva piețe.

Cu prilejul elaborării Planului Director de Sistematizare al Municipiului București, în anul 1935, autorii acestuia, arhitecții Duiliu Marcu, G.M. Cantacuzino, R. Bolomey, Ion A. Davidescu și inginerul Th. Rădulescu, afirmă că „Bucureștiul nu posedă nicio piață arhitecturală anume studiată” și subliniau necesitatea întocmirii unor studii pentru Piața Palatului Regal, spațiul liber din fața Ateneului Român, Piața Victoriei, Piața Academiei Române, Piața Senatului, Piața Națiunii (Piața Unirii), Piața Primăriei, Piața Cismigiu etc.

Palatul Regal fusese reconstruit în urma incendiului din anul 1926. Cu acel prilej, arăta prof. univ. arh. Ion A. Davidescu, directorul Sistematizării Municipiului București în timpul cât s-a desfășurat concursul, a fost prevăzută și „o însemnată extensiune, menită să facă ca acest Palat să corespundă atât ca alcătuirii interioare, cât și ca aspect exterior necesităților timpului, determinate de întărirea ideii de regalitate și de adaptare la cadrul mărit al României întregite”. Ca urmare a acestor considerații, Primăria municipiului, în colaborare cu Direcțiunea Lucrărilor Palatului, a întocmit un plan de degajare, adaptat la configurația terenului și a clădirilor

existente, care urma să fie pus în valoare.

Mai târziu, în anul 1942, odată cu prezentarea proiectului clădirii Ministerului Administrației și Internelor la Consiliul Tehnic Superior din

Ministerul Lucrărilor Publice, spre avizare, au fost puse în discuție și câteva schițe ce urmăreau crearea în Piața Palatului Regal a unui spațiu public reprezentativ.

La 2 martie 1942, cu adresa 573, Primăria Municipiului București comunică Ministerului Lucrărilor Publice rezoluția Președinției Consiliului de Miniștri ca „problema sistematizării în jurul Palatului Regal să fie dezbătută de Comisiunea de Arhitectură și Urbanism de pe lângă acest minister împreună cu Comisiunea care se ocupă de terminarea Palatului Regal” și să se comunice modul de rezolvare.

Sistematizarea Pieței Palatului a fost luată în discuție în ședințele Comisiei Su-

Imagine aeriană a Pieței Palatului, în care se vede, în centru, vechiul Palat Regal, înainte să fie distrus de incendiu, în stânga Biserica și hanul Kretzulescu, în dreapta clădirea Fundațiilor Regale, alături o clădire demolată încă din perioada interbelică, în spatele căreia se află azi restaurantul „Cina”, iar în dreapta sus, Hotelul „Athénée Palace”

altul al liniei. Cum vi se pare Bucureștiul de azi, față de cel pe care l-ați cunoscut în tinerețe? A pierdut sau a câștigat?

– Fac același lucru în orice oraș al lumii ajung și în care circulă tramvaie. Tramvaiul este un mijloc excelent de a cunoaște un oraș și pe oamenii lui. Ajungi și la periferie, îi vezi pe oameni așa cum sunt, îi poți auzi cum înjură...

Bucureștiul de azi este altul și față de cel de acum 10 ani. În mod sigur este mult schimbat față de cel pe care l-am regăsit în 1963. Pe atunci mai circulau încă tramvaiele pe care le știam eu. Cel de azi este diferit. Circulația este, uneori, mai rea ca la New York. Mie nu îmi place Bucureștiul de azi. Nu mai are nimic specific, s-a uniformizat. Înainte, mergeai la Dragomir Niculescu, beai o cafea sau o țuică. O cârciumă de atunci avea farmecul ei. Azi, te duci la restaurant și chelnerul încearcă să îți vorbească în engleză. Dar este un fenomen general, pe care îl întâlnești și în Statele Unite. Am locuit multă vreme la Boston, dar orașul de azi nu mai seamănă cu cel pe care îl știam eu.

În schimb, oamenii sunt mai dezghețați, tinerii sunt mai deschiși, nu se mai tem, nu mai simți că ești controlat ce vorbești, unde te duci. Aproape toți știu engleza. Eu nu sunt un profesor îngâmfat și îmi place să stau de vorbă cu toată lumea. Așa îi poți înțelege cel mai bine pe oameni. Tinerii mi-au dat mari

speranțe. Totul este să îi ții în țară.

– Domnule profesor, nu credeți că istoria trece printr-o perioadă de criză? Profesorul Hayden White spunea (Magazin istoric, nr. 2/2011) că rolul istoriei este mult redus azi, pentru că ea nu mai este o știință care să contribuie în mare măsură la formarea oamenilor politici.

– Eu nu am o părere prea bună despre teoriile lui Hayden White. Cred că istoria este singura care îți asigură o perspectivă asupra devenirii

Pe termen scurt nu sunt foarte optimist în privința evoluției științei istoriei. Iar în ceea ce privește cunoașterea istoriei Europei Răsăritene în Statele Unite nici atât.

– Traversăm o perioadă de mari turbulențe la nivel mondial. Mass-media vorbește mereu despre prăbușirea euro, despre dizolvarea Uniunii Europene, sunt voci care vorbesc chiar despre un nou război. Care este mesajul unui istoric, într-un asemenea context?

– Ziariștii și unii oameni politici dau astfel de mesaje pentru că nu au o perspectivă istorică, nu înțeleg factorii care au determinat progresul umanității. Dacă ai o perspectivă istorică, înțelegi că istoria se repetă, dar în condiții obiective schimbate. În toată lumea, acțiunile politicienilor sunt foarte primitive. Au o mentalitate asemănătoare cu cea a celor care au adus criza economică din anii '30 ai secolului trecut sau cu cea a celor care l-au adus la putere pe Hitler. Politicienii repetă greșelile trecutului pentru că nu cunosc istorie. În plus, ei nu vor ca oamenii să înțeleagă ce se întâmplă. De aceea vor să elimine gândirea critică, să spele creierul oamenilor. Se promovează prin toate mijloacele valori materialiste de mână a doua și se accentuează lipsa de cultură.

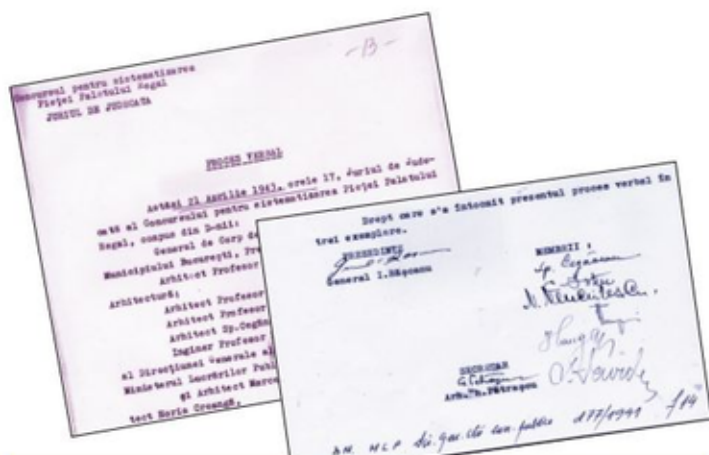
– Domnule profesor, vă mulțumesc!

A consemnat: Dorin MATEI

Profesorul Fischer-Galați decorat de președintele Ion Iliescu; primul din stânga, consilierul prezidențial Victor Opaschi; în dreapta, academicianul Dinu Giurescu și profesorul Ioan Scurtu

lumii. *Political sciences* (științele politice) fac teoria chibritului. Există doar două perspective serioase asupra lumii: cea religioasă și cea istorică. Perspectiva istorică o cuprinde și pe cea religioasă. Ca să ajungi să faci teorii, trebuie să cunoști datele concrete. Dar istoria nu trebuie redusă la date. Nu poți să spui unui elev: dacă nu știi când s-a născut Mihai Viteazul îți dau nota 4. Într-adevăr, este o modă să se vorbească despre teoria guvernării, să fie o abordare sociologică.

**Procesul verbal încheiat la 21 aprilie 1943
și semnăturile de la finele lui**

rea „tuturor arterelor ce dau în acest spațiu, în special traseul străzii Știrbei Vodă între strada Luterană și Calea Victoriei, cum și deschiderea perspectivei Palatului către Cișmigiu și legarea Căii Victoriei prin artere largi cu Cișmigiu”.

Proiectul de sistematizare, scos la concurs, trebuia să țină seama de cadrul datelor existente. Clădirea Palatului Regal trebuia respectată. Clădirea Fundației „Regele Carol I” putea fi păstrată, eventual transformată sau chiar suprimată. În acest din urmă caz trebuia rezervat în cadrul acestei piețe terenul necesar, având o suprafață de circa două ori mai mare decât actuala, pentru a fi reconstruită. Se recomanda ca eventualele imobile ce urma să se proiecteze în acest spațiu să fie prevăzute cu portice de circulație și prăvălii la parter.

Erau precizate documentele puse la dispoziția concurenților, cât și piesele ce urma să se predea. Erau instituite trei premii și cinci mențiuni. Premiul I era în valoare de 1.500.000 lei, premiul al II-lea

de 1.000.000 lei, premiul al III-lea de 500.000 lei și mențiunile de 200.000 lei.

Este interesant de arătat că juriul alcătuit din șapte persoane, reprezentând Colegiul Arhitecților, Facultatea de Arhitectură, Primăria Capitalei, Direcția Generală a Construcțiilor Publice, Comisia Superioară de Arhitectură și Urbanism, trebuia numit, conform condițiilor de concurs, de ministrul Lucrărilor Publice în ziua depunerii lucrărilor.

Concursul pentru sistematizarea Pieței Palatului Regal a fost publicat în ziua de 17 septembrie 1942, termenul de predare fiind fixat, după patru luni, în ziua de 15 ianuarie 1943.

În săptămâna 22-28 octombrie 1942, profesorul arh. Scarlat Petculescu și asistentul arh. D. Vernescu se adresează ministrului Lucrărilor Publice, aducându-i la cunoștință „câteva observații și dificultăți”, ce au constatat la primele studii ce au făcut în vederea realizării proiectului pentru concurs. Ei solicită

completarea temei de concurs și prelungirea termenului de predare.

Drept urmare, la 11 decembrie 1942 se publică în *Monitorul oficial* nr. 291 *Prelungirea de termen și completări la concursul pentru sistematizarea Pieței Palatului Regal*. Noul termen a fost fixat pentru ziua de 24 martie 1943, ora 12.00

Juriul pentru cercetarea proiectelor de sistematizare prezentate la concurs a fost numit la 26 martie 1943 prin decizie ministerială. El era alcătuit din: președinte – general I. Rășcanu, primarul Municipiului; membri: prof. arh. C. Iotzu, prof. arh. N. Nenculescu, prof. arh. I. Davidescu, arh. Spiridon Cegăneanu, arh. Horia Creangă, prof. ing. Mihail Hangan și secretar arh. G. Petrașcu.

În ședința din 3 aprilie 1943, juriul a luat cunoștință de procesul-verbal încheiat la 24 martie 1943, cu ocazia primirii proiectelor, semnat de inginerul Constantin Ticău, subdirector general al Direcției Generale a Construcțiilor Publice, arh. G. Petrașcu, de la Primăria Municipiului București, și ing. A. Ioanid. În procesul-verbal se arăta că s-au prezentat 24 de proiecte, două dintre ele fiind aduse după ora 12.00, și anume: proiectul cu motto „De la împăratul Traian la regele Carol I”, predat la ora 12.10, și proiectul cu motto „Bona Fide”, predat la ora 12.20.

Prin votare s-a hotărât ca și aceste proiecte să fie luate în considerare, „ținând seama de

perioare de Arhitectură și Urbanism din 16 martie și 21 martie (când s-a făcut vizită la fața locului) și în 24 aprilie 1942, când s-a încheiat Jurnalul nr. 7/24 aprilie 1942 cu concluzii și propuneri. Comisia a fost alcătuită din personalități ale lumii tehnice: prof. arh. Duiliu Marcu – președinte; prof. arh. Constantin Iotzu – decan al Facultății de Arhitectură; prof. univ. Dumitru Stan; prof. arh. G.M. Cantacuzino; prof. ing. M. Hangan – director Direcția Generală de Construcții Publice; prof. arh. Horia Creangă; prof. ing. Cristea Mateescu; prof. arh. Ion A. Davidescu și prof. arh. Constantin Nănescu. Au fost prezenți la discuții și prof. arh. Nicolae Nenciușescu, delegat al Comisiei de Construcții a Palatului Regal, și prof. arh. Octav Doicescu, director în Ministerul Lucrărilor Publice.

Comisia a analizat studiile făcute până atunci pentru rezolvarea acestei probleme de arhitectură particulare sau autorizați. Au fost discutate: 11 planșe reprezentând soluțiile Direcției de Sistemizare a Municipiului București, precum și un plan al pieței reprezentând ultima propunere a Direcției; două planșe reprezentând soluția propusă pentru această piață de prof. arh. Duiliu Marcu și cinci planșe reprezentând soluția prof. arh. Horia Creangă, cât și fotografia după macheta Pieței Palatului Regal întocmită de Comisia de Construcții a Palatului Regal.

În urma examinării diferitelor soluții, au fost reținute două. Era soluția ce prevedea crearea unei piețe festive de arhitectură în fața Palatului Regal, în ipoteza că *Fundația „Regele Carol I”* va fi dăruită, reconstruindu-se în fundul sau pe latura pieței ce se va crea, astfel după cum prevedeau soluțiile prezentate de prof. arh. Duiliu Marcu – o piață trapezoidală adâncă de 100 m – și de Comisia de Construcții a Palatului Regal – o piață dreptunghiulară adâncă de 140 m, soluții foarte apropiate.

Cea de a doua soluție prevedea ca *Fundația „Regele Carol I”* să rămână în poziție, urmând să se adauge aripi de construcție spre a obține un front important, iar în spate să se creeze o arteră importantă, care să degaje circulația străzii Academiei – opera prof. arh. Horia Creangă și prof. arh. Ion A. Davidescu.

Comisia, luând act de rezoluția ministrului Lucrărilor Publice ca pentru rezolvarea Pieței Palatului Regal să se instituie un concurs, supune la vot cele două soluții. Se obține următorul

rezultat: șase voturi pentru prima soluție și trei voturi pentru a doua.

În aceste condiții, Comisia *aprobă în majoritate prima soluție* și în unanimitate hotărăște să se instituie concurs pentru stabilirea arhitecturii Pieței Palatului Regal.

La 14 mai 1942 ministrul Lucrărilor Publice, prof. ing. C. Bușilă, solicită Direcției Generale a Construcțiilor Publice, condusă de prof. ing. Mihail Hangan, „a cere Comisiunii superioare de arhitectură și urbanistică să aibă bunăvoința și să stabilească programul acestui concurs”, pe care să îl prezinte. Imediat, la 6 iunie 1942, directorul Arhitecturii din Ministerul Lucrărilor Publice, prof. univ. Octav Doicescu, solicită Primăriei Municipiului București să pună la dispoziție planurile necesare pentru concursul Pieței Palatului Regal. Ele sunt înaintate ministerului la 16 iulie 1942, sub semnătura directorului Planului și Sistemizării din Primărie, prof. arh. Ion A. Davidescu.

Prin tema de concurs elaborată, Ministerul Lucrărilor Publice preciza scopul acestuia: „Sistemizarea întregului teren rămas actualmente liber în fața Palatului Regal – între Athénée Palace, clădirea Societății «Generală» și spre est cât va fi necesar”, prin crearea unei piețe festive bine proporționate față de volumul și dimensiunile acestui palat, piață care să servească pentru desfășurarea de corțegii. Se cerea studie-

Proiectul care a luat premiul I

care a obținut premiul întâi. Ca o pată de culoare remarcăm că acesta este proiectul prezentat cu 20 minute după ora 12.00. Iată ce se spunea în raportul final: „Are o concepție clară și logică. Prin forma pieței corectează în mare măsură defectul pe care îl prezintă înclinarea aripilor Palatului Regal, deoarece laturile pieței merg paralel cu axul palatului, și nu în continuarea aripilor sale. Piața este bine proporționată față de clădirea palatului, iar construcțiile care o încadrează accentuează în mod logic importanța cuvenită Palatului Regal și Fundației «Regele Carol I». Autorul a ținut seama atât de suprafața necesară Fundației, cât și de faptul că aceasta trebuie să aibă o așezare care, ca importanță, să fie imediat după clădirea Palatului, dându-i prin așezarea sa o individualizare precisă. Piața va fi proprie marilor aglomerații festive, deoarece acestea nu vor fi turburate de circulația vehiculelor, care este condusă pe o singură latură în fața Fundației «Regele Carol I» și astfel îndepărtată convenabil de Palatul Regal.

Clădirilor Ministerului de Interne și Ateneului Român, care nu puteau fi introduse în piață din cauza așezării lor, a volumelor și dezacordurilor stilistice, li s-a creat un cadru propriu prin amenajarea unei piețe în față, închise lateral,

care formează cu Piața Palatului Regal un ansamblu urbanistic bine încheiat și logic.

În spatele palatului s-a studiat o grădină, în care, printr-o serie de scări, se coboară la nivelul străzii Câmpineanu... Circulația în acest proiect în spațiul limitat de program este bine studiată... Ordonanța arhitecturală cu care se dă volum Pieței Palatului este bine studiată stilistic, în special la edificiul Fundației, păstrându-se ordonanța clasică a Palatului Regal“.

Trebuie arătat că prof. arh. Ion A. Davidescu nu a semnat raportul, exprimând într-un document scris o opinie separată: „Spre deosebire de majoritatea juriului, sunt de părere că proiectul «Bona Fide» prezintă, mai întâi, lipsă de concordanță între planuri, care cere excluderea din concurs. Apoi, socot cusururi capitale: a) crearea de perspective adânci prin str. Wilson și cea simetrică proiectată; b) evitarea circulației în fața Palatului, dispoziție care va crea o piață cu caracter

rece și mort; c) părăsirea circulației pe Calea Victoriei, de importanță tradițională și simbolică“. Își exprima părerea că niciunul dintre concurenți nu a rezolvat în mod deplin și satisfăcător problemele puse prin concurs. Încheie cu un mare adevăr: „având în vedere că hotărârea juriului va fi o călăuză și un mijloc de educație urbanistică a publicului, atribuirea premiului I ar constitui un mijloc de a induce acest public în eroare“. Opinie separată prezenta și prof. Tzigara Samurcaș.

Acest proiect a rămas la faza de concepție, neexecutându-se, datorită evenimentelor ce au avut loc: apropierea frontului de București și instaurarea regimului totalitar.

Desfășurarea și jurizarea acestui concurs pun în evidență limitele și relativitatea sa. Cred că astăzi breasla arhitecților și urbanistilor care susțin această idee de concurs, idee de altfel corectă, ar trebui să găsească căile prin care să limiteze eșecurile unor astfel de concursuri. Amintesc concursurile recente pentru sistematizarea Pieței Palatului Regal, pentru Catedrala Patriarhală, ce nu au fost concluzive. Dar și concursul ce a avut loc cu puțin timp în urmă pentru proiectul arhitectural al Pieței Universității, al cărui rezultat este contestat de o bună parte a specialiștilor. ■

În 1959, presa publică această fotografie, fără prea multe comentarii, care înfățișa proiectul viitoarei Piețe a Palatului.

În vreme ce partea din spate, cu blocurile noi, s-a realizat, partea din fața palatului a rămas neschimbată

greutățile momentane de transport și apreciind că o întârziere de 20 minute nu reprezintă un avantaj în favoarea concurentului”.

Pentru studierea lucrărilor în amănunt privind exactitatea planurilor și respectarea condițiilor concursului s-a constituit o subcomisie.

Ulterior, în ședința din 13 aprilie 1943, prof. arh. C. Iotzu a prezentat un raport asupra activității subcomisiei, care a studiat proiectele și a expus rezultatele. De asemenea, prof. arh. Ion A. Davidescu a arătat „unele principii ce trebuie avute la judecata proiectelor”. El sublinia că „Palatul Regal fiind edificiul cel mai important în această piață, soluțiile propuse trebuie să-i atenueze defectele și să-i pue în valoare calitățile. În linii mari, se observă că Palatul Regal are calități de detaliu – ordonanță clasică frumoasă, materiale alese – și defecte de ansamblu, rezultate din nerespectarea planului inițial.” Prof. arh. N. Nenciulescu declară că este un caz unic ca un palat regal să fie compus pe plan în zig-zag.

La lucrările juriului, începând cu 13 aprilie 1943, a participat și prof. Alexandru Tzigara Samurcaș, directorul Fundației „Regele Carol I”, care va avea o poziție foarte fermă privind păstrarea clădirii bibliotecii.

Profesorul amintea cuvintele președintelui Consi-

liului de Miniștri, care, cu prilejul semicentenarului instituției, spunea: „Punând acum o jumătate de veac piatra de veșnică temelie a acestui așezământ domnesc, regele Carol I Întemeietor a rostit, vestitor și încrezător, următoarea rugăciune: «Facă Cerul ca veacurile ce vor urma să ne dea dreptate cu prisos și ca din acest lăcaș al științei să se răspândească, ca dintr-un focar nestins, caldele raze ale unui patriotism luminat asupra neamului românesc.» Ca o oglindă a propriei conștiințe luminate, regele Carol I a zidit acest așezământ în fața Palatului Regal”. A nesocoti asemenea exprese dorinți ale primului nostru rege – spunea Al. Tzigara Samurcaș – „constituie o impietate, asupra căreia cred că nu trebuie să mai insist, mai ales la noi, unde tradiția este așa puțin respectată”.

În ziua de 21 aprilie 1943, orele 17.00, juriul a procedat, în urma discuțiilor avute de la 3 aprilie până la 21 aprilie inclusiv, la alegerea celor opt proiecte ce trebuia premiate și menționate. După ce fiecare membru a prezentat o listă personală de proiecte, pe care le socotea demne de a fi dis-

tinse, a reieșit următoarea majoritate relativă: proiectul cu motto „Bona fide”, cel cu motto „SPQR” și cel cu motto „Minerva” figurau pe șapte liste; proiectul cu motto „Templul antic”, cel cu motto „Regis et urbi” și cel cu motto „Două cercuri” pe șase liste; proiectul cu motto „Victoria” pe cinci liste, iar proiectul cu motto „Roma I” pe patru liste.

Trecându-se la vot pentru decernarea premiilor, pentru premiul I proiectul cu motto „Bona Fide” a întrunit șase voturi și o abținere, cel cu motto „SPQR” cinci voturi pentru premiul al II-lea și cel cu motto „Minerva” patru voturi, obținând premiul al III-lea. După ce s-au deschis plicurile cu motto, predate cabinetului ministrului, s-a constatat că premiile au fost acordate astfel: premiul I arh. Alex. Zamfiropol; premiul al II-lea arh. I. Tărușanu; premiul al III-lea arh. Duiliu Marcu și arh. Tiberiu Ricci. Mențiuni au obținut: arh. N. Nedelescu, arh. Cornelia Rădulescu, arh. Tiberiu Niga, arh. Viorica Nedelescu și arh. N. Nedelescu, arh. Emil Nădejde și arh. Gh. Negoescu.

Documentul final cu rezultatele este semnat de o parte dintre membrii juriului, dar și de ministrul Lucrărilor Publice, Constantin Bușilă. Din raportul final al juriului reținem prezentarea făcută proiectului de sistematizare al Pieței Palatului Regal, întocmit de arh. Alex. Zamfiropol și

Georg Maurer

deoarece era vorba de o chestiune internă românească. Cu toate acestea, în arhiva Stasi din Berlin pot fi găsite câteva documente despre procesul grupului de scriitori germani din Brașov, din 1959, care scot la lumină modul de acțiune al serviciilor secrete. Stasi a început să se intereseze de aceste procese numai după ce a aflat că un scriitor din R.D.G. a avut contacte cu scriitorii sași arestați la Brașov. Se temea că acesta s-ar fi putut contamina cu idei periculoase de la colegii din România, considerați dușmani ai statului.

Cercetările Stasi au început în aprilie 1959. Ofițerii au declanșat atunci o anchetă privind-l pe Günther Deicke, scriitor din R.D.G., în vârstă de 36 de ani. Redactor la *Neue Deutsche Literatur* (unul dintre cele mai importante periodice literare din R.D.G.), el era suspectat că ar milita pentru liberalizarea literaturii germane contemporane și ar face „diversiune ideologică”. În cadrul investigațiilor, Stasi a descoperit că între 1 octombrie și 1 noiembrie 1957 Deicke făcuse o călătorie în România, ca reprezentant al Asociației Scriitorilor (est-)germani, și că se întâlnise, între alții, cu autorii Andreas Birkner,

Georg Scherg și cu germanista și traducătoarea Hermine Pilder-Klein. Chiar dacă ofițerii Stasi nu știau nimic exact, auziseră totuși că numiții „ar fi arestați ca dușmani ai statului, împreună cu alte persoane”. Toți trei aparțineau minorității germane din România.

În numărul din aprilie 1958 al revistei *Neue Deutsche Literatur*, Günther Deicke a prezentat pe larg și favorabil scena literară a germanilor din România. De asemenea, câteva săptămâni mai târziu, a publicat în revista culturală *Aufbau* șapte poezii despre peisajul și atmosfera din România, pe care le-a intitulat *Skizzen einer Rumänienreise* (Schitele unei călătorii în România). Aceste două publicații nu sunt însă menționate în dosarele Stasi despre Deicke. E evident că instituția fusese atenționată din alte surse despre legăturile lui Deicke cu scriitorii germani din România.

În sistemul de gândire al Stasi, era aproape inevitabilă bănuiala că Günther Deicke ar fi fost infectat intelectual de partenerii săi de discuții transilvăneni și ar fi adus în

R.D.G. idei antistatale. De aceea, maiorul Stasi Paul Kienberg a transmis Securității rugămintea să-i interogheze pe Andreas Birkner și pe Hermine Pilder-Klein în legătură cu contactele lor cu Deicke. Apoi Securitatea l-a inclus în interogatorii și pe Georg Scherg.

Curând după aceea, maiorul Kienberg a făcut carieră: în 1964 a fost promovat șef al Departamentului principal XX al Stasi (Stasi-Hauptabteilung XX) și a rămas în această funcție până în 1989. Printre cele mai importante misiuni ale acestui Departament – nucleul poliției politice – se numărau urmărirea și supravegherea bisericilor, a vieții culturale și a mișcărilor de opoziție.

O vizită prin Transilvania

Chestionarul pe care maiorul Kienberg l-a trimis Securității, în 1959, avea următorul conținut: „1) În ce condiții s-a întâlnit Deicke cu cetățenii români Birkner și Klein? 2) Ce probleme a discutat Deicke cu ei? Cum a reacționat la argumentele prezentate de

Günther Deicke (primul din dreapta)

Exclusivitate**GRUPUL DE SCRITORII GERMANI
DIN BRAȘOV**

*Monumentul Poliției poporului și al lucrătorilor în uniformă
din fața Centrului de Informare și Documentare al Stasi, Berlin*

GEORG HERBSTRIIT
(Germania)

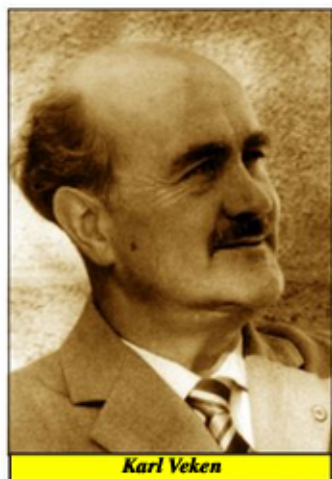
În perioada 1958-1961, în România au avut loc numeroase procese politice, în care oameni nevinovați au fost acuzați de crime și condamnați, pe nedrept, la ani îndelungați de închisoare și lagăr de muncă. Regimul comunist urmărea să-și asigure puterea, intimidând populația și încercând să elimine potențiala rezistență. Fundalul acestui val de represii – căruia i-au căzut victime, potrivit unor estimări prudente, între 100.000 și 130.000 de persoane – îl reprezentau revoluția din Ungaria, din toamna lui 1956, și tulburările izbucnite aproape simultan în Polonia. Guvernanții din România voiau să împiedice din capul locului evoluții similare. În afară de aceasta, având în vedere retragerea trupelor sovietice din România în 1958, voiau să demonstreze că, în ce privește politica internă, aveau țara sub control.

Unele dintre aceste procese au fost îndreptate împotriva membrilor minorităților etnice. Astfel, în 1958 și 1959, au avut loc mai multe procese de grup împotriva sașilor, precum „procesul Biserica Neagră” și procesul grupului de scriitori germani din Bra-

șov. Există și în arhivele serviciilor secrete din străinătate informații despre aceste procese? Nu ar fi natural ca, de exemplu, Securitatea Statului din Germania de Est (Stasi) să fi fost implicată în procesele împotriva unor membri ai minorității germane?

Pericolul contaminării

Dacă dăm crezare documentelor Stasi cunoscute până acum, Securitatea Statului din R.D.G. nu a avut nimic de-a face cu aceste procese. Așa ceva pare chiar plauzibil,

Karl Veken

de la Andreas Birkner, care era nu numai scriitor, ci și preot evanghelic. Și el a fost întrebat dacă a purtat cu Deicke discuții antistatale, ceea ce Birkner a negat. Și el ar fi fost surprins de vizita lui Deicke, ar fi vizitat cu el Mediașul și împrejurimile, i-ar fi prezentat un redactor de la cotidianul de limbă germană *Neuer Weg* și trei preoți transilvăneni și i-ar fi dat, pentru publicare, textele sale *Feuer im Weinberg* (Foc în podgorie) și *Aurikeln* (Urechia ursului). Deicke ar fi fost bine informat despre literatura regională și i-ar fi relatat că se întâlnise deja cu scriitorii transilvăneni Hans Bergel și Georg Scherg. După plecarea lui, nu a mai existat niciun contact între ei.

Din aceste procese-verbale ale interogatoriilor ofițerii Stasi au tras concluzia că, pe parcursul vizitei sale în România, Deicke „nu a fost remarcat ca suspect”. În iulie 1959 Stasi a închis dosarul, fără a mai lua măsuri împotriva lui Deicke.

Legăturile lui Deicke cu România, articolele sale din primăvara lui 1958 din revistele *Neue Deutsche Literatur* și *Aufbau* despre scriitorii germani din România și publicarea povestirii lui Birkner, *Aurikeln*, nu au avut în cele din

urmă consecințe defavorabile pentru el. E demn de remarcat că în numărul din aprilie 1958 al revistei *Neue Deutsche Literatur* Deicke a tipărit și patru poezii ale lui Oskar Pastior, prezentându-l drept „cel mai talentat dintre tinerii poeți” ai germanilor din România. În anii 2009 și 2010 Pastior a devenit cunoscut unui public mai larg, deoarece fusese un bun prieten al Hertei Müller (*Magazin istoric*, nr. 9/2010), scriitoare germană originară din România care a primit premiul Nobel, și a inspirat-o decisiv în una dintre cele mai importante cărți ale ei, *Atemschaukel* (Leagănul respirației). Dezamăgirea a provenit de la descoperirea din 2010, potrivit căreia Pastior, mort în 2006, avusese în anii '60 contacte cu Securitatea.

Denunț din convingere ideologică

În vreme ce Stasi a păstrat secrete investigațiile sale împotriva scriitorului Deicke, în 1958 acesta a fost aspru criticat, în mod public. Cel ce critica era germanistul și criticul literar Heinz Stănescu, german din România (*Magazin istoric*, nr. 8/2011). Din a doua jumătate a anilor '50 și până la începutul anilor '70

Stănescu a jucat un rol central în cadrul literaturii germanilor din România. Literar și politic, el a reprezentat o linie socialistă dogmatică. Până în 1952 Stănescu a fost ofițer superior de Securitate, apoi a fost destituit și condamnat la un an de închisoare. Încă din detenție, în 1953, el s-a angajat să lucreze pentru Securitate ca informator, cu numele de cod „Abrud”. Și-a schimbat mai târziu numele de cod în „Silviu”, apoi în „Traian”.

În august 1958, în revista est-germană *Neue Deutsche Literatur*, Stănescu a publicat o „scrisoare deschisă” de trei pagini adresată lui Deicke. În ea, alături de multe altele, critica opinia lui Deicke potrivit căreia, în perioada 1933-1944, cei mai mulți scriitori germani din România s-au lăsat, e drept, folosiți abuziv de fascism, însă „nu au favorizat fascismul în lucrările lor”. Obiectiv, Stănescu avea chiar dreptate cu această critică. Dar articolul lui Deicke era conceput în primul rând ca o prezentare binevoitoare a unui peisaj literar mai puțin cunoscut, nu ca analiză istorică. Publicând replica lui Stănescu, redacția de la *Neue Deutsche Literatur* îl expunea pe Deicke periculoasei bănuiri că ar fi protejat în mod deliberat scriitori germani din

Palatul ARLUS din Orașel Stalin (actual Brașov)

Birkner și Klein? 3) În ce relații se afla Deicke cu aceste persoane? 4) Acestea l-au informat despre intențiile lor antistatale? 5) Birkner și Klein l-au pus pe Deicke în legătură și cu alte persoane? 6) Ce altceva vă este cunoscut în legătură cu comportamentul lui Deicke în timpul vizitei în Republica Populară Română? La București, Deicke a ținut o prelegere la Clubul german, în care ar fi citit lucrări ale unor scriitori cu atitudini negative. În legătură cu aceasta, vă rog să ordonați să se stabilească despre ce scriitori a ținut Deicke o prelegere și ce probleme a tratat.

Această solicitare de cooperare administrativă era semnată de șeful Stasi Erich Mielke, care o adresa personal ministrului de Interne român, Alexandru Drăghici, cu data de 24 aprilie 1959.

Securitatea a îndeplinit cererea colegilor din Berlinul de Est. La 11 mai 1959 l-a interogat pe Andreas Birkner, o zi mai târziu pe Hermine Pilder-Klein și pe Georg Scherg. Toți trei erau deja arestați din 1958. Birkner și Scherg făceau parte, împreună cu Wolf von Aichelburg, Hans Bergel și Harald Siegmund, dintre cei cinci autori germani

transilvăneni care apoi, în așa-numitul proces al grupului de scriitori din Brașov, au fost condamnați la 19 septembrie 1959 la mulți ani de muncă silnică: Birkner la 25, Scherg la 20 (Scherg a fost eliberat la 12 octombrie 1962, Birkner la 7 aprilie 1964). Motivarea sentinței – „Incitare împotriva ordinii sociale prin agitație” – era în întregime fabricată.

Într-un proces separat, Hermine Pilder-Klein a fost condamnată din motive politice la șapte ani de închisoare. I-a fost fatal faptul că fratele ei, Karl Kurt Klein, între timp un cunoscut profesor de germanistică din Innsbruck, a ținut un discurs critic împotriva regimului de la București și că ea deținea o copie a manuscrisului acestuia. Pe această bază justiția română a acuzat-o „de păstrarea și răspândirea de scrieri interzise”. De aceea, din iunie 1958 până în decembrie 1963, ea a fost în detenție politică în închisorile din București, Brașov, Codlea, Cluj și Miercurea Ciuc.

Procese-verbale ale interogatoriilor, pe care Alexandru Drăghici i le-a trimis lui Erich Mielke cu adresa din 11 iunie 1959, nu au conținut însă nimic incriminator împotriva

Hans Bergel și Manfred Winkler

lui Günther Deicke. Hermine Pilder-Klein a declarat că l-a ascultat pe Deicke la București, la prelegerea lui despre „poezia actuală din R.D.G.” de la Casa de Cultură „Friedrich Schiller”. Imediat după aceea, a discutat cu el trei-patru minute despre Georg Maurer, poet și traducător german din România, care trăia la Leipzig. De la Georg Scherg, Securitatea a notat că în toamna lui 1957 Deicke a sosit la școala sa din „Orașul Stalin” (denumirea oficială de atunci a Brașovului) și a discutat acolo cu colegiul de profesori. Apoi el i-ar fi arătat orașul și ar fi făcut cu el o excursie în împrejurimi, la Râșnov, Prejmer și la castelul Bran. Deicke ar fi fost foarte interesat de literatura germană din Transilvania și ar fi dorit să publice ceva despre ea în *Neue Deutsche Literatur*. De aceea, el i-ar fi dat lui Deicke nuvela sa *Hoinarul Schneeweiss* și alte texte. Conferința lui Deicke din Brașov despre „noile tendințe din literatura germană” ar fi fost întâmpinată cu mare interes. El, Scherg, nu l-ar fi prezentat pe Deicke altor persoane. La întrebarea anchetatorilor dacă i-a relatat lui Deicke despre „intențiile sale antistatale”, Scherg a negat. Securitatea a înregistrat declarații similare

Dosare din arhiva Stasi

Chipuri uitate

CONSTANTIN BANU

MAGDA STAVINSCHI

Revista Flacăra a împlinit 100 de ani! Impresionant jubileu! Dar câți își mai amintesc despre cel care a... „aprinso”, la 25 noiembrie 1911? Câți mai știu cine a fost acel personaj remarcabil, căzut pe nedrept în uitare: Constantin Banu?

Știam de la tata că a fost un unchi de-al lui, că a fost un jurnalist renumit, profesor apreciat, ba chiar ministru al Cultelor; aveam în casă cărți scrise de el și... cam atât. Teama de a vorbi de trecut, cu atât mai mult de cel al familiei tale, era atât de mare, încât cei mai mulți preferau să tacă. Poate că așa le era felul: nici tata, nici bunica, nici alte rude pe linie paternă nu erau prea vorbărețe și se pare că și Constantin Banu se închisese în ultimii săi ani într-o tăcere ale cărei motive nu le vom cunoaște poate niciodată.

Preocupată în ultima vreme din ce în ce mai mult de istoria astronomiei, din păcate atât de puțin cunoscută la noi, m-am gândit că nu e drept să nu dau aceeași atenție și istoriei familiei. Așa am început cercetările privind personalitatea lui Constantin Banu.

S-a născut la București, la 20 martie 1873: tatăl, George N. Banu, mama Smaranda (Coralia). Nu știm încă mai nimic despre bunici (paterni sau materni). Și totuși, el scrie în cartea *Trăiască viața...*, în capitolul *Răsfoind cărți vechi*: „Singura moștenire a unei bunici pe care n-o cunoscusem – o franceză răătăcită, prin cine știe ce întâmplare, pe meleagurile noastre... Iată și *Le correspondant français*, pe care sărmana bunica și-a scris ultimii-i strigăt de durere și de nădejde în Dumnezeu, câteva rânduri de arzătoare chemare către A-tot-puternicul, înșirate cu o mână tremurândă, *le samedi du soir, à l'hôpital Braconvani, 11 Septembre 1848...*”

Am căutat în lista celor internați în anul 1848 în Așezămintele Brâncovenești un nume care să fi fost al ei (Valois?). Grea încercare: sunt peste 2.200 de internări, iar înregistrările sunt notate de mână și încă în chirilice. O să mai caut.

Pe Strada Parfumului

Bunicii? Unul era, cu certitudine, grec: Koronidy – armator bogat sau profesor la „Sf. Sava” (să fi fost profesorul fiul unui armator?). O notă făcută în 1916 pe o carte păstrată de Petre Banu (fiul lui C. Banu) este semnată de „Mme professeur Koronidy”

Constantin Banu (1873-1940)
în timpul studiilor...

și notată la sfârșit în românește (august 19, 1886 - 9 septembrie 1886, ora 3 noaptea). Mai există și o amintire despre un Koronidy de la Galați. Starostele jocurilor din Galați pare a fi fost un Banu. Fiul sau nepotul său se va fi căsătorit cu fiica lui Koronidy și a „frânzuoaicei”.

Constantin Banu urmează Literale și Filosofia, absolvind facultatea în 1895, și apoi Dreptul. Încheie studiile în 1900, cu o licență despre *Executarea hotărârilor străine*. Mai face studii de științe politice, economice și financiare în diferite universități străine. Pregătirile universitare îi permit ocuparea unor posturi de profesor, fie la Liceul „Matei Basarab”, începând cu anul 1898 (unde l-a avut elev și pe George Topârceanu), fie la Seminarul „Nifon Mitropolitul” din București. Remarcat și încurajat de Spiru Haret, va fi adus de acesta în minister, ca inspector al învățământului.

România cu trecut nazist. În numărul din martie 1958 al revistei *Aufbau*, chiar Stănescu scrisese despre evoluțiile literaturii germane din România, însă nu abordase domeniul dificil al trecutului național-socialist.

În legătură cu procesul scriitorilor din Brașov merită remarcat încă un raport, pe care Stasi l-a primit în noiembrie 1958 de la colaboratorul neoficial „Hannes”. Cu numele real Johannes Schellenberger, acesta lucra în acel moment la centrala Asociației Scriitorilor din R.D.G., din Berlinul de Est. La 5 noiembrie 1958 a discutat cu ofițerul său de legătură Benno Paroch despre călătoria lui Deicke în România, care avusese loc în urmă cu un an, și a comparat-o cu călătoria ulterioară în România a scriitorului din R.D.G. Karl Veken. În Transilvania, Deicke a discutat cu scriitorii de limbă germană și „a susținut vădit punctul lor de vedere”, căci după întoarcerea sa nu a prezentat „Asociației Scriitorilor nicio informare despre această discuție avută”. Karl Veken s-ar fi întâlnit ulterior în Transilvania cu aceiași scriitori. Veken ar fi constatat la aceste

persoane o „ideologie profascistă”, dar nu s-a lăsat influențat ideologic de ei. În schimb, ar fi scris Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român un raport despre observațiile sale referitoare la aceasta. La puțin timp după aceea, afirmă „Hannes”, acest „grup profascist, din care făcea parte și un preot, a fost arestat”.

Desigur, acest raport al informatorului „Hannes” trebuie citit cu prudență, deoarece a relatat informații la mână a doua. Dacă, într-adevăr, Karl Veken a denunțat Partidului Muncitoresc Român scriitori ca Andreas Birkenner și Georg Scherg și ce repercusiuni a avut apoi acest denunț, ar trebui cercetat în detaliu în arhivele românești. Dacă informația s-ar dovedi corectă, aceasta ar fi extrem de interesantă: un scriitor din R.D.G. denunță Partidului Muncitoresc Român colegi scriitori din România. Mai merită remarcat aici că, foarte probabil, Veken nu a lucrat niciodată pentru Stasi. Însă făcea parte din Partidul Comunist din Germania încă din 1929, în vremea Republicii de la Weimar, a fost persecutat de național-socialiști și a trăit

Wolf von Aichelburg, la Paris

sfârșitul războiului în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen. Astfel că denunțul său ar putea proveni din convingerile sale politice.

În ansamblu, acest incident în jurul lui Günther Deicke arată în ce mod era asociată Stasi cu măsurile de represiune din România. Ideologic, nu exista nicio diferență față de tovarășii români. Cine era atunci considerat dușman al statului în România era la fel și pentru Stasi. În acea perioadă, colaborarea dintre cele două servicii secrete a funcționat fără probleme. Într-o exprimare neutră, s-ar putea vorbi de „cooperare administrativă”, pe care cele două servicii secrete și-o asigurau reciproc, ca un lucru de la sine înțeles. Însă în acel moment, pentru serviciul secret din R.D.G. nu exista niciun motiv de a activa direct în România. Nevoia de acțiune a fost percepută de Berlinul de Est abia atunci când ideile anti-statale amenințau să se extindă în R.D.G. Relațiile dintre Securitate și celelalte servicii secrete ale țărilor socialiste s-au schimbat abia la mijlocul anilor '60, iar contactele de lucru regulate dintre Stasi și Securitate au fost în mare măsură suspendate. ■

Erich Mielke, alături de Erich Honecker, secretar al Consiliului de Stat al C.C. al P.S.U.G., și Walter Ulbricht, președintele R.D.G.

**Versiune în limba română:
Nadia BADRUS**

Ar trebui menționată și relația specială dintre Banu și Tudor Arghezi. Au existat desigur conflicte personale, literare sau politice majore, atât timp cât jumătate dintre pamfletele lui Arghezi sunt fie la adresa revistei, fie la cea a directorului și toate acestea într-o rară agresivitate: *Aleluia, Aleluia, Aleluia, Constantin cel Bun, Salut mediocritate, Scrisoare deschisă, Un domn care mă dorește* etc.

Cartea de debut a lui Constantin Banu va fi publicată în 1916, cu titlul *Sub mască*, semnată Mefisto. Dar cea mai apreciată a fost *Trăiască viața...* Mai mult autobiografică, ea reușește să transmită mesajele revistei pe care a condus-o cu atâta pricepere.

Deși pe mine m-a încântat lectura ei, mai ales că-mi descoperea urme ale strămoșilor, impresia cea mai puternică mi-a lăsat-o *În grădina lui Glaucon sau Manualul bunului politician*.

Fotografie cu o dedicație adresată finului Locusteanu (foto Mandy)

Omul politic

Scrierile lui nu erau, în fond, decât oglinda preocupărilor politice. Se pare că Spiru Haret a fost cel care l-a îndemnat să facă politică. A aderat de la început la Partidul Liberal. Între 1907 și 1911 a fost secretar al Camerei Deputaților și deputat de Ialomița. A fost și membru al

Senatului. În Parlament, discursul său, devenit celebru, la discuțiunea mesajului, a atras admirația tuturor, fără vreo deosebire de culoare politică. Marghiloman, care urma la tribună, a renunțat la cuvânt, „spre a nu turbura impresiunea frumoasă lăsată de sublimul discurs al d-nului Banu, pentru a cărui achizițiune felicită partidul național liberal.” A fost ministru al Cultelor și Artelor între 19 ianuarie 1922 și 30 octombrie 1923, în guvernul Ion I.C. Brătianu.

În cadrul mișcării naționale de reunificare a României Mari, mai multe comitete naționale, cu diferite grade de reprezentativitate, își fac apariția în România și provinciile românești neunite cu țara, dar și în străinătate. Comitetele Național Român sau „Le Comité National de l'Unité Roumaine”, înființat la Paris, în 1917, a funcționat și în

Câteva dintre „recomandările” din *În grădina lui Glaucon sau Manualul bunului politician*:

- ◆ Orice partid politic este alcătuit din două categorii de partizani: unii care au situațiunile și vor să le păstreze și alții care nu le au și vor să le aibă
- ◆ În politică, tăcerea nu e de aur, e de diamant. Dar tăcerea e o artă care trebuie mănuită cu dexteritate
- ◆ Ceea ce mișcă pe oameni în politică nu sunt principiile, ci interesele, patimile, ambițiunile. Iată singura realitate de care trebuie să ții seamă, dacă nu vrei să rămâi un visător politic
- ◆ Viața politică e un teatru cu trágediani, cu comediani, cu prime roluri, cu utilități, cu figuranți. Tot ce vezi pe scena aceasta imensă și plină de mișcare nu-i decât mască și meșteșug. Ca să reușești, fii ca dânsii. Într-altfel, te așteaptă disprețul lor și fluierăturile mulțimii
- ◆ Dacă ai nenorocirea de a fi onest, nu-ți afișa onestitatea. Dimpotrivă, lasă lumea să ți-o bănuiască. Mai curând va trece funia prin urechile acului decât cinstitul să între în partidul politic
- ◆ Aveam un cunoscut, om deștept și cult, care trăia tapând, sub mii de forme, în dreapta și stânga. O dată mi-am permis să-l întreb: Nu ți-e teamă că va veni o zi când toți te vor înțelege și nu vei mai găsi nicio ușă deschisă? Ziua aceasta va sosi – îmi răspunse dânsul – când cel din urmă prost se va stinge. Dar până atunci...
- ◆ Pe Z l-a făcut ministru soția. Trecând prin patul a doi dintre puternicii zilei, ea a reușit acolo unde nici inteligența, nici talentul soțului ei n-ar fi izbutit niciodată. Soțul a înțeles, a tăcut și s-a așezat grav și fericit pe banca ministerială. Dintre toți a fost desigur cel mai înțelept, căci toate ostenelele și toate riscurile au fost de cealaltă parte.

Familia Constantin Banu a locuit pe Strada Parfumului, „la doi pași de Strada Labirint. Era o casă mare, spațioasă, în stil vag brâncovenesc, o casă cu geamuri la stradă, vreo trei..., cu o curte lungă, jumătate grădină, jumătate alee. Alea era presărată cu pietriș alb, iar grădina era smălțuită de gladiole roșii și stânjenei fumurii. Pe lângă zidurile ce mărgineau curtea se înșirau plopuri uriași și ascuțiți ca niște fuse verzi” (Constantin Kirițescu, *Constantin Banu, o figură aleasă din galeria slujitorilor școlii, în Școala română într-o răscruce de istorie*, Editura Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1943, citat în Viorica Popa, *Tradiție și actualitate. Colegiul Național Matei Basarab, București, 150 de ani*, București, 2010).

După 1948, Casa Banu a fost naționalizată, apoi a devenit un sediu pentru armată. În lunga vară a lui '87, a demolărilor masive din zonă, a fost pusă la pământ în două zile. Grădina a dispărut prima.

Dar cine au fost cei care au locuit-o? Constantin Banu s-a căsătorit cu Ioana, Ana (Aneta) Guțulescu (1882-1970). Tatăl ei, boierul Iordan Guțulescu, a mai avut trei copii, familia fiind proprietara moșiei de la Hălăucești, de lângă Roman, acolo unde-și va sfârși, de altfel, zilele Constantin Banu, în 1940.

A avut trei copii. Primul – Nicolae sau Bob (1907-1985) – pare a-i fi fost cel preferat, dovadă și dedicația de pe cartea sa *Trăiască viața*: „Lui Bob”. Acesta se va căsători cu Lucia Rosetti Tescanu, mare

... și la maturitate

iubitoare de artă, ca, de altfel, și ceilalți din familia ei: a fost chiar colegă de Conservator cu Radu Beligan, iar mama ei, Nellie, era sora Marucăi Can-

au fost contribuțiile lui mai însemnate: la literatură sau la istoria României?

Înainte de a publica teza pentru licență în Drept (1900), scrisese o broșură, *Istoria în clasele primare. Manualul D-lui Serafim Ionescu*. După părerea mea, stilul lui jurnalistice se face deja simțit: o documentare serioasă, o ironie fină la adresa erorilor din manual aduceau mai multă lumină asupra argumentelor sale decât orice alt comentariu grav. Se simțea deja spiritul de viitor pamfletar sau de facil versificator, care avea să se ascundă de multe ori sub pseudonime, cel mai cunoscut

fiind Mefisto. Numele lui mai apăruse în presa liberală la începutul anilor 1900. Fusesse prim-redactor

Marghiloman, care urma la tribună, a renunțat la cuvânt, spre a nu turbura impresiunea frumoasă lăsată de sublimul discurs al d-nului Banu, pentru a cărui achizițiune felicită partidul național liberal.

tacuzino, viitoarea doamnă George Enescu, și a lui Constantin. Al doilea a fost Ioan (1908-2001), apoi Ana-Irina (Nazica), căsătorită cu inginerul Nicolae Cristofor (1904-1986).

Seriitorul

De câte ori mă gândesc la Constantin Banu, nu știu care

la *Voința națională* (din 1903) și apoi director la *Viitorul* (din 1907). În *Voința națională* avea rubrica *Una-alta*, semnând Teofil. Atunci începe colaborarea cu Petre Locusteanu, care-i va deveni fin. Publică sub numele lui, dar și sub foarte multe pseudonime: Glaucon, Mefisto și, uneori, Al. Șerban, Const. Paul, Cronicarul Dâmboviței (ultimele, folosite și de P. Locusteanu). Mai semnează în *Semnalul*, *Adevărul*, *Convorbiri literare*, *Cele trei Crișuri*, *Secolul XX* etc.

Va rămâne, desigur, în istoria jurnalismului românesc ca fondator și director al revistei literare, artistice și sociale *Flacăra*. La 22 octombrie 1911 apare primul număr, cu redacția și administrația chiar în casa lui Banu din Str. Parfumului nr. 3. Va fi tipărită la Atelierele Soccec. Revista apărea în fiecare sâmbătă.

Copertă a revistei Flacăra, al cărei director a fost

SERVICIUL DE INFORMAȚII AL LUI NICOLAE MALAXA

GEORGE DAMIAN MOCANU

Ascensiunea lui Nicolae Malaxa în viața economică și politică a României interbelice a fost una treptată, de la proprietar al unui mic atelier de fierărie până la statutul unui magnat al siderurgiei de nivel european.

Originile afacerilor sale sunt destul de obscure, documentele păstrate la Arhivele Naționale pentru anii dinainte de 1930 fiind puține. În iulie 1939, Constantin Argetoianu nota în însemnările sale zilnice o discuție cu Oskar Kaufmann: „Vorbind despre Malaxa, a reamintit că dânsul, Kaufmann,

l-a impus pe vremuri la Reșița, când Nae

Ștefănescu spunea: «Ce? Inginerașul ăla vrei să ni-l bagi în treburile noastre? Dă-l dracului!» Azi, «inginerășul» taie și spânzură...» Însemnarea lui Argetoianu dezvăluie faptul că intrarea lui Nicolae Malaxa în rândurile

camarilei din jurul regelui Carol al II-lea s-a făcut prin intermediul lui Oskar Kaufmann, ban-

cher și membru marcant al acestui grup de influență, care a fost îndepărtat din apropierea suveranului din pricina originii sale evreiești.

În jurul lui Carol al II-lea (în loja de la Ateneu, alături de regina Maria, în 1932, la comemorarea lui George Washington) a roit o adevărată constelație de profitori; de la stânga sus, în sensul acelor de ceasornic: Nicolae Malaxa, Max Auschnitt, Puiu

Dumitrescu (în dreapta), Eugen Bianu, șeful Siguranței și Ernest Urdăreanu (în dreapta)

Născut la 10 decembrie 1884 în Huși, Nicolae Malaxa a urmat școala generală și liceul la Iași, absolvind mai apoi Universitatea politehnică din Karlsruhe,

Germania. Până să poată influența deciziile majore din România, Nicolae Malaxa a deținut, începând cu anul 1921, un atelier de reparat vagoane. Debutul în afacerile la nivel

● „Inginerașul“ ajunge să taie și să spânzure ● Mită pentru rege 100.000.000 lei ● Triada care domina țara ● Câte un informator în fiecare redacție ● Exploatarea „surselor deschise“ ● Articole „binevoitoare“ în schimbul banilor de publicitate ● Afacerea măștilor de gaze ● Scandalul Tilea ● Măsurile contrainformative pentru proprii salariați ● Acces nelimitat la dosarele proceselor și ale statului

1918. Din conducerea lui făcea parte, între alții, și Constantin Banu.

În perioada interbelică activitatea lui, ca și a altor colegi, a intrat în vizorul legionarilor, numele lui Constantin Banu apărând alături de bancherii Bercovici, Mauriciu și Aristide Blank, Stern, Filderman, Rosenthal, miniștrii Alex Constantinescu, George G. Măzescu, Ioan Th. Florescu. Acești „pigmei” trebuia – în opinia „tinerilor haiduci” – pedepsiți, pentru că „au umilit și au expus tuturor primejdiilor nația românească”.

Ar fi fost extraordinar să-i auzim vocea cu care își încânta auditoriul. În Arhivele Radiodifuziunii se mai păstrează notele privind intervențiile lui la Radio din 1929, despre lupta de la Grivița (24 ianuarie, ora 21.00, și 30 august, ora 22.00) sau din 1933, despre oameni politici, oameni de stat în cadrul Universității Radio, din

Constantin Banu cu soția...

ziua de 24 octombrie, ora 20.00.

Desigur că n-aveam cum să-l cunosc pe Banu. Plecase dintre noi înainte de a mă naște eu. Cum spuneam, tata era un om tăcut, așa că nu prea mi-a vorbit multe despre el. Dar iată ce cuvinte impresionante a lăsat Constantin Kirilescu, la 29 septembrie 1940, adică la numai câteva zile după ce însoțise tristul cortegiu pe ultimul drum al lui Constantin Banu: „...Viața noastră publică a avut în Constantin Banu un om cu însușiri de rar preț. De o frumoasă și simpatice prestanță; de o cultură istorică, filosofică și literară care deschideau largi orizonturile unei inteligențe clare; vorbitor de mână întâi, exprimându-se cu eleganță în fraze calde, cu formă literară impecabilă, stăpânind deopotrivă masele populare ca și adunări selecte; scriitor de talent, mânduind în versuri și proză la fel coardele duioșiei ca și ale ironiei, era predestinat, după regulile obișnuite ale vieții, să ajungă și să se mențină în rândurile dintâi ale ierarhiei sociale și să producă opere durabile.

Realitatea a fost alta. A strălucit ca profesor secundar, aducând breslei dascălești prestigiul unei figuri impunătoare, dar nu a ajuns la Universitate – după care n-a umblat – și a părăsit corpul didactic, atunci când profesoratul îi părea mai mult ca o greutate, care îl jena în ascen-

siunea sa.

În literatură a scris pagini splendide, uneori scânteietoare de umor, dar a ținut să rămână în umbra anonimului. În politică și-a croit repede drumul spre rândurile dintâi. Ce resort intern a lipsit acestei frumoase inteligențe și acestui mare talent, ca să se mențină acolo unde reușesc atâția alți oameni, care nici pe departe nu au însușirile lui? Poate să fie lipsa acelei facultăți de mlađiere, a celui dar de a face tranzacții, vor fi fost și alte elemente necunoscute, greu de descoperit în adâncurile așa de complicate ale sufletului omenesc.” ■

... pe o stradă din București, în 1936...

... și în curtea din Strada Parfumului

contrainformativ: uzinele Malaxa trebuia organizate astfel, încât să fie evitate orice fel de scurgeri de informații către concurență, dar și producerea oricăror tulburări printre muncitori.

In încheiere erau făcute o serie de propuneri pentru ducerea la îndeplinire a acestui proiect: 1. asigurarea câte unui informator în fiecare redacție de ziar; 2. asigurarea câte unui informator în fiecare partid politic; 3. asigurarea de informatori în interiorul autorităților cu care uzinele Malaxa aveau contracte (C.F.R., Banca Națională a României, Ministerul de Industrie și Comerț, Ministerul de Finanțe); 4. menținerea unei legături cu Institutul Românesc de Conjunctură, U.G.I.R., A.G.I.R., oficiile de studii din cadrul B.N.R., C.F.R., biroul de statistică al C.F.R.; 5. asigurarea de informatori în întreprinderile particulare concurente; 6. asigurarea unui informator în Poliție sau Siguranță.

Inițiativele lui Malaxa pentru organizarea unui serviciu de informații nu s-au oprit aici: în arhive s-a păstrat al doilea proiect, datat 8 septembrie. De data aceasta este vorba de un proiect mult extins, care ocupă 11 file dactilografiate și intră mult mai mult în detaliile organizării unui compartiment intitulat „Serviciu de informații și documentare economică și politică”.

Acest al doilea proiect este mult mai amplu decât primul, urmărind crearea a două servicii separate: unul de documentare și unul de „informațiuni directe”, fiecare dintre ele orientat în câte două direcții: economică și politică. Serviciul de documentare trebuia să urmărească ceea ce azi s-ar numi „sursele deschise”, respectiv publicațiile periodice. Era redactată o listă a publicațiilor de urmărit pentru a se cunoaște evoluțiile detaliate din punct de vedere legislativ, financiar, comercial

și bugetar. Secțiunea de documentare politică avea în sarcină, pe lângă urmărirea evoluțiilor politice interne, și elaborarea de „material necesar pentru informarea presei, a revistelor și a autorităților statului, în frunte cu guvernul și cu ministerele, a Consiliului Superior Economic, a Parlamentului etc. asupra problemelor în dezbateră sau asupra acelor ce trebuiesc puse în discuțiune privind viața economică și în special cea industrială în

contingență cu preocupările și cu interesele întreprinderilor M[alaxa] și acele ale concurenului”. Practic, se crea un serviciu de propagandă mascată prin presă, ce trebuia să redacteze „punctele principale ale articolelor de presă sau reviste ce trebuie să apară” și să țină contactul cu „presa și revistele ce invoacă interese sau retribuțiuni, fie pentru servicii din propria lor inițiativă, fie pentru acelea cerute sau pentru publicitatea ce li s-a dat”.

Așa-numitul Serviciu de informații directe era destinat „să culeagă, prin persoane cu

atribuțiuni în exterior, informațiuni ce ar prezenta interes pentru întregul complex al obiectivelor urmărite [...] Aceste informațiuni ar urma să fie culese fie pe calea înregistrării lor, când pot fi deci pur și simplu înregistrate, fie pe calea investigațiilor speciale, conduse cu tact și cu obiectiv lămurit”. Serviciul de informații directe avea în vizor statul și instituțiile de stat, particulari și întreprinderi particulare, organizații politice, personalități politice.

Rezultatul activității acestui „Serviciu de informații și documentare economică și politică” trebuia să fie constituit de „referate asupra chestiunilor celor mai importante și urgente ce se ivesc zilnic”, „rapoarte asupra acelor fapte economice, financiare, politice etc. din țară sau străinătate care prezintă interes deosebit”. Se prevedea

Constantin Argetoianu

mare s-a produs în anul 1927, când a contractat un credit cu sprijinul statului pentru fabricarea de locomotive. Dezvoltarea afacerilor a avut loc în strânsă legătură cu Societatea Căilor Ferate Române, cu care a încheiat majoritatea contractelor și de unde au provenit inițial cele mai mari profituri.

Nu am identificat precis momentul în care Nicolae Malaxa a intrat în anturajul regelui Carol al II-lea. În orice caz, nu a făcut parte din „primul val” al camarilei regale, care i-a cuprins pe Puiu Dumitrescu, Aristide Blank și Oskar Kaufmann. Erau oameni care s-au aflat alături de Carol al II-lea și în timpul exilului său și care s-au folosit din plin de apropierea de rege după restaurația din 1930. Aceștia au fost îndepărtați treptat din anturajul apropiat al suveranului – Puiu Dumitrescu, cel mai probabil, din cauza unui conflict cu Elena Lupescu, Aristide Blank, după falimentul răsunător al băncii sale, care a făcut necesară o intervenție directă a regelui.

Nicolae Malaxa a urcat în „ierarhia” simpatiilor regale până la cea mai înaltă treaptă. În însemnările zilnice ale lui Carol al II-lea apare aproape de fiecare dată prezent la partidele de poker ale regelui. Soția sa era o prietenă apropiată a Elenei Lupescu, fiul Costache a fost coleg de clasă cu viitorul moștenitor al tronului Mihai etc. Malaxa obișnuia să îl acopere cu daruri pe Carol al II-lea, care era foarte sensibil la astfel de gesturi. O posibilă origine a apropierei lui Malaxa de Carol al II-lea ar putea fi stabilită în anul 1931, la împlinirea unui an de la suirea pe tron, când acesta, împreună cu partenerul său Max Auschnitt, a oferit suveranului o servietă cu 100.000.000 lei drept „o modestă contribuție pentru operele de asistență ale Palatului”. Malaxa și Auschnitt erau îngrijorați, căci nu știau care va fi reacția regelui la un gest ce semăna a mituire. Carol al II-lea a luat banii și le-a mulțumit.

In timp, după ce a obținut rolul dominant pe lângă rege, alături de industriașul Max Auschnitt, Nicolae Malaxa l-a îndepărtat și pe acesta, rămânând alături de Ernest Urdăreanu în imediata apropiere a suveranului.

Constantin Argetoianu avea să scrie că România era dominată de triada P.U.M. – Popescu (adică regele), Urdăreanu, Malaxa.

Nicolae Malaxa încerca să își conducă întreprinderile în conformitate cu cele mai moderne principii ale vremii. Dosarele fondului S.A.R. Malaxa cuprind numeroase studii de reorganizare a uzinelor, studii privind comunicarea organizațională. Însă de departe cele mai interesante documente sunt două memorii privind organizarea unui serviciu de informații la dispoziția lui Nicolae Malaxa.

Primul dintre aceste documente datează din 2 aprilie 1936 și descrie pe doar trei file proiectul unei adevărate organizații private de spionaj economico-politic. Memoriul amintit susține încă din primul paragraf că orice activitate va avea un randament mai ridicat dacă va fi organizată sistematic, al doilea paragraf arătând că este nevoie de informații complete pentru „stabilirea programelor de viitor, fixarea politicii, la amorsarea noilor afaceri, la utilizarea oamenilor, la prevenirea anumitor fapte”. Misiunile acestui serviciu de informații urma să fie: supravegherea completă a anumitor sectoare (sectorul presei, politic, industrial, financiar, comercial), cultivarea acelor sectoare, supravegherea strictă și completă a întreprinderii. Prin supravegherea unui sector se înțelegea: 1. cunoașterea amănunțită a organelor sau organizațiilor aceluia sector; 2. informații complete despre persoanele reprezentative (legături, susceptibilități, slăbiciuni); 3. situația sectorului la un moment dat, evoluția în trecut și tendințele de viitor.

Proiectul acestui serviciu de informații conține și o propunere destul de directă de corupere a factorilor responsabili: „Stabilirea de legături cu toți factorii hotărâtori dintr-un sector, studierea și acordarea de avantajii cât se poate de variate, în conformitate cu posibilitățile întreprinderii și cu susceptibilitățile acelor factori, astfel ca să reiese obligațiuni consimțite în mod tacit”. Nu era pierdut din vedere nici factorul

interne și internaționale, iar pentru aceasta avea nevoie de fonduri suplimentare. Nicolae Malaxa acorda o subvenție de 2,3 milioane lei din necesarul de 3,5 milioane. Acest sprijin financiar era în concordanță cu prevederea din primul proiect de serviciu de informații – „menținerea unei legături cu Institutul Românesc de Conjunctură” –, ba chiar o depășea, Nicolae Malaxa fiind principalul finanțator al institutului.

Este atestată și funcționarea sistemului „informațiilor directe”. La 24 martie 1939, la doar o zi de la semnarea Tratatului economic româno-german – proces în care Malaxa a fost profund implicat prin provocarea incidentului Tilea de la Londra (*Magazin istoric*, nr. 6/2000) –, industriașul român pri-

mea o notă informativă în care i se preciza viziunea germană asupra aplicării acestui tratat, așa cum rezultase dintr-o discuție a inginerului Comnen cu o persoană din delegația germană. Informațiile nu erau foarte pe placul lui Nicolae Malaxa, deoarece germanii aveau în vedere realizarea unui control strict asupra industriei românești. De altfel, Carol al II-lea avea să noteze în însemnările sale în preajma zilei în care Malaxa a primit această informație: la 23 martie „Malaxa foarte violent pe chestiunea Tratatului. După ce împinsese la facerea lui, astăzi, când crede că anumite interese ale lui ar putea fi lezate, e violent contra”; iar la 30 martie: „Malaxa are o ieșire de o violență neobișnuită împotriva lui Hitler”.

Si supravegherea internă a uzinelor funcționa conform planurilor expuse mai sus. La 29 iunie 1936 lui Nicolae Malaxa îi era prezentat un plan pentru

reprimarea muncitorilor care semnaseră un memoriu prin care solicitau mai multe drepturi. Era avută în vedere concedierea imediată a șapte dintre semnatarii memoriului selecționați „dintre capii mișcării și elementele turbulente”, alți 40 de lucrători urmând a primi preaviz de concediere, asupra căruia se putea reveni în cazul în care aceștia dădeau declarații că au semnat memoriul sub presiune sau că li s-a falsificat semnătura. Uzinele Malaxa aveau nevoie de astfel de

declarații pentru a evita un eventual amestec sau arbitraj al Ministerului Muncii.

Automotoarele construite de Malaxa au funcționat și în anii '60 ai secolului trecut

In ceea ce privește capacitatea lui Nicolae Malaxa de a-și culege informațiile și a avea acces la documente din interiorul instituțiilor statului, aceasta era într-ade-

văr impresionantă. De exemplu, Nicolae Malaxa a avut acces total la dosarul anchetei și procesului fostului său partener de afaceri Max Auschnitt. Malaxa deținea fotocopii ale tuturor documentelor redactate de procurorul de caz și de judecătorul care l-a instrumentat, inclusiv declarațiile olografe ale lui Max Auschnitt – toate acestea umplând mai multe dosare păstrate la Arhivele Naționale. În plus, Nicolae Malaxa avea acces la documentele interne ale Guvernului în care erau criticate contractele sale cu C.F.R. – ceea ce îi permitea să cunoască din timp acuzațiile ce îi puteau fi aduse și să le contracareze.

În concluzie, putem spune că, deși nu poate fi probată direct existența unui serviciu de informații aflat la dispoziția lui Nicolae Malaxa, totuși multe dintre acțiunile sale coincid cu măsurile prevăzute în cele două planuri care preconizau crearea unui astfel de serviciu. ■

angajarea a șapte persoane: cinci pentru serviciul de documentare și două pentru serviciul de informații directe. Pentru serviciul de documentare erau preferate persoane cu pregătire de economiști, juriști și ingineri, iar pentru serviciul de informații directe urma să fie recrutați doi colaboratori „dintre gazetarii serioși și versați în atribuțiunile ce li se rezervă”. Pe lângă acest personal, mai erau prevăzute două dactilografe și un secretar. Memoriul se încheie cu mențiunea că în cazul în care va fi aprobat acest plan urmează a fi prezentat și un proiect de buget.

Serviciile de informații private nu erau o raritate în România interbelică. Partidele politice, ca P.N.L. și P.N.Ț., dețineau structuri informative proprii. Aceste servicii de informații de partid aveau și rol contrainformativ, pentru depistarea eventualilor agenți strecurați în rândurile membrilor de partid de către Poliția de Siguranță, Serviciul Secret de Informații sau partidele rivale. Amanta regelui, Elena Lupescu, coordona și ea un serviciu de informații personal, la conducerea căruia se găsea însuși directorul Poștei, Ion Pitulescu (*Magazin istoric*, nr. 6/1992). Nici Carol al II-lea nu avea încredere totală în rapoartele furnizate de serviciile de informații ale statului și căuta să își completeze informațiile din surse proprii, întreținând informatori personali sau bazându-se pe informațiile furnizate de un serviciu de informații creat de mareșalul palatului, Ernest Urdăreanu. De asemenea, și Mișcarea Legionară dispunea de un aparat informativ propriu.

Se pune întrebarea dacă serviciul de informații al lui Nicolae Malaxa, preconizat în cele două memorii de mai sus, chiar a existat în realitate. În baza documentelor identificate

și a mărturiilor memorialistice, putem da un răspuns pozitiv la această întrebare. Multe dintre acțiunile lui Nicolae Malaxa coincid cu măsurile preconizate în cele două memorii care aveau în vedere înființarea unui serviciu de informații. Astfel că, deși nu putem spune cu precizie în ce formă a funcționat serviciul de informații al lui Nicolae Malaxa, totuși putem afirma că au existat acțiuni de natură informativă. Nicolae Malaxa s-a folosit de manipularea și coruperea presei, de mituirea

funcționarilor publici și a oamenilor politici, primea periodic rezumate de presă asupra subiectelor care îl interesau.

Serviciul Secret de Informații remarcă într-o notă din 23 mai 1934 faptul că ziarul *Facla* a declanșat o campanie de presă împotriva achiziționării de către armată a măștii de gaze model german.

Agenții S.S.I. aflaseră că informațiile detaliate despre această afacere fuseseră furnizate ziaristilor Becheru și Ion Vinea de către un ofițer ce urma să fie identificat. O a doua notă informativă din 2 iunie 1934 scotea la iveală faptul că sub pseudonimul „Observator” se ascundea ziaristul Becheru și că, de fapt, în spatele acestui scandal de presă se afla industriașul Nicolae Malaxa, care dorea să câștige el contractul pentru producerea de măști de gaze. Acesta nu este singurul caz în care Malaxa a „strecurat” în presă informații menite să îi fie de folos. Se pare că serviciul de documentare din presă a existat și a funcționat din plin, dovadă fiind unele dosare păstrate cuprinzând traduceri ale mai multor articole din presa economică internațională.

Din anul 1937 s-a păstrat o notă privind reorganizarea Institutului Românesc de Conjunctură, care urma să își extindă activitatea de studiere a situației economice

Locomotive asamblate, în curtea Uzinelor Malaxa

Clyde Lee Conrad în timpul procesului

nici în acest grup, el excludea, în mod inexplicabil, Ungaria (o constantă în scrierile lui Pacepa). În realitate, principala contribuție în acest domeniu pentru Moscova a venit din partea acelor națiuni care aveau o puternică comunitate de emigranți, reprezentanțe oficiale mai numeroase și locații multiple pe teritoriul american, de unde puteau opera. După cum nota comunitatea de informații într-una dintre *National Intelligence Estimates* (Estimări naționale de informații), „Polonia și Ungaria apar drept participanți est-europeni majori” la acest proces.

Pe lângă furturile de tehnologie amintite reușite de rețeaua Marian Zacharski-William Holden Bell, serviciile de securitate ungare au reușit să recruteze un etnic ungur din armata americană – Zoltan Szabo –, care a creat rețeaua Clyde Lee Conrad. A fost una dintre cele mai îndelungate acțiuni de furt de tehnologie. Căpitanul Szabo a reușit să îl recruteze pe Conrad pe când erau amândoi sergenți și lucrau în Germania. Secretele furate erau transmise cu ajutorul a doi doctori de origine ungară, stabiliți în

Suedia. Rețeaua a reușit să fure și planurile secrete strategice și operaționale ale NATO contra Tratatului de la Varșovia, cele privind deplasarea trupelor, a tancurilor și avioanelor și descrieri detaliate ale armelor atomice și ale locurilor unde erau depozitate. În mod regulat, serviciile secrete ungare plasau ofițeri pregătiți în domeniul tehnologiei sub acoperirea întreprinderilor de comerț exterior din domenii precum echipamente electronice și calculatoare, pentru a obține în secret de la oamenii de afaceri occidentali informații din domeniul științific și produse aflate pe listele speciale de export.

In vreme ce acțiunile spionajului polonez au constituit una dintre cele mai serioase amenințări la adresa securității naționale a Statelor Unite, ca număr de agenți arestați de contraspionajul și agențiile de aplicare a legii, Polonia s-a situat doar pe locul patru. Germania de Est s-a aflat pe locul întâi, urmată de Ungaria, apoi Cehoslovacia. În august 1994, Zacharski a fost numit de Guvernul polonez șef al serviciului de informații, numire revocată în urma scandalului internațional și după ce Statele Unite au reamintit că el era încă condamnat în S.U.A.

În multe cazuri, agenții cehoslovaci lucrau și pentru Cehoslovacia, și pentru Un-

garia, căci această țară dispunea de o rețea extinsă pe teritoriul vecinei sale (formată mai ales din etnici unguri din Slovacia), ceea ce ușura cooperarea bilaterală. Lucrul acesta a fost evident în 1968, când ungurii au dispus de informații superioare celor obținute de sovietici, deși aceștia aveau consilieri în cadrul instituțiilor de profil din Cehoslovacia. România nu a fost implicată în vreuna dintre rețelele de agenți descoperite în anii '80 (sau în deceniul precedent). Un aspect demn de semnalat, în condițiile în care o jumătate de duzină dintre agenții arestați de autoritățile americane au lucrat pentru state considerate prietene sau neutre față de S.U.A.

O reevaluare făcută de comunitatea de informații americană la mijlocul anilor '80 a furturilor de tehnologie sofisticată, în special militară, a ajuns la aceleași concluzii. De la mijlocul anilor '70, serviciile statelor satelit au jucat un rol major în programul de obținere a informațiilor din domeniul științific și tehnologic, adesea în schimbul unor concesiuni economice pentru țările lor. Serviciile de informații din Germania de Est, Polonia și Ungaria se numără printre cele care au înregistrat cele mai mari succese în obținerea de date secrete și produse aflate pe lista celor al căror export era supus unor reglementări speciale.

România nu numai că s-a abținut să se angajeze în operațiuni secrete de procurare a tehnologiei sofisticate, în special din domeniul militar, din Statele Unite, dar nici nu a

Continuăm cu un nou pasaj din volumul al doilea al lucrării *With Friends Like These... The Soviet Bloc's Clandestine War Against Romania* (Ferește-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului sovietic contra României), pe care domnul Larry L. Watts îl pregătește pentru tipar.

Averell Harriman (stânga), primit de Corneliu Mănescu, ministrul de Externe; în dreapta lui Corneliu Mănescu, ambasadorul Vasile Șandru

LARRY L. WATTS

Alertate de insistentele afirmații ale lui Pacea și ale adepților săi, agențiile americane, inclusiv comunitatea de informații, au plasat România sub o atentă examinare, atunci când venea vorba despre achizițiile sovietice de tehnologie. Ceea ce au descoperit a fost tocmai opusul celor declarate de Pacea și foarte aproape de ceea ce se plâneau serviciile de informații sovietice. La patru ani după ce Pacea a început să propage mitul operațiunilor de procurare de tehnologie pentru sovietici, agențiile de informații americane au ajuns, toate, la concluzia că, spre deosebire de celelalte state membre ale Tratatului de la Varșovia, România „nu răspundea sarcinilor trasate de sovietici pentru colectarea de informații științifice și tehnologice”. La un an după apariția cărții *Orizonturi roșii*, în care Pacea repeta afirmațiile, Pentagonul nota că românii nu acționau „ca un surogat pentru serviciile sovietice” din cauza „slabelor legături cu sovieticii în domeniul informațiilor”, nici nu se observase, din studierea comportamentului lor în Statele Unite, că aveau ca prioritate culegerea de informații sensibile din domeniul științei și tehnologiei.

Afirmațiile lui Pacea au oferit și dovezi care sugerau că Bucureștiul avea dreptate să îl suspecteze ca

fiind agent și al Moscovei, și al Budapestei. Pacea a indicat Germania de Est, România și Polonia – în această ordine –

ca fiind statele care desfășurau cea mai intensă activitate de furt de tehnologie din S.U.A. Dincolo de includerea Româ-

de pornire pentru cele noi. Răul fusese făcut. După cum spunea cineva, „odată bolovanul pornit la vale, nu mai poate fi oprit“.

Pacepa a căutat să compromită și reputația unor oficiali ai Statelor Unite (și membri ai comunității științifice), implicați în „relațiile speciale“ româno-americane și care manifestau simpatie față de România. Astfel a fost cazul cu Harry Barnes Jr., ambasador în România (1974-1977). El a mai ocupat posturi în cadrul Ambasadei americane de la București în anii '60 și '70. L-a asistat pe Averell Harriman în cadrul operațiunii „Packers“ (acțiunile românești de mediere a războiului din Vietnam) și al eforturilor de apropiere americano-chineze, întreprinse de București, la cererea președintelui Johnson. A participat la ambele întâlniri Nixon-Ceaușescu, din 1969 și 1970. Pacepa a afirmat că

Averell Harriman (1891-1986) a fost ambasador al Statelor Unite ale Americii în U.R.S.S. (1943-1946), apoi a implementat Planul Marshall în Europa. La începutul anilor '60 a vizitat Bucureștiul, fiind însărcinat de președintele Johnson să obțină sprijinul României pentru mediere în problema Laosului. Harriman a condus negocierile americane care s-au soldat cu acordul din 1962 de la Geneva, prin care neutralitatea Laosului era garantată, contra atacurilor Vietnamului de Nord.

Barnes furniza informații secrete Securității. Dar, în același timp, îl acuza că era „cât se poate de naiv“ și apoi, în mod contradictoriu, explica faptul că fusese nevoie ca Pacepa, Doicaru și Caraman să „îl supravegheze mult mai îndeaproape“ decât pe predecesorii săi, pentru că vorbea bine românește, avea multe contacte în țară, era suspectat că era „un agent CIA deplin conspirat“ și „manifesta multă simpatie pentru trâmbițata independență a României“. Cu alte cuvinte, „naivul“ Barnes era o țintă pentru că era bine informat, avea contacte bune și sprijinea independența României față de Moscova.

Pacepa a continuat să insiste cu aceste afirmații în anii '80, multă vreme după ce au fost demontate de investigații separate făcute de FBI și Departamentul de Stat, în vremea Administrației Carter, cât și de o altă investigație făcută în vremea Administrației Reagan.

Trebuie amintit că și Averell Harriman a fost ținta unor opera-

țiuni de discreditare, fiind acuzat că era spion sovietic de către Golișin. Acesta chiar l-a convins pe șeful contra-informațiilor de la CIA, James Angleton, să pornească o operațiune de supraveghere a diplomatului american, numită „Dinosaur“. Chiar și după eșecul de a-i compromite cariera, sovieticii au încercat să îl recruteze, la începutul anilor '70, apoi într-o operațiune aprobată personal de Andropov, șeful KGB, să pătrundă în „cercul său intim“. Și Zbigniew Brzezinski, consilierul pentru probleme de securitate al președintelui Carter, a fost ținta unei operațiuni similare. Oricum, americanii care erau implicați în menținerea parteneriatului americano-român și îl sprijineau au devenit persoane pentru care serviciile de informații din țările Tratatului de la Varșovia manifestau un interes deosebit și nu tocmai prietenos. La operațiuni au luat parte și agenții dubli din Securitatea română. Serviciile partenere, care cooperau îndeaproape, și oamenii lor din România au încercat pe diverse căi să-i discrediteze, recruteze sau provoace, cu scopul de a compromite această relație.

(Va urma)

James Angleton
(al doilea din stânga)
alături de foști colegi de la Universitatea Yale
și actuali colegi din CIA

Șeful Comitetului pentru relații externe al Senatului, Jesse Helms, și președintele Ronald Reagan

figurat printre „hoții” din Tratatul de la Varșovia care s-au angajat în mod frecvent în asemenea acțiuni pentru Kremlin, cu un succes considerabil. După 1989, americanii au condus o anchetă în România, cu aprobarea autorităților alese democratic ale acestei țări, pentru a verifica acuzațiile aduse de Pacepa și cei de teapa lui. Singurul caz de spionaj economic descoperit și care a prejudiciat Statele Unite (din punct de vedere al profitului obținut) a fost cel al tehnologiei sticlei securizate de la parbrizele automobilelor produse la uzinele „Dacia”.

Alegațiile lui Pacepa potrivit cărora politica lui Ceaușescu față de țările Lumii a treia era pusă în slujba intereselor sovietice au fost și ele demascate de serviciile de informații ale S.U.A. Faptul că de la jumătatea anilor '50 până la sfârșitul anilor '70 România a fost țara care a acordat cel mai important sprijin, în afara celui sovietic, acestor țări poate face o astfel de acuzație să pară plauzibilă. În același timp, asistența a fost și cea mai diversă în cadrul Tratatului, în sensul că beneficiarii nu erau doar clienți ai sovieticilor, în vreme ce întreg ajutorul pro-

venit din Cehoslovacia, Bulgaria, Germania de Est și Ungaria a mers doar la statele cliențe ale sovieticilor. În 1975, CIA raporta că în ciuda puterii „influențe” sovietice în modul cum se acorda ajutorul de către

cele mai multe state est-europene, România se remarcă prin abilitatea de „a-și exercita independența în stabilirea angajamentelor individuale”.

La sfârșitul lui 1979, la mai bine de un an după defecțiunea lui Pacepa, comunitatea de informații a Statelor Unite ajungea la concluzia că în vreme ce țările membre ale Tratatului ofereau „ajutor națiunilor din Lumea a treia și mișcărilor insurgente adesea în strânsă cooperare cu U.R.S.S.”, România urmărea „obiective în Lumea a treia care difereau radical de cele ale U.R.S.S. și care nu serveau în mod voit interesele sovietice”. De asemenea, eforturile continue ale României de a „juca un rol de mediator internațional mai larg, opus celui partizan”, au redus în mare măsură implicarea ei în programele de asistență militară subvenționate de sovietici, făcând-o un contributor marginal la sprijinul militar acordat țărilor în curs de dezvoltare în comparație cu alte state membre ale Tratatului. Cinci ani mai târziu, CIA a reconfirmat că „România a refuzat în mod constant să acorde sprijin unor clienți marxiști”

doar pentru rațiuni politico-ideologice.

Astfel de evaluări erau clasificate în acel moment și de aceea nu au putut fi opuse dezinformării propagate de Pacepa. În consecință, „măsurile active” care înfățișau România ca fiind duplicitară și hoată – ce ironie, în mai mare măsură decât țările loiale Moscovei – au continuat să păcălească multă vreme după ce informația pe care se bazau fusese devoalată. Lista ziariștilor, analiștilor, diplomaților și politicienilor păcăliți de campania „măsurilor active” personificate de Pacepa a inclus un număr de ziariști foarte influenți, analiști profesioniști și politicieni din Washington, inclusiv puternicul șef al Comitetului pentru relații externe al Senatului, Jesse Helms, și chiar pe președintele Ronald Reagan.

Propagarea continuă a unor estimări eronate, bazate pe informații greșite, constituie una dintre „patologiile” cele mai întâlnite în analiza informațiilor. De aceea, eșecul de a valorifica rapoartele care compensau informațiile false în estimări privind comportamentul românilor a fost în egală măsură o problemă cu cauze interne, cât și rezultatul dezinformării venite din afară. Odată exprimate clar în rapoarte și analize, impresiile rezultate din informații false și-au păstrat forța multă vreme după ce informația pe care se bazau se dovedise falsă, pur și simplu pentru că analiștii se bazau în mod regulat pe estimările anterioare ca bază

Corneille, a atras su-părarea cardinalului din trei motive: eroul era spaniol, se bătea în duel și reprezenta tradiția aristocratică a violenței puse în slujba onoarei de familie, adică exact ce Richelieu se străduia să scoată în afara legii. „Pe tatăl meu căzuse o groaznică rușine/ Ce mă privea-n aceeași măsură și pe mine/ [...] Am căutat să aflu fap-tașul, l-am găsit/ Am răzbunat onoarea-mi și pe iubitul-mi tată./ Și dac-ar fi nevoie, aș fa-ce-o încă o dată“, spune eroul lui Corneille. Această glori-ficare a duelurilor l-a indignat pe Richelieu, care cere Academiei să condamne piesa. Primul răspuns nefiind tranșant în favoarea cardinalului, el a pretins de la instituție să se gândească mai bine. Dar, așa cum se întâmplă de obicei cu piesele cenzurate, cu cât se aruncă mai mult anatema asupra lor, cu atât ele se bucură de un succes mai mare. Corneille i-a dedicat cardinalului următoarea piesă și astfel disputa s-a stins.

Franța a avut dintotdeauna femei savante, posesoare de saloane, o Doamnă de Sévigné sau de La Fayette, care însă, în ciuda clișeele care au circulat din secol în secol, nu au fost membre ale Academiei Franceze. În 1652, de pildă, se deschidea la Paris, pe rue de Beauce, salonul literar al spiritualei domnișoare Madeleine de

Momentul creării instituției, în 1635, de către cardinalul Richelieu

Scudéry, o tânără erudită (salon frecventat de cunoscute nume ale aristocrației franceze), ea însăși autoare a unui *Discours sur la gloire* (Discurs despre glorie), pentru care a trebuit să se mulțumească cu admiterea într-o academie de la Padova, fondată în 1599 de un aristocrat venețian, și doar cu „Premiul elocinței“, acordat de instituția de pe Quai Conti, care nu împlinise 20 de ani.

Nemuritorii au rămas misogini vreme bună. Femeile au avut de așteptat mai bine de trei secole pentru a vedea profilându-se la ușa Academiei Franceze silueta lui Marguerite Yourcenar, primită la 22 ianuarie 1981, în cursul unei ceremonii excepționale, transmise în direct de televiziune. În cuvântul de recepție scriitoarea, autoarea încă din 1951 a romanului istoric *Memoriile lui Hadrian* (născută în 1903,

în Belgia, și care avea să mai trăiască șase ani), aducea un omagiu „acelei trupe invizibile de femei care mă însoțesc și care, poate, ar fi trebuit să primească mult mai demult această onoare“.

In primăvara anului 1980 se declanșase ceea ce s-a numit „bătălia Academiei Franceze“, campanii dure de presă cerând intrarea sub Cupolă a scriitoarei, care locuia la New York. Așadar, pentru prima oară în istorie o

femeie pătrundea în Academia Franceză, după ce membrii ei, bărbați, apelasera la comentarii la limita deriziunii și a moșiciei: „Ce uniformă va purta Doamna Yourcenar?“; „E grasă și urâtă, deci poate fi un mare scriitor“; „La Academie îmbătrânim noi între noi. Cum o să suportăm să vedem îmbătrânind o femeie?“ Astăzi Hélène Carrère d'Encausse este secretar perpetuu al Academiei Franceze.

Dintotdeauna Academia Franceză a fost ținta glumelor răutăcioase ale contemporanilor. Poate că neputința de a pătrunde în rândurile academicienilor explică virulența atacurilor. Iată câteva exemple: „Avem 40 de găște care păzesc Capitoliul, dar nu-l apără“ (Diderot); „Sunt 40, dar spirit e de patru“ (Alexis Piron); „Academia? Groapa comună a nemuritorilor!“ (Jules Renard). ■

Porecla în renume

Primirea primei femei între Nemuritorii: Marguerite Yourcenar, la 22 ianuarie 1981

NEMURITORII

FLORENTINA DOLGHIN

Academia Franceză a fost creată în 1635 de cardinalul Richelieu, patron al arhitecților și pictorilor, folosiți pentru glorificarea statului și a sa. În urma lui, Parisul a fost înfrumusețat cu piețe și palate noi, în cinstea lui Ludovic al XIII-lea. Richelieu a construit o capelă nouă pentru Sorbona, școala pentru pregătirea înaltului cler (întemeiată în 1253-1257 de teologul francez Robert de Sorbon), care urma să fie atât un tribut adus culturii franceze, cât și propriul său mausoleu.

Academia Franceză are 40 de membri, supranumiți „Nemuritorii” sau „Cei 40”, aleși pe viață. Academicienii, 721 de la fondarea instituției, își datoresc supranumele devizei „Întru nemurire”, gravată pe sigiliul acordat Academiei de fondatorul ei, cardinalul Richelieu. Sunt, în principal, scriitori, diplomați, juriști, savanți, a căror misiune este să „lucreze

întru purificarea și statornicirea limbii, pentru a-i limpezi dificultățile și a-i menține caracterul și principiile”, altfel spus, pentru conservarea și dezvoltarea frumuseții limbii franceze. Cei 40 au dat opt ediții ale *Dicționarului Academiei Franceze* între 1694 și 1935 (*Magazin istoric*, nr. 1/2010), ajutând astfel la supravegherea evoluției limbii franceze. La

ceremonii „Nemuritorii” sunt îmbrăcați în verde, arboresc bicornul și spada la sold.

Una dintre menirile Academiei – ea însăși supranumită „Doamna de pe Quai Conti” sau „Cupola” – a fost demonstrată de disputa dintre Richelieu și Pierre Corneille, cel mai mare dramaturg al perioadei. *Cidul*, piesa lui

*1969. Regina îl învestește
ca prinț de Wales pe prințul Charles*

*Vizita reginei în Germania, în 1965; în dreapta,
președintele Partidului Social-Democrat Willy Brandt*

ALBUM ISTORIC

Dedicăm planșele acestui număr reginei Elisabeta a II-a (născută în 1926), devenită suverană a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord în urmă cu șase decenii, la 6 februarie 1952

1939, Palatul Buckingham: prințesa Elisabeta, regele George al VI-lea, soția acestuia Elisabeta, prințesa Margareta

20 noiembrie 1947: viitoarea regină și prințul Philip, la nunta lor.

... și în 1951 cu doi copii, Charles și prințesa Anne

... și în 1951 cu doi copii, Charles și prințesa Anne

In Papua-NouaGuinee, în 1974...

... și într-o moschee din Abu Dhabi, în 2010

Faima de seducător a lui ...

și Frédéric Manfrin, au suscitât atenția încă de la început, propunând un scenariu cronologic îndrăzneț, începând cu ceea ce ne-am așteptat, în mod obișnuit, s-o încheie. Primul decor reprezintă ultimul act al vieții

lui Casanova, în care se pune în scenă un om în vârstă, deprimat de neputința de a mai trăi senzațiile de altădată. De altfel, de la 40 de ani (dar vârsta avea atunci altă greutate decât

azi!), el are sentimentul că „începe a muri“, rănit în amorul propriu de eșecul unei noi tentative de seducție. Are o singură consolă. Conte de Waldstein i-a oferit un post convenabil pentru a fugi de lume și a suporta cu discreție drama îmbătrânirii: postul de bibliotecar la castelul de la Dux din Boemia, unde tumultuosul aventurier, născut în 1725, își va sfârși zilele în 1798.

Nu înainte însă de a trăi o ultimă experiență, poate mai intensă decât toate experiențele cunoscute de el mai înainte: începând din 1789 și până în 1793, își așterne pe hârtie amintirile. O muncă asiduă, circa 13 ore de scriitură pe zi, pentru a consemna în cele mai mici detalii peripețiile vieții sale până la vârsta de 50 de ani.

Or, momentul acestei destăinuiri pare a avea o importanță deosebită în aprecierea și înțelegerea eroului autor. Memorialistica era deja în vogă la data respectivă. *Confesiunile* lui Rousseau nu proiectau o lumină fascinantă asupra secretelor intimității? Casanova abordează același gen de scriitură, dar cu o deosebire esențială în ceea ce privește propria punere în scenă. El nu-și biciuiește viciile și erorile pentru a-și despovăra conștiința și a oferi cititorilor lecții de moralitate. Dimpotrivă, lipsite de orice complex, memoriile lui par a fi

un mod de a retrăi cu o nouă intensitate momentele de profundă delectare senzuală de altădată. Este ceea ce conferă operei sale o prospețime și o forță artistică neobișnuită, pe care specialiștii o redescoperă acum, la contactul cu manuscrisul original al operei.

Pe lângă importanța literară, *Istoria vieții mele* este, desigur, un document esențial pentru reconstituirea biografiei autorului. Motiv pentru care paginile sale manuscrise sunt prezente pe întregul parcurs al expoziției, marcând momentele cele mai importante ale vieții sale.

Ilustrarea primilor ani ne sugerează o primă întrebare, ce poartă amprenta lecturii personalității umane prin prisma analizei lui Sigmund Freud. Într-adevăr, ceea ce surprinde în

aventurile vieții lui Casanova – căutarea frenetică a sexului frumos – nu ascunde cumva o frustrare prea timpurie a dragostei materne? Fiu de actori, de timpuriu orfan de tată, el nu a cunoscut îndeajuns afecțiunea mamei, dedicată în întregime pasiunii sale artistice. *Memoriile* lui Carlo Goldoni (Paris, 1787), expuse într-o vitrină – altă operă memorialistică ce a putut servi de model lui Casanova! –,

evocă renumele pe care îl avea mama sa, prezentă pe diferite scene europene, între Dresda și Sankt Petersburg: „o văduvă foarte frumoasă și isteasă“ – scrie fondatorul comediei italiene moderne –, care i-a inspirat unul dintre personaje și care interpreta mai cu seamă rolul de tânără îndrăgostită!

Începuturile vieții lui Casanova permit, de asemenea, evocarea „falconei Veneției“ în secolul al XVIII-lea, în decorul festiv al

... Casanova (aici pictat de germanul Anton Raphael Mengs (1728-1779)...

... s-a combinat cu cea de aventurier (gravură de epocă imaginând evadarea lui)

Eveniment

CASANOVA CEL CU
O MIE DE CHIPURI

Habent sua fata libelli! (Cărțile își au soarta lor!). Este ceea ce se poate spune despre manuscrisul *Istoria vieții mele*, scrierea cea mai importantă a celebrului aventurier Casanova. Soarta a făcut ca această lucrare, redactată în liniștea unei biblioteci din Boemia, unde autorul și-a sfârșit zilele, să fie conservată mult timp în arhivele unui prestigios editor din Germania, supraviețuind bombardamentelor din 1945, și să-și încununeze aventura europeană intrând recent în colecțiile Bibliotecii Naționale a Franței (BnF)!

Prilej pentru o nouă reflecție asupra enigmaticului ei autor, după cum îl arată expoziția recentă organizată de instituția de pe malurile Senei.

ȘTEFAN LEMNY
(Bibliothèque Nationale de France)

Cine a fost Casanova, nume ce poartă indisociabil aureola de Don Juan? Un galant seducător al „sexului frumos”, dublat la nevoie – când farmecul personal s-a dovedit insuficient – de un veritabil agresor?

Se știe prea puțin că el reprezintă și altceva și că această altă dimensiune a personalității sale a fost umbră de renumele apetențelor sale erotice.

Expoziția organizată de Biblioteca Națională a Franței, între 15 noiembrie 2011 și 19 februarie 2012, ne dă ocazia să ne punem această întrebare și să descoperim un personaj fascinant și complex, pe care imaginarul colectiv l-a pierdut din vedere.

Intitulată „Casanova, la passion de la liberté” (Casanova, pasiunea libertății), expoziția reprezintă continuarea aproape firească a unui eveniment amplu mediatizat în februarie 2010: achiziționarea de către BnF a manuscrisului principalei scrieri a lui Casanova, *Istoria vieții mele*. Grație unui mecena pe cât de generos, pe atât de discret, Biblioteca și-a îmbogățit tezaurul patrimonial cu cele 3.700 de pagini ale unei opere ce nu și-a dezvăluit în totalitate misterul.

De aceea, odată cu intrarea manuscrisului în patrimoniul culturii și al limbii franceze în

care a fost scris, s-a pus cu acuitate și problema unei noi ediții a textului autograf. Publicarea în viitor a acestei scrieri în colecția „La Pléiade” a Editurii Gallimard reprezintă deja o garanție a calității.

Până la apariția ediției, BnF a realizat deja scanarea manuscrisului și a organizat prezenta expoziție, ceea ce permite pentru prima oară ca publicul să vadă îndeaproape filele acestei opere singulare în peisajul intelectual al secolului al XVIII-lea. Publicarea în paralel a unui splendid catalog și realizarea unui documentar semnat de istoricul Antoine de Baecque au conlucrat la reușita manifestării. O reușită ce pare a conjuga două exigențe majore: să pună în evidență exponatele cele mai importante referitoare la opera și viața lui Casanova, între care manuscrisul recent achiziționat constituie piesa esențială, și să provoace în același timp reflecția vizitatorilor pe marginea vieții eroului evocat.

De la veșmintele ecleziastice la uniforma militară

Organizatorii expoziției, Marie-Laure Prévost, Chantal Thomas, Corinne Le Bitouzé

După ce a apreciat farmecele unei nimfe din Istanbul (gravura lui Jean Baptiste Vanmour din albumul *Recueil de cent estampes...*)...

turcoaică“. Alături, o ilustrație dintr-un manuscris aflat la BnF indică mișcările celebrului dans italian „furlan“, dans în care Casanova se dovedea a fi un maestru neîntrecut, mai ales când partenera sa era o nimfă seducătoare, precum aceea pe care o descoperea, spre sur-

impresia aceluia eveniment, el a redactat o pledoarie energică împotriva execuției capitale într-un *Eseu de critică despre moravuri, despre științe și arte*, al cărui manuscris ocupă una dintre vitrine.

Parisul este și orașul în care tânărul ajuns fără un ban, ba chiar „fără cămașă“, cum spune Casanova (ceea ce este, desigur, o figură de stil!), își croiește drum în cea mai selectă societate, câștigă favorurile celor mai importanți miniștri, se îmbogățește într-un timp record și tot așa de repede se ruinează. Capitala de pe malurile Senei, a cărei înflorire spectaculoasă în vremea lui Ludovic al XV-lea e ilustrată de mai multe tablouri, este mai ales orașul altor aventuri sentimentale.

Venețianul are oroare de ideea mariajului și, în plus, este fascinat de mirajul noilor întâlniri și al descoperirii altor locuri. Neobosit, el

prinderea lui, în exotica lume orientală din Istanbul.

Aventurile rocamboleschi ale ilustrului venețian se multiplică și diversifică după evadarea din închisoare. Călătoria reprezintă, de altfel, pentru el, ca pentru mulți dintre contemporanii săi, o adevărată „școală“, deschizătoare de noi orizonturi în cunoașterea omului și a lumii. Așa se face că îl întâlnim aproape în toate colțurile Europei, până în îndepărtata Rusie, străbătând 67.000 km!

... Casanova (la vârsta de 49 ani, în această imagine)...

străbate continentul de la un capăt la altul, căutând mereu favorurile protectorilor cei mai influenți: Papa Clement al XIII-lea, capete încoronate (Ecaterina cea Mare, George al III-lea al Angliei, Stanislas August Poniatowski al Poloniei, Frederic cel Mare al Prusiei etc.) și floarea cea mai aleasă a aristocrației (ducele de Choiseul, marchiza de Pompadour, prințul de Ligne etc.).

Ce a putut explica extraordinara capacitate a acestui aventurier de a se introduce

într-o societate ilustră, deși condiția sa socială era atât de modestă? Frumusețea fizică? Nicidecum. Chiar dacă anumite portrete din epocă ne transmit imaginea unui tânăr cu un chip plăcut,

... s-a logodit cu Manon Balletti

Scriitorul

Firește, expoziția acordă spațiul cel mai important Orașului Luminilor, despre care Casanova spunea că aici „totul pare posibil“. Ceea ce a putut constata din prima zi a celui de-al doilea sejur al său la Paris, la 5 ianuarie 1757, ziua atentatului contra lui Ludovic al XV-lea. În martie, el avea curiozitatea să asiste la supliciu public al lui Damiens cel care atentase la viața regelui, întorcând îngrozit privirea de la scenele cele mai teribile. Probabil sub

carnavalului de sfârșit de an, reconstituit în mai multe pânze și crochiuri de Pietro Longhi, Francesco Guardi, Gabriel Bella. Nu lipsește de aici tabloul intitulat *Ridotto* (Casa de joc), executat de Pietro Longhi, ce a servit, de altfel, ca afiș al expoziției, care redă în mod sugestiv euforia momentului trăit de jucătorii de cărți, cum era și Casanova, într-o societate avidă de întâlniri galante, disimulate de varietatea și misterul măștilor.

Marcat de timpuriu de această ambianță, tânărul Casanova își caută propriul drum. Elev într-o școală din Padova, el pare atras de timpuriu de „secretele” corpului uman – premoniție a căutărilor sale de-o viață?! Urmează însă cursuri de Drept dedicându-se apoi dreptului și carierei eclesiastice, ale cărei veșminte le abandonează în cele din urmă pentru a îmbrăca – dar nu definitiv – uniforma militară, fără îndoială mai potrivită rolului său de seducător.

Una dintre protectoarele lui celebre:
Madame de Pompadour

Evadarea din închisoarea de unde nu se evada

De la primii pași, viața tânărului Casanova se anunță extrem de tumultuoasă, bogată în experiențe. O compoziție de Gabriel Bella, realizată în 1746, înfățișând Teatrul Saint-Samuel, evoca locul unde s-au reprezentat la Veneția piesele lui Goldoni, unde au jucat părinții lui Casanova și unde viitorul aventurier a exersat scurtă vreme ca violonist.

Lipsit din start de resursele necesare unei vieți de lux, el are în schimb suficiente calități pentru a-și face un loc în cercurile cele mai înalte, câștigând protecția unor magnați iluștri: un senator venețian face din el aproape un „fiu adoptiv”, iar influentul ambasador al Franței, viitorul cardinal de Bernis, leagă cu el o strânsă

prietenie, întărită de complicitățile jocului erotic.

Intruziunea tânărului în sferele ilustre ale societății și mai ales extravaganța căutărilor sale erotice au atras repede atenția Inchiziției Republicii Venețiene, care l-a aruncat, în iulie 1755, în temuta închisoare „de plumb” (numită astfel din cauza acoperișului făcut din acest material!). Casanova ar fi putut cunoaște multă vreme cumplita experiență carcerală din acel

loc de unde nimeni n-a reușit să evadeze. Nimeni până la el! După o primă tentativă fără succes, reușește, în octombrie 1756, să escaladeze zidurile înalte cu ajutorul unei funii improvizate – evadare senzațională, pe care fugarul a știut s-o folosească evocând-o de fiecare dată ca o faptă de glorie al cărei personaj căpăta o aură de erou.

Cel care și-a recăștigat astfel râvnita libertate a fost însă silit să se despartă pentru multă vreme de patria sa. Fugarul venețian devine un neobosit călător european, atras

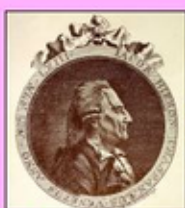
mereu de noi locuri și noi aventuri. Călătorise, ce-i drept, și mai înainte, ajungând la Roma, unde o răpise pe amanta unui nepot al Papei, la Lyon și Paris, unde se inițiasă în tainele francmasoneriei, apoi în insula Corfu, unde a făcut o haltă plină de peripeții în drumul spre capitala Imperiului Otoman.

Nimic nu ilustrează mai pitoresc viața metropolei de pe malurile Bosforului decât celebrul album *Recueil de cent estampes représentant différentes nations du Levant* (Paris, Le Hay, 1714-1715; Culegere de o sută de stampe reprezentând diferitele națiuni din Levant), realizat după pânzele lui Van Mour, un nume de care se leagă și discutabilul portret al lui Cantemir (*Magazin istoric*, nr. 3/2011). Albumul ocupă una dintre vitrine, deschis nu întâmplător la gravura ce reprezintă o „dansatoare

naivitatea celor bogați îi oferă pe această cale avantaje considerabile. Este cazul marchizei d'Urfé, căreia i-a promis nemurirea prin permutarea sufletului ei în corpul unui nou-născut, un episod al biografiei evocat în expoziție de cărți cabalistice și instrumente de alchimie.

Întâlnirea surprinzătoare, în una și aceeași personalitate, a spiritului Luminilor, dar și a contrariului lor nu este singura curiozitate ce întreține misterul lui Casanova. Varietatea preocupărilor sale este uluitoare. Nimic surprinzător ca acest fiu de actori să aibă „teatrul în sânge”, să continue tradiția familiei, organizând spectacole, jucând pe scenă, în timp ce el s-a dovedit a fi și un actor pe scena trepidantă a vieții. „Jocul” său comportă însă și alte roluri. Bunăoară, acela de patron al unui atelier de textile la Paris, întreprindere în care eșuează repede, incapabil să reziste tentațiilor tinerelor între 18 și 25 de ani!

Dar el este tentat și de alte experiențe! Acela, de exemplu, de secretar al ambasadorului Veneției la Viena. Expoziția ni-l arată, de asemenea, ca „spion” trimis de Ministerul Afacerilor Externe al Franței pentru a aduna informații despre flota maritimă britanică (1757) sau ca missionar pentru complicate afaceri bănești. Pentru a convinge Inchiziția să-i permită întoarcerea la Veneția, el acceptă în 1774 rolul ingrat de denunțator, scriind rapoarte copioase despre se-

Ultimii ani (în medalion, așa cum arăta în 1788)
i-a petrecut la castelul Dux

cretele societății mondene, a cărei simpatie o câștigase. Înainte de a sfârși ca bibliotecar, Casanova a fost, printre altele, și un escroc în adevăratul sens al cuvântului, falsificând documente, trișând la jocul de cărți, uzurpând cele mai neașteptate identități. În Anglia, el a scăpat în ultimul

moment de pedeapsa cu moartea prin spânzurătoare pentru falsificarea unor scrisori de schimb.

Nu știu dacă expoziția răspunde la întrebarea cu care se deschide: „Cine este Casanova?”. Dimpotrivă, sporește dificultatea interpretării acestui personaj. În trecere fie spus, ea îi amintește și pe ceilalți Casanova, frații eroului călător: pictorii Giovanni Battista (1730-1795) și Francesco Giuseppe (1727-1802), prezenți prin câteva picturi și desene.

Un lucru însă e sigur: expoziția destramă mitul simplist al unui Casanova etern preocupat de sex și de arta seducției, pentru a ne arăta un personaj complex, învăluit de lumini, dar și de umbre. Cred că acesta este și interesul major al expoziției. Ea evocă cuvintele lui André Malraux, care spunea că omul nu este un bloc

de virtuți sau de vicii, fiecare personalitate construindu-se la intersecția binelui cu răul. Poate că prin aceste evidente contradicții, Casanova este mai aproape de realitatea vie a secolului al XVIII-lea, în care căutarea plăcerii întâlnește Luminile culturii, dar și flăcăurile Iadului. ■

Posteritatea îi era asigurată

chiar seducător, contemporanii săi sunt mai curând reținuți, cu excepția lui Frederic cel Mare, care i-ar fi remarcat chipul ales! Cei care l-au cunoscut au apreciat în schimb manierele, arta sa de a se face plăcut, ceea ce arată cât de sensibilă era lumea secolului al XVIII-lea în fața calităților intelectuale, necesare pentru a străluci în lumea saloanelor, această formă de socializare specifică timpului. Înainte de a fi un remarcabil scriitor, se precizează undeva în expoziție, Casanova s-a dovedit a fi un povestitor captivant, a cărui companie era căutată și prețuită.

Desigur, ipostaza cea mai cunoscută în toate peregrinările europene este aceea de seducător, mereu în căutare de noi senzații. Expoziția amintește doar câteva dintre cele mai cunoscute episoade. Și totuși, omul care, după propriile-i cuvinte, a iubit femeile „la nebunie“, a preferat înainte de toate libertatea, evitând orice legătură de durată. Pasiunea sa se conjugă cu o invincibilă aviditate sexuală, frizând orice limite, orice cod, ca atunci, bunăoară, când într-un colț de salon a îndrăznit să-și exhibeze organul intim înaintea unei tinere, la doi pași de mătușa sa, absorbită de jocul de cărți cu alți invitați.

Organizatorii expoziției n-au insistat însă asupra acestor sfidări aduse convențiilor și care au creat mitul obsedatului sexual, despre care e greu de spus cât corespunde adevărului și cât fanteziei autorului care le-a relatat. Ideea ce i-a călăuzit pare mai ales aceea de a reliefa complexitatea personajului și de a dezvălui celelalte fațete ale sale, începând cu ardoarea de a cunoaște pe autorii cei mai reprezentativi ai Luminilor: Fontenelle, Crébillon, inițiatorul lui în secretele limbii franceze, Voltaire, d'Allembert, Rousseau, Franklin, Winckelmann, Albrecht von Haller, poate Diderot și Mozart etc.

Preocupările intelectuale ale lui Casanova se situează în aceeași mișcare de idei. A scris

printre altele: o istorie a frământărilor din Polonia, o critică viscerală a cărții lui Amelot de La Houssaye privitoare la guvernarea Veneției, alături, desigur, de *Istoria vieții mele* și de celelalte eseuri amintite mai înainte și de mai multe traduceri în italiană: *Iliada*, *Asediul Calaisului*, de Madame de Tencin. Dintre operele sale rămase în manuscris, expoziția etalează o scriere curioasă, intrată și ea recent în colecțiile BnF: esul dedicat lui Iosif al II-lea al Austriei, conținând o aspră condam-

nare a cămătarilor, această specie de oameni – ne spune el – „mai dăunătoare societății și statului decât jucătorii de profesie“. Și el cunoștea prea bine victimele și autorii acestei în-deletniciri, el însuși fiind în cauză!

Un mit destrămat

Execuția lui Damiens l-a impresionat profund

Om al Luminilor, Casanova este și prin anvergura proiectelor sale de reformă, chiar dacă acestea nu sunt concepute din pur altruism: autorul lor viza cel puțin în egală măsură și propriile beneficii. Este cazul mai multor proiecte tehnice, de minieră, de comerț cu tutun, de fabricare a săpunului și mai ales de planul său de a pune bazele unei loterii în Franța. Va încerca să aplice și în Rusia ideea de îmbogățire personală, făcând comerț cu iluziile multora. Parte dintre proiectele sale au rămas doar pe hârtie, cum este acel plan al unui canal care să lege Marea Mediterană de fluviul Garonne, tema unui manuscris din 1783, împrumutat pentru nevoile expoziției de la Arhivele de Stat din Praga.

Uneori, fantezia l-a făcut pe Casanova să imagineze o lume dincolo de limitele posibilității, ca în romanul *Icosameron*, în care descrie o societate în mijlocul Pământului, eliberată total de diferența dintre sexe!

Casanova nu este însă doar un om al Luminilor și al Rațiunii. În mod paradoxal, el pare atras în egală măsură de lumea tenebrelor, a magiei și a ocultismului, mai ales atunci când

Colegii din FO se dăduseră peste cap să-l primească pe român, ceea ce nu era rău pentru ambasadorul Leslie Glass, gândindu-se că mai avea cel puțin doi ani de stat la București. Orice succes la Londra însemna o misiune mai ușoară pentru el. Fuseseră invitați primul secretar de Stat (funcție mai mult onorifică, titularul ei neavând puteri în vreun domeniu anume; prezența lui în cadrul întâlnirii poate fi explicată, probabil, prin aceea că i-a urmat lordului Stewart la Foreign Office), George Brown, cancelarul James Callaghan, responsabil pentru toate problemele economice și financiare ale Regatului Unit și președintele comitetului Board of Trade din Consiliul Privat. Așadar, personalități una și una.

Delegația română, formată din Bărlădeanu, Gheorghe Cioară, ministrul Comerțului Exterior, și George Macovescu, adjunct al ministrului de Externe, însoțiți de consilieri și experți, ajunse în seara zilei de miercuri 2 februarie 1966 și ateriză pe aeroportul Heathrow, fiind întâmpinată de George Thompson, ministru de Stat la FO, D.A. Greenhill, subsecretar de Stat adjunct la FO, și ambasadorul Glass. Erau, desigur, prezenți și membri ai ambasadei. În ziua de 4 februarie a avut loc întâlnirea la sediul FO, după ce, cu o

zi în urmă, românii fuseseră primiți la Board of Trade, iar în cursul serii fusese organizată o recepție în onoarea lor în luxoasele saloane de la Banqueting House.

Glass observă o modificare în componența delegației față de cea care fusese primită de Douglas Jay la Board of Trade: înlocuirea lui Cioară cu Vasile Pungan. Cele două delegații se așezară față în față, de o parte zece britanici și un interpret, de cealaltă, patru români și un interpret.

După protocolarele străngeri de mână și schimburi de saluturi, luă cuvântul lord Stewart.

– „Îmi face o deosebită plăcere, domnule Bărlădeanu, să vă salut în numele guvernului Majestății Sale și să exprim satisfacția că ați venit în fruntea unei delegații de un asemenea nivel. Acesta este un semn de progres în relațiile noastre, ale căror baze au fost așezate de precedentă

dumneavoastră vizită aici, în 1959. Ambasadelor noastre le-a revenit o mare responsabilitate în dezvoltarea relațiilor dintre noi și, de la început, doresc să mulțumesc domnului Lăzăreanu pentru activitatea desfășurată“.

Vorbind despre comerț, secretarul de Stat Stewart și-a declarat mulțumirea față de recente creșteri în comerțul anglo-român. Pe de altă parte, a adăugat el, „din moment ce discuțiile principale asupra problemelor comerciale s-au desfășurat la Board of Trade, nu cred că mai este necesar să le mai acordăm mult timp. Sunt bucuros că ați întâlnit acolo industriași britanici importanți; industria britanică este capabilă să livreze bunuri și echipamente care sunt importante pentru țara dumneavoastră. Vreau să știu dacă doriți să adăugați ceva la cele ce au fost spuse înainte la Board of Trade.“

– „Nu, nu ar fi nimic de adăugat, decât că doresc să subliniez ferma hotărâre a României de a dezvolta comerțul cu Regatul Unit. Guvernul român consideră problema comerțului cu Marea Britanie în mod realist și este convins că în anii ce vor urma volumul comerțului poate să crească cu valori cuprinse între 50 și 100%“.

– „Domnule Bărlădeanu – continuă lordul Stewart – sunt bucuros să constat că pro-

Banqueting House...

CU ALEXANDRU BÂRLĂDEANU LA LONDRA

MIHAI RETEGAN

● România își dorește să sporească exporturile în Marea Britanie
● Bucureștiul era mai interesat de aspectele științifice și tehnice ale schimburilor, decât de cele culturale ● Britanicii se plâng de excesele birocratice de la București ● Cer mai multă libertate pentru atașatul cultural ● O datorie trebuie plătită, indiferent dacă ai cu ce sau nu

„În ultimii ani, relațiile româno-engleze au avut o evoluție pozitivă marcată de ridicarea nivelului reprezentării diplomatice, sporirea schimburilor comerciale, creșterea numărului vizitelor de delegații și personalități în ambele sensuri, lărgirea schimburilor cultural-științifice, intensificarea turismului din Anglia către R.P.R. etc. La baza acestei evoluții a stat dezvoltarea relațiilor comerciale. Menționăm însă că această dezvoltare s-a concretizat, în special, în sporirea importurilor românești de utilaje și instalații industriale complete din Marea Britanie. Partea engleză n-a încurajat în egală măsură mărirea exportului nostru în Anglia, uneori punând chiar piedici în calea creșterii acestuia. Astfel, în timpul discuțiilor pentru stabilirea listelor anuale de mărfuri s-au ivit greutăți în ce privește obținerea de cote la exportul unor mărfuri românești în Marea Britanie. Partea engleză continuă

să opună rezistență față de mărirea cotelor la unele produse agro-alimentare și nu permite importul de petrol și produse petroliere din R.P.R. În ultimul timp, autoritățile engleze au început să condiționeze o eventuală schimbare de poziție în problema importului de petrol de reluarea mai devreme a negocierilor financiare prevăzute pentru anul 1966.“

Un memorandum al Direcției IV Relații din Ministerul Afacerilor Externe al României, din ianuarie 1965, fixa în termenii de mai sus stadiul relațiilor economice româno-britanice și, implicit, agenda delegației române ce avea să se deplaseze un an mai târziu în capitala Regatului Unit. Continuăm prezentarea începută în numărul trecut a stenogramei (literarizate) întocmite de partea britanică a discuțiilor cu substrat economic pe care delegația română condusă de Alexandru Bârlădeanu le-a purtat la Foreign Office (FO).

Sediul Foreign Office,
una dintre locațiile unde s-au desfășurat discuțiile delegației române conduse de Alexandru Bârlădeanu

mă de relații (Glass și Smith schimbă o privire rapidă), exact în aceeași formă cu înțelegerile pe care România le are cu alte țări. O astfel de înțelegere ar constitui un pas înainte în ansamblul relațiilor dintre cele două țări. Guvernul român este de acord cu trimiterea unei delegații cu speranța că se poate dezvolta colaborarea științifică și tehnologică într-o formă acceptabilă ambelor părți. Și în continuare a părăsit terenul teoriei relațiilor și a intrat pe acela al practicii, indicând formulele unei asemenea colaborări: ori un protocol separat, ori o înțelegere asupra schimburilor tehnologice și științifice circumscrise unui acord cultural general. „Ministerul român al Afacerilor Externe, a adăugat Macovescu, îndeplinind deciziile guvernului, a creat condiții favorabile pentru activitatea culturală a Ambasadei Marii Britanii și a atașatului cultural, pe care le privim ca pozitive. Și sperăm că activitatea atașatului nostru cultural la Londra va fi facilitată în același fel“.

Cele două delegații abordă cel din urmă punct al relațiilor bilaterale: arieratele financiare româno-britanice. Era un subiect destul de spinos pentru români, dar faptul că Bărlădeanu se afla azi, aici, demonstra dorința lor de a rezolva această problemă care încărcă raporturile dintre

Gheorghe Cioară

cele două state. Conducerea de la București trebuia să înțeleagă că fără rezolvarea „trecutului financiar“, nici Regatul Unit, nici Statele Unite și nici alții nu vor privi suficient de amical demersurile românești pentru achiziționarea de tehnologie occidentală.

– „Când ați venit aici prima oară, domnule Bărlădeanu, începu lordul Stewart, am reușit în cursul discuțiilor să ajungem la o înțelegere parțială în problema despăgubirilor și să semnăm un acord comercial. Aș dori ca pretențiile noastre încă în suspensie, încă nediscutate, să fie definitiv și satisfăcător rezolvate în acest an“. După o scurtă pauză, reluă. „Vă invit să trimiteți o delegație aici, în săptămâna care începe cu 21 martie, pentru negocieri în baza Acordului din 1960. Sper că o să ajungem la un rezultat în rezolvarea tuturor

revendicărilor, inclusiv despăgubirile în urma naționalizărilor din industria petrolieră, datoriile comerciale și împrumuturile.“

După o serie de precizări privind modalitatea angajării discuțiilor preliminare asupra împrumuturilor, luă cuvântul vicepremierul român. Glass simți că acesta era pe terenul său, chestiunile economico-financiare fiind domeniul predilect al celui mai important negociator român la COMECON.

– „România și-a rezolvat chestiunea datoriilor întârziate cu majoritatea celorlalte țări și dorește să și le rezolve și cu Regatul Unit“, zise conducătorul delegației române. Mai departe a arătat că atât data înaintată de partea britanică pentru deschiderea negocierilor, cât și negocierile preliminare sunt, de principiu, acceptate.

– De principiu, îi șopti Glass lui Smith, înseamnă că mai are nevoie de aprobarea Bucureștilor, pe care probabil că o va primi. Sau că au ceva obiecții. „Dar, spuse mai departe Bărlădeanu, pentru că nu vor mai fi alte ocazii pentru a discuta la nivel înalt acest subiect, doresc să ridic o serie de considerații“.

– Aha, se aplecă iarăși Glass spre colegul său, apare negociatorul. Smith, care îi cunoștea din scrisori și rapoarte reputația lui Bărlădeanu, aprobă din cap: vor fi ceva

gramul de Schimburi Culturale pentru 1965-1967 prevede considerabile creșteri ale schimburilor în domeniile cultural și științific. În special ministrul Tehnologiei este interesat de vizita dumneavoastră și speră, ca și mine, de altminteri, că România o să trimită o delegație în Regatul Unit pentru a discuta necesitățile românești în domeniile științific și tehnologic. Și, de asemenea, aș dori să apreciez activitatea desfășurată de grupul român în cadrul Comitetului Est-European de care răspunde domnul ambasador."

La rândul său, Alexandru Bârlădeanu a subliniat că relațiile de până în acel moment cu Marea Britanie sunt reglementate prin acorduri bienale. „Dar guvernul român ar aprecia pozitiv un acord guvernamental pe termen lung de cooperare tehnologică și științifică și de dezvoltare a relațiilor culturale. Dacă dumneavoastră, britanicii, sunteți în mod firesc mai interesați de aspectele umaniste, noi, românii, preferăm să accentuăm asupra aspectelor științifice și tehnice. Aș dori ca guvernul britanic să examineze problema și să accepte o înțelegere la nivel guvernamental”.

Leslie Glass se lăsase pe spatele scaunului de când

începuse prim-vicepremierul român să vorbească, studiindu-l și întrebându-se de unde-i vin puterea și încăpățănarea cu care rezistase presiunilor exercitate asupra lui în sesiunile COMECOM. Era o persoană de statură medie spre scundă, predispusă la îngrășare, cu păr rar în față și cu gura care se strângea ori de câte ori ceva îl nemulțumea. Acum era destul de pornit să smulgă de la secretarul de Stat promisiunea unui acord pe termen lung de cooperare științifică și tehnologică. Era evidentă intenția guvernului român de a avea cu Occidentul acorduri, economice, tehnice, științifice, ale căror prevederi să le susțină o reacomodare a raporturilor cu Moscova. Se aplecă spre Howard Smith și-i comunică această observație.

– Corect, mormăi acesta, să vedem ce zice secretarul de Stat.

– „Cred, începu secretarul de Stat să-i răspundă românului, că pentru dumneavoastră cel mai util ar fi să trimiteți o delegație, după cum a și sugerat ministrul Tehnologiei. Dar nu pot spune că nu

mă interesează remarcile dumneavoastră referitoare la o înțelegere pe termen mai lung decât doi ani și putem să le luăm în considerare.” Lordul Stewart și-a manifestat speranța că o asemenea înțelegere ar mai bloca excesele birocratice din partea românilor, personalul diplomatic britanic de la București, în special atașatul cultural, plângându-se de greutățile ivite în stabilirea de legături cu unii dintre miniștri și îl „roagă pe domnul Bârlădeanu să rețină acest aspect”.

Leslie Glass ar fi putut spune și el destule despre acest birocratism și cauzele lui, care nu trebuie căutate doar în numărul mare de structuri statale care se ocupau, practic, de aceleași lucruri, ci și în mentalitatea oamenilor, în teama lor de a nu greși angajându-se pe un teren ce lesne putea fi considerat de un răuvoitor „minat”. Nu știa cum fusese înainte de sosirea lui, dar întâlnise acest simptom la mai toți cei trecuți de 50 de ani cu care intrase în contact. I se părea că era mai ușor cu cei mai tineri, mai curajoși.

Reveni din gândurile sale și se concentră asupra discuției. Tocmai luase cuvântul profesorul Macovescu.

– „Guvernul român nu dorește doar un aranjament cultural, ci o înțelegere, care politic și juridic este cea mai înaltă for-

... și unul dintre plafoanele sale, decorat de Paul Rubens

SALVAREA DOCTORULUI KRAMER

WILFRIED H. LANG
(Germania)

În primăvara anului 1917, pe Frontul de Răsărit, în Galiția, într-un sector de legătură dintre unități germane și austriece, se abătea un foc cumplit, concentrat al artileriei rusești. Într-un cort, cam la un kilometru în spatele frontului, se afla un lazaret de prim-ajutor al Armatei Austro-Ungare (K.u.K.). Erau aduși acolo atât răniți austrieци, cât și nemți din imediata apropiere. Se curățau rănilor, se dezinfectau, se cârpeau cât de cât și se amputa la nevoie. Pentru îngrijiri speciale nu era timp. Prea mulți răniți așteptau ajutor, chiar și în afara cortului. Mereu se auzeau strigăte de durere zguduitoare, acoperite în parte de vuietul exploziilor îndepărtate.

Morfina era pe terminate și putea fi folosită doar în cazuri grave. Cei câțiva medici și felceri din cort lucrau fără încetare. Lumina era generată de lămpi de petrol cu oglindă și câteva lămpi cu carbid mai puternice. În timpul zilei se mai deschideau și pânzele dreptunghiulare în chip de ferestre ale cortului.

Un colonel german cu răni grave la gamba piciorului drept fu adus în cort. După o scurtă consultație, medicul șef a decis: „Amputare!”. Colonelul a tresărit ca lovit de măciucă. În dreptul pulpei i se aplicase un garou pentru a opri pierderea de sânge excesivă. Această stare însă nu putea fi menținută prea mult timp fără a provoca riscul unei agravări letale. Colonelul s-a declarat de acord să accepte riscul, dacă ar exista posibilitatea salvării piciorului.

După încetarea bombardamentului rusesc și după salvarea celorlalți răniți, pe la miezul nopții, un tânăr medic militar s-a apropiat spunând: „Domnule colonel, voi încerca să vă salvez gamba. Va dura însă ceva mai mult și va fi foarte dureros. Suntem în criză de anestezice. În plus, o septicemie nu poate fi exclusă”. Colonelul acceptă.

După două ore și ceva vasele mai mari fuseseră

cusute cu grijă și rana închisă cât de cât. Din cauza durerilor foarte mari, colonelul leșinase încă de la început. Cu câteva palme și apă rece a fost trezit, medicul spunându-i: „V-am cusut gamba pe cât de bine am putut. Acum doar bunul Dumnezeu vă mai poate ajuta”. Și după toate aparențele Dumnezeu a fost generos.

Colonelul a fost transportat într-un spital bine înzestrat, departe de front. Trecură câteva săptămâni. Între timp, situația militară nu se schimbase aproape deloc, când într-o zi pentru dr. Kramer – acesta era numele tânărului medic – sosi un ordin de chemare la Statul Major al Diviziei. Urma să ia parte la o ceremonie de conferire a unor decorații pentru merite deosebite.

Nu mică i-a fost mirarea aflând că din partea Cartierului General German i s-a acordat Crucea de Fier clasa I (EK-1). Nespecificându-se motivul, doctorul s-a gândit dacă

asta nu se datora cumva gamei cârpite în lazaretul din spatele frontului. La doi ani după terminarea războiului i s-a confirmat presupunerea. După convalescență, colonelul cu pricina fusese avansat general și își amintise de cel care-i salvase piciorul. Cam tot în acea perioadă, în același lazaret, tatăl meu, și el rănit, l-a cunoscut pe dr. Kramer. În timpul retragerii de pe front s-au mai întâlnit o dată, cunoscându-se atunci ceva mai bine.

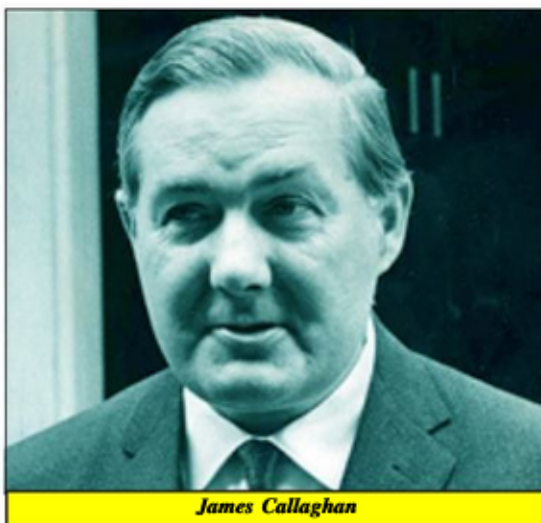
Trebuie menționat aici că dr. Josef Kramer se numea de fapt Joshua Kramer, fiind fiul unei familii evreiești din Bucovina. În cadrul armatei cezaro-crăiești, era un lucru absolut normal, nefiind o excepție nici în armata imperială germană.

**20 de ani
mai târziu**

De mai multe ori tata îmi povestise despre evenimen-

discuții, dar știu că secretarul de Stat nu va ceda. În fond, ei trebuie să plătească, de la ideea asta am plecat. Cum, vom stabili cu toții. Se opriă amândoi când Bârlădeanu demară prezentarea considerațiilor.

— „România dorește să vadă rezolvată chestiunea despăgubirilor, exact în același fel cum a fost rezolvată cu S.U.A., Franța, Elveția, Austria și acum suntem pe cale să o rezolvăm cu Grecia. Guvernul român este de părere că pentru a obține o reglementare satisfăcătoare și echitabilă, ambele părți trebuie să privească chestiunea în mod realist. Eu consider că atitudinea Marii Britanii în 1959 a fost una realistă și de asemenea negocierile româno-americane au fost desfășurate pe o bază realistă. Nu doar Glass zâmbea, ci toți cei de pe partea sa a mesei: aducerea în discuție a factorului american era o mutare inteligentă a lui Bârlădeanu și putea avea semnificația unui îndemn de a urma exemplul „verilor” mai mari de peste Ocean. Fără să pară că băgase în seamă zâmbetele britanicilor, șeful delegației române continuă să-și prezinte opiniile. „Prin «realist», eu înțeleg că niciun fel de cereri exagerate nu trebuie înaintate negociatorilor. Valoarea compensațiilor trebuie să fie asemănătoare cu aceea pe care celelalte state au acceptat-o deja. Iar perioada de rambursare trebuie să fie în concordanță [cu suma]. Plățile compensatorii le vom face din

James Callaghan

veniturile realizate prin exporturile românești [în Marea Britanie]; România nu are alte mijloace de plată. Suma de plată ar trebui să fie scăzută din activele românești, care se cifrează la aproximativ 8 milioane de lire sterline, care au fost împărțite potrivit prevederilor Tratatului de Pace diferiților deținători de obligațiuni. Guvernul român nu cunoaște modul în care și cui anume au fost împărțite aceste active.” Acestea erau lucruri pe care, potrivit lui Alexandru Bârlădeanu, emisarii Bucureștilor intenționau să le discute, dar ei, britanicii, trebuia să rețină dorința României de a-și onora obligațiile. Și iarăși mustăceli în partea britanică a mesei.

După lunga sa intervenție, Bârlădeanu se lăsă pe spatele scaunului. Era rândul românilor să asculte și al interpretului lor să-și tragă sufletul.

— „Doresc să salut faptul că dumneavoastră acceptați punctele de vedere britanice, și ele împreună cu considerațiile

prezentate vor fi trecute la Consiliul deținătorilor de active externe (Council of Foreign Bond Holders). Vreau însă să fac un comentariu asupra relației dintre exporturi și plățile compensatorii. Dacă cineva datorează bani nu contează dacă poate sau nu să plătească; obligația rămâne. Pe de altă parte, este evident că dacă el poate câștiga, este mai mult decât probabil că

astfel își va putea îndeplini obligațiile. Aș putea înțelege că o creștere a exporturilor românești ar putea face parte dintr-o soluție completă și satisfăcătoare, deși lucrurile pe care România dorește cel mai mult să le vândă – petrol și produse agricole – au creat probleme deosebite.”

După ce domnul Bârlădeanu asigură încă o dată că România își va plăti datoriile, au mai fost abordate, pe scurt, alte câteva probleme: vizita secretarului de Stat de la FO în România, lord Stewart avansând ca dată posibilă ultima săptămână din septembrie; încheierea unei convenții consulare; participarea Regatului Unit la o expoziție industrială la București. Șeful delegației române întoarse complimentul făcut de lord Stewart la adresa activității ambasadorului român la Londra, mulțumind ambasadorului Leslie Glass pentru contribuția la dezvoltarea relațiilor bilaterale. Un gest care, se văzu pe fața lui, îl încântă.

(Va urma)

nent-colonel german, ofițer în rezervă, originar din Austria, cu care discutasese măsuri de protecție a rezervoarelor de benzină din rafinăria „Astra Română”, inclusiv instalațiile de stingere a incendiilor în cazul atacurilor aeriene ale aviației anglo-americane. Locotenent-colonelul, un om mai în vârstă, arătase foarte puțină trageră de inimă pentru aceste lucrări și pentru război în general, poate și datorită faptului că regimentul său urma să fie dislocat peste câteva săptămâni în Grecia. Cu ocazia unei vizite în casa noastră, tata a tatonat foarte prudent posibilitatea unei eventuale atașări a doctorului la eșalonul pentru Grecia ca interpret sau asistent oarecare. Locotenent-colonelul, el însuși veteran K.u.K. din Primul Război Mondial, a simțit că se petrece ceva neobișnuit și a cerut relații mai amănunțite. Auzind că e vorba de un fost camarad austriac, s-a declarat de acord să ajute în măsura posibilităților. Când a mai aflat că e vorba de un fost medic militar a avut o propunere uluitoare. Medicul regimentului său se îmbolnăvisese grav și cu câțva timp în urmă fusese trimis înapoi în Germania. Din cauza situației dificile de pe frontul de Est nu se găsise până acum un înlocuitor. Problema care se pune era modalitatea prin care dr. Kramer putea fi infiltrat în regimentul cu pricina.

La o nouă întâlnire cu locotenent-colonelul, do-

uă zile mai târziu, a fost prezent și doctorul. După ce domnii s-au cunoscut personal, locotenent-colonelul a remarcat cu un umor tipic vienez: „Dragă doctore, dacă mai cunoști jargonul nostru militar și ești dispus să accepți un oarecare risc, poți începe la noi de săptămâna următoare ca medic de regiment. Dar să știi că așteptăm în câteva zile ordinul de deplasare în Grecia. Cum te vei descurca acolo e treaba dumitale. Trebuie însă mai întâi să-ți procurăm documentele necesare”. Din fericire, doctorul mai avea vechiul carnet de serviciu militar din primul Război Mondial. Oricum, mai mult decât nimic.

O uniformă de ofițer potrivită și o pereche de cizme au fost procurate din stocul

regimentului. Câte un simbol brodat cu șarpele lui Esculap a mai fost prins de umărul și la gulerul vestonului și gata medicul militar. Ziua următoare, șoferul nostru l-a dus pe doctor la Băicoi, de unde acesta a luat trenul spre Ploiești. Acolo, doctorul, despre care se presupunea că a sosit să-l înlocuiască pe colegul plecat, era așteptat de șeful regimentului cu mașina de campanie VW. Deci totul un caz de rutină, fără nici cel mai mic incident. Despre nervii proaspătului medic de rezervă nu cunoaștem detalii.

Sosit la sediul regimentului, totul a decurs fără probleme. După prezentare la comandantul regimentului, doctorul s-a instalat, cunoscând mai apoi la popotă și pe ceilalți ofițeri. În dimi-

neața zilei următoare în fața infirmeriei așteptau deja primii bolnavi. Glezne scrântite, dureri de cap, probleme de digestie și cazuri similare trebuia tratate. Cei doi sanitari, tot austrieci, s-au bucurat că au scăpat de răspunderea pe care o purtaseră, vrând nevrând, în lipsa șefului lor. În orice caz, lucrurile i se păreau cunoscute doctorului Kramer, care s-a regăsit destul de repede în noua sa funcție. În afară de asta, decorația Crucea de Fier, respectiv panglica corespunzătoare de pe reverul vestonului, probabil că a eliminat orice dubiu care s-ar fi putut ivi eventual.

Spital militar de campanie german din Grecia

tele de pe front din Primul Război Mondial, printre care și întâlnirea cu dr. Kramer în lazaretul menționat anterior. În decursul anilor, tata devenise arhitect la o mare societate petrolieră din România. Când, în 1939, sora mea mai mare s-a îmbolnăvit grav, tata a căutat un medic specialist. Mare i-a fost mirarea să găsească în cartea de telefon numele doctorului Kramer. La fel de mare a fost și surprinderea acestuia să întâlnească un vechi camarad din timpul războiului. Ocazie binevenită de reluare a relațiilor prietenești de odinioară. Trebuie menționat că ambii rămăseseră supuși austrieci după alipirea Transilvaniei la Regatul României, în decembrie 1918. Iar după așa-numitul Anschluss, din martie 1938, adică integrarea statală a Austriei în cel de al Treilea Reich, sub conducerea lui Hitler, ei deveniseră în mod automat cetățeni germani, fără a se schimba mare lucru. Doar că pașapoartele noi purtau acum în locul vulturului austriac un vultur german pe copertă.

Doctorul Kramer era foarte mândru de decorația sa și se considera, bineînțeles, neamț get-beget. La reverul vestonului purta panglica de decorație EK1. Era un om simpatic și în general foarte agreeat de pacienții săi și ceilalți cunoscuți din oraș.

Cu ocazia unei convorbiri după

Wilhelm J. Lang,
tatăl autorului...

pogromul din Germania, *Reichskristallnacht* (Noaptea de cristal), în noiembrie 1938, tata a încercat să-l convingă să plece în Anglia sau S.U.A. El a refuzat categoric, motivând că în calitate de veteran de război și purtător al unei înalte decorații germane este intangibil pentru națiști. De fapt, la ora aceea nimeni din jurul lui nu știa că este de origine evreiască. Chiar și copiii secretarului nazist din oraș erau printre pacienții lui. Această situație a continuat până în primăvara anului

1943, când, din întâmplare, un scribangu NSDAP a descoperit că dr. Kramer era evreu. Totuși, nu s-a schimbat nici atunci nimic, ceea ce l-a făcut pe doctor să-și vadă confirmată convingerea că nemții l-au acceptat pe deplin ca al lor, netrebuind să-i fie teamă de ceva. Această convingere însă s-a infirmat fulgerător când, în vara anului 1943, același secretar de partid nazist l-a chemat la telefon, spunându-i foarte scurt: „D-le doctor, mâine dimineată la ora 6 vei fi arestat“.

A fost un șoc pentru doctor. L-a sunat imediat pe tatăl meu relatându-i situația. Tata l-a sfătuit să-și facă bagajul, doar strictul necesar și obiectele de valoare, și să vină după lăsarea întunericului la noi. Omul nostru de serviciu îl va aștepta la colțul străzii, ca să nu fie văzut intrând cu valiza la noi. Așa s-a și întâmplat, doctorul fiind cazat în camera de oaspeți. Ziua următoare, menajera doctorului ne-a relatat cum încercarea de arestare în toiul dimineții eșuase și cum ea încasase câteva palme

pentru că nu putuse să le spună copioilor Gestapo unde plecase doctorul.

Destinația Grecia

Trebuia să vedem acum în ce fel puteam proceda în continuare. Cu câteva săptămâni înainte, tata cunoscuse un locote-

... și casa din Ploiești

evreiască, dar aceștia nu l-au crezut. Mai mult chiar, co-naționalul său l-a acuzat de rea intenție de a induce în eroare organele de anchetă S.U.A. Cum bietul doctor nu putea prezenta niciun fel de dovezi și purta uniformă germană, situația lui era destul de proastă. Alți prizonieri germani, interogați fiind despre doctor, au răspuns foarte clar că nu au cunoștință că el ar fi fost suspectat de partea germană de a nu fi fost ofițer în toată regula.

După câteva săptămâni, lazaretul a fost desființat, toți prizonierii rămași fiind internați într-un lagăr mai la sud. Noroc că datorită depozitiilor unor piloți americani

răniți, ce fuseseră doborâți de artileria anti-aeriană germană, apoi ajunși prizonieri la nemți, și care l-au lăudat pentru buna îngrijire pe care le-o acordase în lazaretul german, comisia de triere americană l-a considerat negrevat juridic, eliberându-l în 1946.

Câțiva ani a lucrat apoi într-un spital din Famagusta, în Cipru, până ce în 1949 i s-a permis să imigreze în noul stat Israel. Acolo a avut mari dificultăți să se integreze. Oricum, fiind categorisit de la început – desigur, neoficial – drept iecăs, adică evreu de limbă germană, a avut multe de suferit. Vorbea bine românește și ungurește, dar nu

cunoștea ivrit (ebraica modernă) și nici măcar idiș. Drept pentru care de multe ori era apostrofat „neamț“ și tratat în mod corespunzător. În Austria nu a vrut să se întoarcă, dar nici în România sau Ungaria, din cauza regimurilor comuniste. Într-un târziu s-a însurat, dar fără prea mare succes. Ultima lui scrisoare din Haifa am primit-o în 1956, plină de nostalgie, dar și de amărăciunea unui om bătrân și bolnav, nevoit să se descurce cu o pensie amărâtă într-un mediu înconjurător care-i rămăsese străin până la sfârșit. Cum sună proverbul: „Încurcate sunt căile Domnului!“ ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 martie 2012, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Ce a crezut Philippe d'Orléans că va rezolva autorizându-l pe John Law să înființeze „Banca Generală“?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna decembrie 2011 este:

Anul 1814

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **domnul Marcel Rotaru, din Bârlad**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2012.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 15-702, Of.P. nr. 15, sect. 1, București**

Din lac în puț

În săptămâna care a urmat a început deplasarea regimentului spre Grecia. Cu o zi înainte, doctorul își luase de la noi restul lucrurilor. Într-o uniformă germană impecabilă, și-a luat rămas bun. În orice caz, tata era foarte ușurat.

L-am revăzut pe dr. Kramer în 1951, când, în calitate de cetățean israelian, a venit să ne viziteze. Și iată ce ne-a relatat.

După ce convoiul trupelor germane trecuse de granița de sud a Bulgariei, în văile munților Rhodopi, au fost violent atacați de partizani greci. Chiar de la început aceștia au distrus camionul de Cruce Roșie, cu toate că fusese clar marcat ca atare. Cu acea ocazie a dispărut și valiza doctorului cu lucrurile lui personale și hainele civile, inclusiv legitimația lui de ofițer de rezervă german, de fapt inexistentă. Deci, un motiv bine fondat de a cere la Statul Major al Diviziei un document de înlocuire, care i-a și fost eliberat după sosirea trupei la destinație, în apropiere de Salonic. Mai cu seamă și datorită faptului că după atacul partizanilor îngrijise mulți soldați răniți.

Imediat după sosirea la Salonic, doctorul a primit ordinul să se prezinte de urgență la Statul

Major al trupelor germane. Iar a început să se gândească dacă asta n-ar putea fi o capcană a Gestapoului. De ce tocmai el și de ce atât de urgent? Poate apăruseră bănuiele privind persoana sa? Cum trebuia să salute: cu palma la chipiu sau cu brațul întins în chip nazist? Toate aceste dubii însă au fost spulberate foarte curând. Luând poziția de drept și cu mâna la chipiu, s-a prezentat comandantului, spunându-și numele și gradul militar. Întinzându-i mâna, generalul îi mulțumi foarte scurt, dându-i următorul ordin: „Dragă doctore, vei prelua imediat lazaretul nr. 2 cu toate obligațiile și deplină răspundere. Ai înțeles?” „Am înțeles, d-le general!”

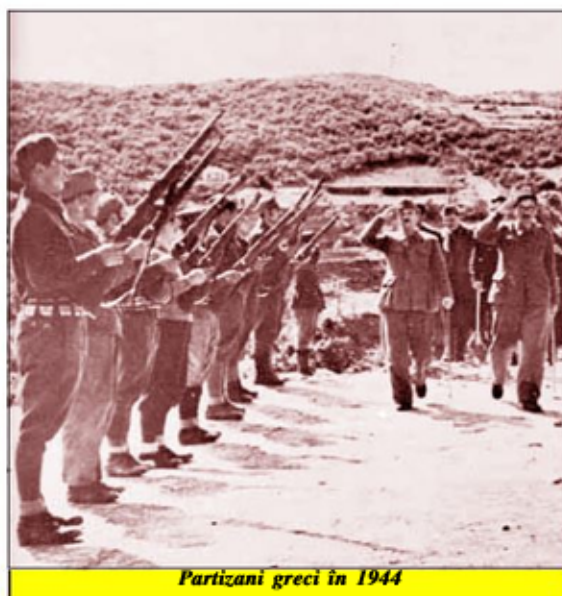
Din acel moment toate speranțele de a evada, eventual cu un pescador grecesc spre Turcia, se spulberaseră. Nu mai vorbim de faptul că hainele civile i se pierduseră

în atacul partizanilor, el nu cunoștea limba greacă și, în plus, purta uniformă germană, ceea ce ar fi trezit imediat neîncrederea oricărui pescar grec sau macedonean. Deci soarta i-au fost noi operații, amputații, plus birocrăția militară curentă. Desigur, acum în condiții mult mai ușoare decât în 1917, pe frontul din Galiția, dar totuși o mare răspundere, oboseală continuă și bombardamentele cumplite, tot mai dese, ale aviației americane.

În octombrie 1944, după debarcarea americanilor în partea de sud a Greciei, trupele germane au suferit pierderi mari, trebuind să se retragă după lupte grele spre nord. Multe unități germane fuseseră încercuite, reușind doar cu greu să spargă uneori cordonul american. Lazaretele căzând și ele în mâna americanilor, toți răniții și personalul medical german

deveneau prizonieri în mod automat. Pentru îngrijirea celor grav răniți americani i-au permis doctorului nostru să rămână cu aceștia, ceilalți prizonieri fiind ambarcați în vase comerciale cu destinația S.U.A. Dr. Kramer se afla sub consemn, neavând voie să părăsească incinta spitalului.

Bineînțeles că doctorul se destăinuise anchetatorilor americani, unul dintre ei tot de origine

Partizani greci în 1944

Plăcinta, prăjitura cu formă plată

Am susținut și cu alt prilej că sensul de „placentă (la om și la oi)” al lui *soartă*, care există în Banat și la aromâni, are de fapt altă origine: acesta vine din cuvântul latinesc neatestat *exorta*, un derivat al verbului *oriri* „a se naște, a produce, a începe”. Cuvântul lat. *exorta* nu s-a moștenit în alte limbi romanice; de altfel, nici verbul lat. *oriri* nu s-a păstrat în limbile romanice, ci s-a transmis numai sub forma unor derivate, care au fost ulterior împrumutate din latină de limbile romanice, ajungând și în română: *Oriens* „Orient, Răsărit”, adică locul unde răsare soarele (căci *oriri* înseamnă și „a răsări”), precum și *orientalis* devenit *orient* și *oriental*. Mai târziu au fost împrumutate derivatele *originalis* „original” și *abortare* „a avorta” (format cu prefixul negativ *ab-* de la *oriri* „a naște”).

Cât privește termenul actual *placentă*, acesta este un împrumut neologic din franceză, care l-a preluat din latina naturalistilor, unde a avut o evoluție semantică determinată de forma plată a acestui organ. Pentru a în-

cheia ampla paranteză despre „soarta” lui *soartă* din română, amintesc că termenul latinesc *placenta* s-a păstrat cu un sens apropiat de cel din latină, adică „prăjitură cu formă plată”, numai în română, unde a devenit *plăcintă*.

Româna mai are și alte cuvinte de origine latină care au semnificația „soartă, destin” ca sens secundar. *Dat* are și sensurile, învechite și regionale, de „soartă” și „datină”, de exemplu *Grăi omenească din datul lui Dumnezeu* (Dosoitei), *Asta ți-e datul tău* (I.L. Caragiale), precum și sensul popular de „farmec, vrajă”: *Copila să-nflorească, Pe loc să se curețească* *De fapt, De dat, De pâră, De ură, De-ntristare și de vătămare* (V. Alecsandri).

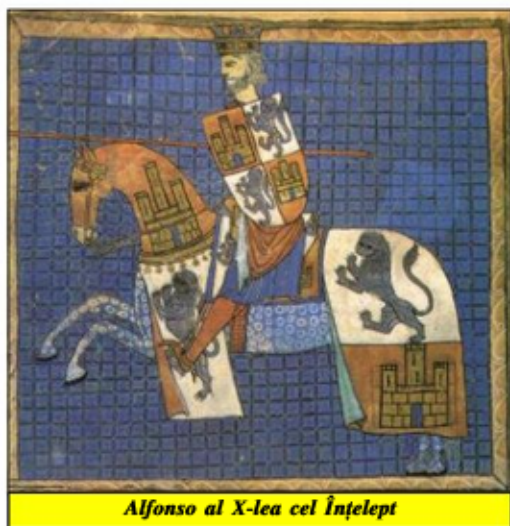
Expresia *lucru făcut* sau numai *făcut* înseamnă și „vraja, farmec”: *Mi-e silă s-ajung la [...] lucruri făcute* (la G. Coșbuc, în traducerea Enciciei) sau *parcă e un făcut* (B. Delavrancea).

Parte, în limbaj popular (adesea construit cu verbul *a avea* și în construcții negative), înseamnă

„ceea ce îi este sortit cuiva, predestinare, soartă, ursită, destin” și, prin extensie, „șansă, noroc” sau „bucurie, fericire”: *că cui e dat parte de la Dumnezeu* (Coresi); *Au avut noroc și parte de Brâncovanul Vodă* (Neculce); *Noroc să dea Dumnezeu! Să-ți aibi parte de car și eu de boi!* (Creangă). Apare și în expresiile *a (nu) avea parte de*, „a (nu) se bucura de”, *a-și face pe parte*, „a face vrăji pentru a-și afla ursitul”.

Scrisul sau *scrisa*, tot în limbaj popular, înseamnă „soartă” (*așa a fost scrisa mea și trebuiește să rabd, că n-am încotro*) sau „persoană predestinată să devină soțul sau soția cuiva”: *să se ducă să-și caute scrisa* (Ispirescu). Și în franceză, începând cu secolul al XVI-lea, cuvântul corespunzător *écrit* are sensul „care figurează în Scriptură cu titlu de profecie, de voință a Domnului; ceea ce vrea providența sau destinul”.

În credințele populare, *stea* înseamnă „ceea ce se crede că

Alfonso al X-lea cel Înțelept

Pastila de cuvinte

În latină, *fatum* avea semnificațiile „prezicere a sorții, oracol“, dar și „destin, soartă, fatalitate“. Noțiunea fiind personificată și, adesea, chiar zeificată, cuvântul s-a scris cu majusculă *Fatum* sau *Fata*, -orum, iar în limbajul popular s-a creat femininul *fata*, care a supraviețuit în unele limbi romanice (dar nu și în română): it. *fata*, fr. *fée*, prov., cat., port. *fada*, sp. *hada* înseamnă „zână“. Cuvântul *fatalis*, un derivat al lat. *fatum*, a fost împrumutat de limbile romanice. În franceză, adjectivul *fatal* apare în secolul al XIV-lea (a fost împrumutat, mai târziu, și de română).

SOARTĂ, DESTIN, HAZARD, ȘANSĂ

Academician MARIUS SALA

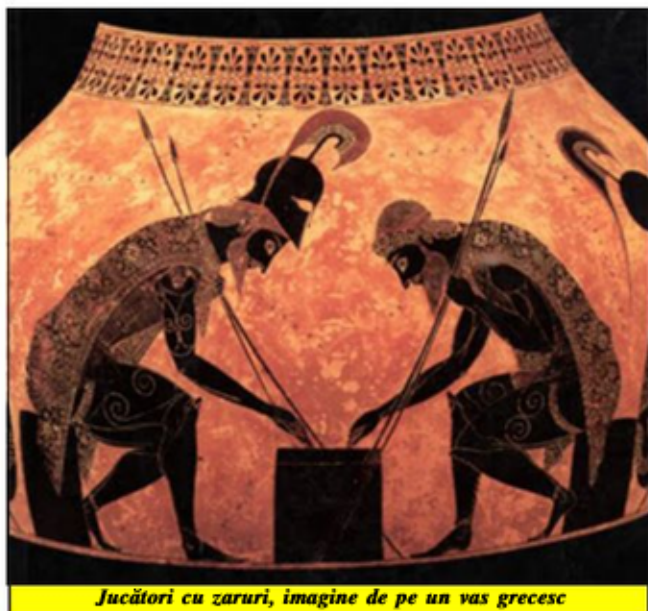
Încă din latină, *fatum* a fost concurat de *sors*, -tis, a cărui formă de acuzativ *sortem* s-a transmis tuturor limbilor romanice, devenind în română *soartă*, cu pluralul *sorti* (de la care s-a refăcut un singular *sort*) „sistem de alegere sau de desemnare prin aruncarea unor zaruri, prin tragerea unor bilete etc., care lasă să decidă întâmplarea, dând șanse egale tuturor participanților“. În latină, *sors*, -tis denumea, în mod obișnuit, o mică tabletă de lemn care cuprindea răspunsurile la întrebări ale oracolelor (*sortes Praenestinae*) sau care se folosea în magistratură pentru desemnarea unui candidat (de aici vine, la noi,

„tragerea la sorți“ pentru înrolarea în armată); apoi a dobândit sensurile abstracte „decizia sorții“ și „soarta stabilită fiecăruia, destin“. Avea și derivate, cum este *consors* „persoană care are parte egală; tovarăș“ și „stăpânire în comun“. Unele derivate formate de la *sortem* au

ajuns, din latină și/sau din limbile romanice, și în română: *consort*, *resort*.

Fac o paranteză referitoare la cuvântul românesc *soartă* „destin“, pentru care unele dicționare dau, printre ultimele sensuri, și pe acela de „placentă“, ca și cum ar fi vorba de unul și același cu-

vânt. Evoluția lui *soartă* de la sensul de „destin“ la cel de „membrană carnoasă și spongioasă, foarte vascularizată, care se formează la majoritatea mamiferelor și la om, în perioada de gestație, pentru a face legătura dintre mamă și embrion și a servi la nutriția acestuia, dar care se elimină la naștere“, ar fi greu de explicat.

Jucători cu zaruri, imagine de pe un vas grecesc

Documentele ajunse la cunoștința publicului în urma „glasnost”-ului modificau imaginea liderului revoluției bolșevice, așa cum îl cunoscuseră generații de cetățeni sovietici

LENIN, TEZAURUL ROMÂNESC ȘI CENZURA

ION BISTREANU

La 21 decembrie 2011 s-au împlinit 95 de ani de când o garnitură de tren special pleca din Iași spre Moscova. În vagoanele plumbuite se afla o parte a valorilor de tezaur național, inclusiv cea mai mare parte din rezerva de aur a Băncii Naționale a României. Peste opt luni, pornea o a doua garnitură de tren cu valori românești.

Negocierile româno-sovietice și româno-ruse privind retrocedarea tezaurului, purtate în ultimele nouă decenii, la diverse intervale de timp, nu au dus la niciun rezultat. Unul dintre multele argumente invocate de sovietici/ruși este acela că... aurul a fost capturat în anii războiului civil din Rusia de albgardiștii amiralului Kolceak, și aceștia l-ar fi folosit la procurarea de arme, sau ar fi fost depus în bănci străine, sau ar fi fost parțial însușit de alți lideri albgardiști sau de detașamentele legionarilor cehoslovaci. De opt ani, o comisie mixtă de istorici români și ruși încearcă să reconstituie traseul aurului românesc...

La începutul anilor '90, în plin proces de „restructurare” și „transparență”, mass-media sovietică începuse să publice, în premieră, numeroase materiale privind istoria U.R.S.S., revoluția din octombrie 1917, precum și în legătură cu unele aspecte mai puțin cunoscute din viața și activitatea liderilor bolșevici. Lenin avea în biografia sa multe, chiar prea multe, secrete care, date publicității, ar fi compromis serios imaginea idolului revoluției bolșevice. Multe dintre materialele apărute în presă au fost scoase din arhivele

sovietice de cercetători tineri, care înțelegeau că adevărata „glasnost”, proclamată de Gorbaciov, trebuie să se extindă și asupra unor momente mai puțin plăcute din istoria partidului comunist și a statului sovietic.

Îngrijorat de amploarea dezvăluirilor, academicianul G.L. Smirnov, directorul Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., adresează, la 14 decembrie 1990, o scrisoare „strict secretă” lui V. Ivașko, secretar general adjunct al

C.C. al P.C.U.S., practic al doilea om în ierarhia de partid sovietică. Principala îngrijorare a autorului scrisorii o constituia publicarea unor materiale care puneau într-o cu totul altă lumină pe marele conducător al revoluției bolșevice. „În ceea ce privește documentele care se referă la activitatea politică concretă a lui V.I. Lenin în calitatea acestuia de conducător al statului, între aceste documente sunt și unele a căror publicare ar genera o extrem de ambiguă reacție în circumstanțele actualei situații

ar aparține fiecărui om determinându-i destinul, viața etc. și care cade când acesta moare; soartă“. Apare cu acest sens la Eminescu, în *Luceaful: Ei doar-au stele cu noroc Și prigoniri de soarte*. Expresii ca *fiecare are steaua sa, a crede în steaua sa*, „a fi optimist“, *a se naște sub o stea norocoasă, vai de steaua mea* (sau *a ta, a lui* etc.) sunt bine cunoscute. Și unele cuvinte romanice care provin din lat. *stella* au acest sens; fr. *étoile* apare, din secolul al XVII-lea, în expresii unde înseamnă „astru considerat ca exercitând o influență asupra destinului cuiva“: *être né sous une bonne ou mauvaise étoile*, „a fi născut sub o stea bună sau rea“.

În română există și alte cuvinte sinonime cu *soartă* sau cu un sens apropiat, care au fost împrumutate din limbile romanice. Cel mai cunoscut este *destin* (cu o primă atestare la sfârșitul secolului al XVIII-lea, într-un calendar bilingv sârbo-român, apărut la Viena, în 1794), care este un împrumut din fr. *destin*, derivat postverbal (din secolul al XII-lea) al lui *destiner*, un verb preluat de franceză din lat. *destinare*, „a fixa, a hotărî“. Din aceeași familie fac parte *a predestina* și *predestinație*, împrumutate în română tot din franceză.

O situație interesantă prezintă *hazard*, explicat în DEX prin „împrejurare sau concurs de împrejurări (favorabile sau nefavorabile) a căror cauză rămâne în general necunoscută; întâmplare neprevăzută, neașteptată“, dar și prin

„soartă, destin“. Cuvântul provine în română din fr. *hazard*, a căruia origine îndepărtată o găsim în arabul *az-zahr* „zar; joc cu zaruri“. Din arabă cuvântul a pătruns în spaniolă ca

azar, cu sensul de „hazard“, cuvânt care apare în lucrarea *Libro del ajedrez* (Cartea jocului de șah) a regelui Alfonso al X-lea cel Înțelept (1283), cea mai veche traducere europeană a unei cărți despre acest joc. Din spaniolă l-a luat franceza, unde a fost scris (în secolul al XII-lea) *hasart* și apoi *hasard* (cu un *h* inițial care n-a fost explicat). Sensul propriu de „joc cu zaruri“, apoi „lovitură câștigătoare la acest joc“, care era dominant în vechea franceză, a cedat locul sensului mai general de „șansă, risc“, deja curent în Evul Mediu, sens trecut și în limbile vecine (it. *azzardo*, germ. *Hasard*, engl. *hazard*), preluat și de română (*hazard*). Menționez și o altă „urmă“, în română, a termenului arab. Este vorba de cuvântul *zar* „cub mic de os, cu puncte imprimate pe fiecare față“, ajuns la noi prin turcă, dar care, la originea îndepărtată, provine din același termen arab.

În lista cuvintelor de origine romanică amintesc și cuvântul *șansă*, împrumutat din fr. *chance*. Interesul pentru acest cuvânt crește dacă observăm că sensurile lui

Libro del ajedrez (Cartea jocului de șah), cea mai veche traducere europeană a unei cărți despre acest joc

inițiale erau „felul cum cad zarurile“ și „jocul cu zaruri“, sensuri uzuale în Evul Mediu (până în secolul al XVII-lea), de la care s-a dezvoltat sensul „hazard“, apoi „hazard fericit“. Originea cuvântului francez o găsim în forma latină populară neatestată *cadentia*, un derivat al verbului *cadere* „a cădea“, care se întrebuițea în latina clasică la jocul cu zaruri (*cadere* s-a păstrat în toate limbile romanice până astăzi; franceza l-a avut până în Evul Mediu pe *choir*, continuatorul lui *cadere*, care a fost înlocuit în secolul al XV-lea de *tomber*).

Si nu este o... întâmplare că termin prin a observa că *întâmplare* „hazard“, derivat în română de la verbul *a se întâmpla*, are legătură cu *templum* „spațiu ideal desenat pe cer de un augur (= preot păgân)“. Se presupunea că zborul păsărilor care intrau în *templum* arăta ceea ce avea să se întâmple, sens pentru care s-a creat verbul latin (neatestat) (*intemplare*). Intrarea unei păsări în acest *templu* era „evenimentul“ neașteptat, *întâmplarea*. ■

acestui au fost confiscate, se părea că o nouă „glasnost“, de această dată purtând amprenta Elțin, va începe cu o mai mare amplitudine. Un prim semnal îl dă secretarul de presă al noului lider rus care, la 2 octombrie 1991, a publicat ample pasaje din mai susmenționata scrisoare a lui Smirnov. Ceva mai târziu, președintele Elțin a emis un decret privind crearea unei „Comisii pentru organizarea predării/primirii arhivelor C.C. al P.C.U.S. și ale KGB al U.R.S.S. în păstrarea Arhivei de Stat și pentru folosirea acestora“.

La sfârșitul anului 1992, când s-a reluat publicarea revistei *Istoriceskii arhiv* (suspendată la jumătatea anilor '60), a fost publicat și raportul academicianului Smirnov. Surpriză, însă! Fraza referitoare la tezaurul Estoniei și României a fost cenzurată! Vigilența sovietică a fost reînviată. Era un prim semnal că accesul la arhive va fi extrem de selectiv, iar subiecte sensibile, cum ar fi și cele care i-ar putea interesa pe istoricii români, vor rămâne mai departe ascunse în dosare cu șapte peceti!

Recent, am scris despre două dintre documentele secrete din arhiva lui Lenin care se refereau la tezaurul românesc (*Magazin istoric*, nr. 8/2011). Atât a oferit, probabil ca urmare a slăbirii vigilenței cenzurilor ruși, istoriografia rusă. Și totuși, în unele lucrări semnate de cercetători ruși au mai scăpat informații referitoare la acest tezaur.

Interesant este, în opinia noastră, faptul că aceste

referiri (așa cum am menționat și în articolul precedent) apar în anul 1921. De ce anume atunci?

În 1921, după lansarea tezei leniniste privind noua politică economică, pe agenda convorbirilor cu statele occidentale apare punctul delicat al „datoriilor țariste“. Puterea bolșevică se declară, în principiu, dispusă să negocieze acest subiect, cu precizarea că trebuie să fie negociate doar datoriile țariste până în anul 1914, în timp ce statele occidentale insistau și pe compensarea bunurilor străine naționalizate după 1918. O primă evaluare a experților ruși indică o valoare de 18,4 miliarde ruble aur datorită țaristă și 39 miliarde ruble aur „daunele“ provocate de intervenția străină în Rusia în perioada 1918-1920.

Pentru orice eventualitate, Consiliul pentru Muncă și Apărare efectuează, în ultima parte a anului 1921, un inventar amănunțit al rezervelor de aur ale Rusiei. În acest inventar figurează și rubrica separată „rest din aurul românesc“, fiind indicată și valoarea: 87.074.501 ruble aur

și 5 copeici!! O sumă uriașă pentru acea vreme, dacă avem în vedere că, în baza datelor inventarului amintit, rezerva de aur a Rusiei era doar de 217.923.632 ruble aur.

Dacă ne amintim că, în anul 1921, rușii evaluau tezaurul românesc la circa 100 milioane ruble aur („și apoi văd că faceți atâta caz pentru mizerabila sumă de nici o sută de milioane ruble aur la cât se ridică întregul dumneavoastră stoc metalic; admiteți, sper, că Basarabia face ceva mai mult“, declara nonșalant emisarul sovietic Lev Karahan la negocierile româno-sovietice de la Varșovia, din 25 septembrie-25 octombrie 1921), înseamnă că tezaurul românesc, chiar dacă a căzut temporar în mâinile albagardiștilor, cum susține istoriografia oficială rusă, a fost recuperat în întregime. Unde ar fi diferența până la 100 milioane ruble aur? Un sumar recurs la evenimentele din anul 1918 relevă următoarele: în ultimatumul adresat guvernului României de Consiliul Comisarilor Poporului, redac-

Delegația sovietică la Rapallo, în partea dreaptă, dinspre margine spre interior: Adolf Joffe, Gheorghe Vasilevici Cicerin și Leonid Krasin

social-politice. Astfel, există documente al căror conținut poate fi interpretat ca o stimulare a unor acțiuni agresive împotriva unor state suverane cum ar fi India, Coreea, Afganistan, Anglia, Persia, Turcia, Grecia și altele (acordarea de ajutoare în arme și bani pentru grupări angajate în luptele revoluționare în una sau alta dintre aceste țări, arme pentru insurgenții afgani, ajutoare pentru revoluționarii persani, alocări de sume de bani pentru activitatea revoluționară din Mongolia, finanțarea cu 10 milioane ruble a comuniștilor finlandezi etc.). În aceeași categorie intră și materialele informative privind acțiunile de spionaj peste hotare, *aurul Estoniei, României* [subl. – I.B.], conflictele de frontieră cu Finlanda etc. În anumite documente sunt descrise și câteva metode secrete de lucru ale unor organisme de stat ale republicii sovietice (lagărele de concentrare pentru străini, urmărirea delegațiilor străine, campaniile de discreditare, cum a fost cazul delegației sindicatelor din Anglia,

încercările de «sovietizare» din Letonia, Ungaria, Cehia, *România* [subl. – I.B.], împușcarea separatiștilor din Karelia...”

Concluzia academiciului: „publicarea în această perioadă a unor documente de acest gen apare inoportună”. Și conducerea de partid sovietică a ținut imediat cont de aceasta, accesul la arhivele secrete ale partidului comunist și, în special, la mapele secrete ale lui Lenin și Stalin fiind drastic limitat. Pe undeva, era de înțeles măsura luată. Lenin ar fi apărut în ochii contemporanilor într-o

cu totul altă lumină decât aceea în care fusese prezentat în ultimii 70 de ani. Iată numai un exemplu, care ni-l înfățișează pe marele conducător în ipostaza de organizator terorist: „a se încerca pedepsirea Letoniei și Estlandiei [Estonia – I.B.] prin mijloace militare, de exemplu, punându-se «în cărca» lui Balachowicz, să se treacă undeva peste graniță măcar pe o adâncime de o verstă [cca un km – I.B.] și să fie spânzurați 100-1.000 dintre funcționari și bogătași. Premiu: 100.000 ruble de fiecare spânzurat”!! Stanislaw Bulak-Balachowicz era un bielorus cu origini poloneze, aventurier, organizator de pogromuri – „nu numai bandit, dar un ins care azi e rus, mâine polonez, poimâine bielorus și, peste încă o zi, negru”, cum îl caracteriza, în 1918, Josef Pilsudski –, mai întâi în slujba bolșevicilor, apoi a albgardiștilor, și, în final a polonezilor care, după 1990, i-au ridicat și un monument.

După ce, în urma puciului eșuat din august 1991, partidul comunist a fost interzis, iar toate arhivele

Stanislaw Bulak-Balachowicz (în medalion), în fruntea trupelor sale, în Estonia

Maternitatea Filantropia, în 1900, și doctorul Dumitru Caracș

FILANTROPIA „SPITALUL IUBIREI DE OAMENI“

LELIA ZAMANI

Dacă Spitalul Colțea a fost ridicat prin danie boierească, iar cel de la Pantelimon prin cea domnească, cea mai mare parte dintre fondurile utilizate la construcția Spitalului Filantropia – numit „Spitalul Iubirei de Oameni“, dar intrat în conștiința publică sub numele de Spitalul Filantropia – s-a obținut prin subscripție publică. De fapt, întemeierea spitalului a fost posibilă datorită voinței și tenacității doctorului Constantin Caracș, un spirit profund marcat de suferințele celor din jur.

Familia Caracș, neam de vechi macedoneni, își avea originea în orașul Sătiște, la nord de Cozani, în Sangiacul Monastir. Numele vechi al familiei era Luca, dar otomanii din Macedonia l-au schimbat în Caracș, din cauza sprâncenelor negre și stufoase ale renumitului doctor Dumitru.

Dumitru Luca sau Dumitru Caracș, cum i s-a spus mai apoi, s-a născut, nu se știe prea bine, ori la 1728, ori la 1730. Îndrăgind medicina, a plecat la Viena, de unde s-a întors cu o diplomă în medicină, dar și cu una în filosofie. S-a stabilit în 1782 la Craiova, unde nu a stat foarte mult, deoarece, în 1784, Mihai Suțu l-a chemat la el,

numindu-l medic primar al orașului București și director al Spitalului Pantelimon. Doctor cu dăruire și talent, Dumitru Caracș și-a extins preocupările și spre prevenirea îmbolnăvirilor și educarea românilor, în vederea unei bune igiene și a unei alimentații sănătoase. El a fost cel care, spre exemplu, a recomandat cultura cartofului în țara noastră.

A avut doi fii, Nicolae și Constantin, amândoi medici, de care a fost foarte mândru. Nicolae s-a stins cu doi ani înaintea lui, spre marea sa durere. Constantin i-a urmat întru totul tatălui. A studiat atât medicina, cât și filosofia la Viena, iar odată întors în

țară, în 1800, a început să practice medicina tot la Spitalul Pantelimon. Doi ani mai târziu s-a căsătorit cu Irina Filitis, fiica doctorului Silvestru Filitis.

Si Constantin Caracș a fost un împătimit de meserie și a avut o mare compasiune pentru cei bolnavi. Contactul cu atâtea suferințe omenești a culminat cu imaginea unui „neamț“ bolnav de tifos, pe care l-a văzut cum moare la un colț de uliță. Profund impresionat, doctorul Caracș „nu mai putu suferi și se duse drept la prietenul său agă de poliție, pe atunci vornicul Grigore Băleanu“, pe care „îl rugă cu lacrimi

tat personal de Lenin la 31 decembrie 1917/13 ianuarie 1918, „puterea sovietică” își asuma „responsabilitatea” pentru păstrarea tezaurului; or, responsabilitatea și-o poți asuma doar pentru ceva de care ești sigur că se află sub controlul tău. Tot în ianuarie 1918, Lenin semna o dispoziție prin care cca cinci milioane ruble din tezaurul românesc erau alocate „pentru înăbușirea contrarevoluției române” din Basarabia. În nota din 1 mai 1919 a guvernelor R.S.F.S. Rusă și R.S.S. Ucraina către guvernul român se cerea retrocedarea întregului patrimoniu militar al Rusiei și Ucrainei, însoțit de România; în caz contrar, rușii își declinau orice răspundere față de soarta ulterioară a diverselor valori transferate de România în Rusia. La 29 iulie 1928, Cicerin, comisarul poporului pentru Afaceri Externe, protesta în scris față de vinderea de către România, la licitație, a unor bunuri care aparținuseră armatei ruse, avertizând că „vinderea de către guvernul român a unor bunuri care au aparținut U.R.S.S. constituie pentru guvernul sovietic un motiv de a avansa problema aplicării unui regim similar față de bunurile românești aflate la dispoziția guvernului sovietic”. Și lista declarațiilor care confirmau implicit că sovieticii se aflau încă în posesia tezaurului românesc ar putea continua.

„Mostre” din valorile românești evacuate în Rusia în anii 1916-1917 am primit în 1935 și 1956. După care, repetatele discuții pe această temă cu Brejnev, Kosișghin, Gromiko, Gorbaciov s-au lovit fie de refuzul direct al acestora de a

aborda subiectul, fie au fost deturnate prin clasică formulă „nu sunt la curent cu dosarul tezaurului”, folosită ultima dată de Gorbaciov în 1991, când președintele Iliescu, profitând de ambianța semnării controversatului tratat politic cu Rusia, a făcut o nouă încercare de a repune pe agenda relației bilaterale chestiunea retrocedării tezaurului. Însă, dacă Gorbaciov a preferat să se ascundă în spatele unei formule cvasidiplomatice, imediat după întâlnirea celor doi lideri oficiosul *Sovetskaia Rossia* scria, la 25 aprilie 1991: „și în septembrie 1965, și în decembrie 1967, când a fost ridicată problema retrocedării tezaurului, răspunsul a fost următorul: «partea sovietică socotește chestiunea închisă pentru totdeauna și scoasă de pe ordine de zi și nu intenționează să mai revină asupra dezbaterii ei, întrucât punerea ei pe tapet va atrage inevitabil după sine multe probleme care au legătură atât cu Primul Război Mondial, cât și cu acțiunile trupelor române de ocupație pe teritoriul Uniunii Sovietice în anii celui de Al Doilea Război Mondial și în niciun caz nu poate servi cauzei întăririi prieteniei dintre popoarele noastre». S-au făcut în acest sens trimiteri la documente de arhivă care atestă că „pentru livrările de echipamente militare în baza acordurilor și convențiilor din anii 1916-1917, precum și pentru bunurile răpite și rechiziționate de trupele române după demobilizarea armatei ruse, România ar fi trebuit să plătească Rusiei circa 300 milioane ruble aur, echivalentul a 232 tone aur”. În aceste

documente se afirma că „drept garanție a plății datoriei guvernul țarist a cerut României rezervele de aur ale acesteia”.

Consecvența istoricilor și analiștilor ruși este de invidiat! După publicarea de către Banca Națională a României, în aprilie trecut, a ediției a doua a volumului privind tezaurul românesc, presa rusă a reluat comentariile pe acest subiect, nu numai prin reiterarea cunoscutelor argumente privind „dispariția” tezaurului, ci și prin lansarea altor noi contraargumente. „Drăculeștii [românii – I.B.] pretind două miliarde de dolari? Nicio problemă. Dar mai întâi să se achite [în toate sensurile – I.B.] de ajutorul țarist din Primul Război Mondial și, în plus, să compenseze toate daunele [nu numai a cincea parte – I.B.] provocate în perioada 1941-1944. Plus adaosurile pentru inflație, plus costurile păstrării rezervei de aur, plus datoriile față de sovietici...” Mai mult, se face acum trimitere și la aliații din Al Doilea Război Mondial, amintindu-se că, la sfârșitul războiului, aceștia ar fi refuzat să discute cu Moscova soarta tezaurului românesc, fiind citat... Churchill, care ar fi zis că România a provocat atât rău U.R.S.S. în timpul războiului, încât Stalin este îndreptățit să soluționeze singur această chestiune și că, „probabil, el va contabiliza acest aur în contul reparațiilor plătite de români...”

Probabil că în noile teorii lansate de unii comentatori ruși ar trebui descifrată și dispariția oricărui apetit al părții ruse de a continua lucrările mult trâmbițatei comisii create în 2003... ■

cuprindea bucătăria, spălătoria, magaziile de rufe și câteva locuințe pentru servitori. Potrivit unor surse, avizate, de altfel, se spune că ar fi existat doar 20 de paturi în 1815-1832, fapt contrazis de cheltuielile bugetare și de cifrele consemnate de doctorul Caracaș.

In anul 1825 (după unele surse, 1821) s-a adăugat în curtea spitalului o nouă clădire mai mică, destinată îmbăierilor terapeutice necesare bolnavilor cu anumite afecțiuni. Lângă camerele pentru băi erau și alte trei camere mai mari, unde se găseau paturile pacienților. Doctorul Caracaș, încântat de construcție, înălțată desigur după planurile lui, aprecia că „toată clădirea este frumoasă și confortabilă pentru îngrijirea bolnavilor, care capătă aici plăcere și mulțumire în încăperile largi și curate”.

El a organizat și funcționarea spitalului printr-un regulament special, dat în 1817, primul de acest fel în Țara Românească, cu prevederi stricte, care au fost riguros aplicate sub directoratul său și care au fost preluate și în regulamentele altor spitale, majoritatea dintre ele dăinuind până astăzi. Printre prevederi s-a numărat și principiul disciplinei ierarhice între salariații spitalului. De asemenea, a fost introdus principiul colaborării între medici. Astfel, medicul primar cu cel secundar și cu chirurgul cooperau în trierea bolnavilor, stabilirea diagnosticului, a indicațiilor terapeutice, precum și în administrarea medicamentelor. În regulamentul întocmit de doctorul Caracaș se vorbea atât de necesitatea omeniei între salariați și bolnavi, cât și de sancțiuni severe în cazurile

Johann Georg Andreas Grunau

de încălcare a regulilor morale. Astfel, darea și primirea de bani, în schimbul unui tratament preferențial, ducea la îndepărtarea din serviciu a salariatului incorect și la „izgonirea din spital” a bolnavului mituitor.

Evoluția spitalului și a activității intraspitalicești nu a fost una fără probleme. Lipsa fondurilor s-a făcut deseori prezentă, ducând la scăderea numărului de paturi, chiar dacă nevoia era în creștere. Cu

durere, eforii au constatat că, în anul 1827, nu s-a mai înregistrat nicio donație și, pentru a salva spitalul, au apelat la subvenții din vistieria statului și la ajutorul Cutiei Milelor. În ciuda vremurilor destul de tulburi, spitalul a dăinuit, chiar dacă nu la întreaga capacitate de funcționare, datorită faptului că a avut la conducere oameni integri și devotați.

În anul 1828, țara a fost pusă la ciumă, victimă căzându-i și doctorul Caracaș, spre jalea celor din jur. Posteritatea i-a onorat memoria, cioplinind în piatră „un chip de o mare noblete” prin harul lui Mihai Onofrei, bustul său aflându-se și astăzi în curtea spitalului.

Idată cu izbucnirea epidemiei de ciumă, bolnavii de la Filantropia au fost evacuați pentru scurt timp la Colțea și Pantelimon, ca să facă loc ostașilor ruși. După moartea doctorului Caracaș, în 1828, postul de doctor primar a fost ocupat de Johann Georg Andreas Grunau, care își luase diploma de doctor în medicină și chirurgie la Göttingen.

Spitalele Colțea, Pantelimon și Filantropia au avut, încă de la înființare, fiecare administrarea lui separată. Prin Oficiul generalului Kiseleff, din 2 aprilie 1832, toate acestea trei au fost reunite într-o eforie a spitalelor, numindu-se ca eforii vornicul Mihai Ghica, logofătul Mihai Racoviță, căminarul Alecu Ghica și doctorul Picolo. Administrarea separată a continuat, dar sub controlul Eforiei Spitalelor. Noul for creat a reprezentat începutul organizării sanitare românești, dar și încheierea uneia dintre cele mai importante opere de asistență sanitară pentru timpul de atunci. Pe lângă funcția sanitară, spitalele au îndeplinit și

Bustul generalului Kutuzov, aflat în curte

Doctorul Constantin Caracș (stampă de secol XIX) și clădirea spitalului renovată

● Un „neamț“ bolnav de tifos moare la colț de stradă ● Aga Grigore Băleanu face apel, Kutuzov oferă șapte galbeni ● Veniturile mănăstirilor Arnota și Govora pentru bolnavi ● Cooperare între medici, sancțiuni contra incorectitudinilor ● Doctorul Caracș, victima ciumei ● Prima școală de moașe din România

fierbinți să deschidă o subscripție pentru clădirea unui nou spital“, obligându-se a contribui și el cu bani și angajându-se „să slujească fără leafă“ ca doctor al noului spital cât va trăi.

Găsind momentul prielnic la o petrecere unde se găseau toți mai marii Țării Românești, precum și generalul rus Kutuzov, aga Grigore Băleanu a luat cuvântul și, în cuvinte pline de simțire, a descris nevoia înființării unui nou spital în București. Subscripția inițiată a cunoscut un real succes, vodă, boierii, clerul și negustorimea contribuind din plin. Pe lângă aceștia și corporațiile meseriașilor au ajutat cu bani la ridicarea spitalului. Până și generalul Kutuzov, a cărui prezență pe teritoriul țării noastre nu a fost una tocmai benefică, a oferit șapte galbeni. Gestul său a fost recompensat extrem de mărinimos de români, care i-au ridicat un

bust ce se găsește și acum în curtea spitalului. Domnitorul Caragea a dăruit pentru întreținerea bolnavilor veniturile mănăstirilor Arnota și Govora, iar banul Grigore Băleanu terenul pe care s-a ridicat spitalul. De altfel, Grigore Băleanu a fost numit epitrop și, cu banii străniși, a zidit spitalul și l-a înzestrat cu toate cele necesare.

Construirea clădirii „Spitalului Iubirei de Oameni“ a început în anul 1813 și s-a terminat în 1815, sub domnia lui Vodă Caragea, la „capul barierei Podului Mogoșoaiei, lângă cișmeaua Mavrogheni, afară de politia Bucureștilor“. Biserica din mijlocul edificiului a fost ridicată în anul 1817, de către Ecaterina, născută Codreanu, soția paharnicului Răducanu Fărcășanu.

Proiectul inițial prevedea ridicarea lui cu două caturi pentru 200 de bolnavi, ceea ce nu a fost însă posibil, din pricina lipsei materialelor și, mai ales, a neputinței de a găsi

lucrători, țara fiind bântuită de ciumă. În 1815, spitalul se deschide cu ordinul de a primi bolnavi de ambele sexe, fără nicio deosebire de religie ori naționalitate, prevederi extrem de avansate pentru acele vremuri și care se aplicau și celorlalte spitale. Nu se făcea astfel deosebirea între români și străini și nu conta nici orientarea religioasă.

In 1815 spitalul avea un singur nivel, cu 20 de camere în șir, dintre care opt destinate bolnavilor (patru camere cu câte 14 paturi fiecare și patru cu câte zece paturi fiecare), restul încăperilor servind ca locuință pentru o parte dintre salariații spitalului, care nu aveau case în București. În fața camerelor, în tot lungul clădirii, se afla un coridor închis, luminat de 30 de ferestre înalte. În subsol era „o pivniță mare, pentru medicamente și pentru ale hranei“. Separat de clădirea principală, mai era una secundară, care

oftalmologia, care nu mai era astfel o secție distinctă.

După anul 1861 și, mai ales, după 1869, când Școala de Medicină și Farmacie se transformă în Facultatea de Medicină, spitalul începe să-și asume și el funcția de bază clinică a învățământului universitar. Multe teze de doctorat au fost pregătite la Filantropia.

În 1871 s-a adăugat în partea din mijloc a clădirii încă un etaj, ceea ce a permis creșterea numărului de paturi. Cu această ocazie s-a reparat și paraclisul, care a fost pictat de Gh. Tattarescu. În anul 1890, Filantropia a cunoscut o restaurare completă. În 1893 s-a introdus iluminatul electric, apoi au început lucrările de canalizare și alimentare cu apă. A fost ridicat un castel de apă pentru asigurarea distribuției regulate a apei în spital și s-a asigurat o bună funcționare a sistemului pentru latrine. Tot atunci s-a instalat o etuvă fixă de dezinfectare sistem Geneste Herscher, s-au adus filtre Berkefeld și, în fine, s-au construit noi localuri pentru grajd și autopsie, precum și pentru personal. Serviciul de chirurgie, ginecologie și cel de urologie aveau săli de operație moderne, cu instrumentar în mare parte procurat de la Casa Colin din Paris, precum și aparate și etuvă de sterilizat efecte, aduse de la renumitele case Flicoteaux și Adnet din Paris.

În 1925 s-au construit pavilioane noi ale clinicii medicale B. În anul următor s-a început construcția clinicii medicale II, care

Capela spitalului

în 1932 era încă neterminată. Spitalul avea în 1932 două servicii de medicină internă, amândouă puse la dispoziția Facultății de Medicină, pentru a II-a și a III-a clinică medicală, un serviciu de chirurgie, un serviciu oto-rino-laringologie și un număr restrâns de paturi, atașat consultațiilor de boli de ochi. În total, existau 221 de paturi.

O secție aparte a fost cea de ginecologie, datorită căreia spitalul a cunoscut o faimă și mai mare. Regulamentul Eforiei Spitalelor prevedea înființarea, fără zăbavă, a unui spital de nașteri. El a fost creat

în anul 1837, în mahalaua Radu Vodă, și deschis în 1838, sub domnia lui Alexandru Dimitrie Ghica. Avea doar 12 paturi, iar pe lângă el a fost înființată și prima școală de moașe din Țara Românească. Regulamentul spitalului a fost promulgat printr-un hrisov dat de domnitor la 10 iulie 1839. În 1881 localul maternității devine necorespunzător și Eforia începe construcția unui nou în curtea spitalului Filantropia.

Maternitatea Filantropia și-a început activitatea în 1883, cu 120 de paturi. Foarte curând după mutarea la Filantropia, se introduce antisepsia. Inițiativa a fost dezvoltată și perfecționată de dr. D. Drăghicescu Assaky. Potrivit testamentului din 1890 al Mariei Protopopescu, s-a construit pe lângă maternitate, în 1898, un pavilion cu 20 de paturi purtând numele donatoarei. Acest pavilion a devenit însă neîncăpător față de nevoile instituției, Eforia reconstruind în 1925 un pavilion nou și modern, care funcționa în 1932 cu 47 de paturi. În spital erau tratați anual, internați sau ambulatoriu, aproximativ 5.000 de bolnavi de diferite afecțiuni: malarie, afecțiuni

venerice, tuberculoză pulmonară, febră tifoidă, gripă etc.

Printre pacienții cu renume internați la Filantropia s-a numărat și profesorul Tzigara Samurcaș, la vârsta de 58 ani, care a fost operat de hernie inghinală stânga, ieșind din spital la 3 ianuarie 1931. ■

Surori medicale la practică

un rol definitoriu în demararea învățământului medical românesc.

Nevoia de îmbunătățiri se face tot mai simțită. Astfel, s-a încercat să se asaneze „băltacurile care aduc înecăciune spitalului Filantropia în vreme de șase luni ale anului și pricinuiesc vătămare la sănătatea bolnavilor din acest spital“, dar și „să caute mijloace ca să lărgască zidirea acestui spital și să facă o grădină pentru trezirea celor slăbănogi sculați de pe boală“. Și numărul de paturi sporește puțin, în 1833, și continuă să crească și în anul următor. De altfel, spitalul în această perioadă a fost ajutat constant de excedentele veniturilor de la Colțea și Pantelimon, deoarece banii veniți de la mănăstirile Arnota și Govora nu ajungeau. În 1834 se hotărăște numirea unui farmacist „geroh

cu știință de spițerie, spre a face doftoriile acolo“.

Cum timpul începuse să-și pună pecetea asupra clădirii, s-a simțit nevoia unor reparații consistente. Spitalul a fost refăcut în 1834 și 1839 doar în parte și a fost construită clădirea maternității. În 1847 s-au înființat două încăperi speciale pentru cei cu „bóle lipicoase“, precum râia și altele. Se spune că la Filantropia ar fi existat și o școală preparatorie de bărbieri, care erau folosiți atunci ca auxiliari în practica medicală.

La începutul anului 1848, spitalul a fost destinat ostașilor ruși bolnavi, iar spre sfârșitul anului erau primiți acolo numai bolnavii de holeră, căci epidemia de holeră ce izbucnise era deosebit de virulentă. Din anul 1849 până spre 1851, spitalul a fost iarăși apanajul ostașilor ruși.

La scurt timp de la numirea doctorului Polizu la conducerea Filantropiei, în condițiile izbucnirii războiului Crimeii, în 1853, spitalul a fost din nou ocupat de soldații ruși. Nemulțumit de iluminatul cu lumânări de se, comandantul oștirii imperiale a cerut ca holurile să fie iluminate cu petrol. Anul următor, Filantropia avea ca bolnavi atât civili, cât și ostași austrieci și ruși.

La propunerea doctorului Carol Widmann, care își luase diploma la Viena, fiind recunoscut ca un bun practician oftalmolog, s-a obținut înființarea unei noi secții specializate în boli de ochi, în 1857. Din păcate, în 1859, Eforia dispune ca, în cadrul Spitalului Filantropia, să funcționeze doar două secții: medicală și chirurgie, acestea din urmă fiindu-i repartizată și

Ludovic Fialla

Un medic deosebit – amintit și de dr. Severeanu în amintirile sale – a fost doctorul N. Măldărescu, devenit mai târziu medic șef la spitalul Filantropia. A fost elev eminent al școlii lui Davila (*Magazin istoric*, nr. 6/2009). Licența și-a luat-o la București, apoi a fost trimis de Carol Davila la Paris, ca bursier al statului, unde și-a luat doctoratul. A ajuns profesor de farmacologie și decan al Facultății de Medicină din București. Alături de el, ca medici primari, au funcționat la Filantropia și doctorii L. Fialla, apoi A. Leonte, dar și alții.

Doctor venit de la Viena, Ludovic Fialla, un caracter nobil, om sobru și de o scrupulozitate dusă la extrem, a predat la Școala lui Davila anatomia și histologia. Doctorul Fialla efectua operații de cataractă, iridectomie, care îl pasionau. În 1885 l-a operat de cataractă, cu succes, pe Miloș Obrenovici, domnitorul Serbiei.

Un alt doctor celebru a fost Daniel Danielopolu (1884-1955). Din fișa lui militară din anul 1938, păstrată la Arhivele Naționale, reiese că era medic primar și director al spitalului și, de asemenea, profesor universitar încadrat la Facultatea de Medicină, Clinica I Medicală, având gradul de colonel. Postul de profesor universitar la Facultatea de Medicină explică faptul că, deși era director al Spitalului Filantropia, în registrul de salarii al spitalului apare ani la rând cu salariul de 837 lei, la fel ca și ceilalți medici primari, profesori universitari, doctori și ei – precum prof. dr. Amza Jianu, de la chirurgie, dr. N. Meșianu, medic primar O.R.L., dr. V. Săvescu, medic primar consult chirurgie etc. –, în condițiile în care un medic primar avea un salariu de 4.273 de lei, iar un medic secundar primea 3.008 lei lunar (în aceeași categorie de plată intrând și C. Parhon, care lucra în cadrul laboratorului), iar șefa farmaciei, Aurelia Petrescu, avea un venit lunar de 10.211 lei, cel mai mare din instituție.

Statuia
prof. dr. D. Danielopolu

pentru aprofundarea des-centralizării și construirea propriilor capacități economice, care țineau cont de interesele republicilor lor, în detrimentul Serbiei. Sporiirea propriilor prerogative economice a fost utilizată de croați drept o bază de fundamentare a ceea ce a fost „Primăvara croată” din 1967-1971, mișcarea de masă (srb.-cro. „Maspok” „Masovni Pokret”), care a militat pentru independența lingvistică și politică a Croației față de Belgrad și, în final, față de R.S.F. Iugoslavia.

Construirea sistemului Porțile de Fier I cădea sub incidența reglementărilor privind competențele federale și republicane, care lăsa cale liberă conflictelor de interese. Inițial, decizia de construire a sistemului hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier era de competența federației, fapt care a oferit croaților posibilitatea de a se împotrivi, întrucât Croația și Slovenia își definitivaseră instalațiile hidro-electrice de pe propriile teritorii, iar Porțile de Fier era percepută ca o investiție de care ar fi beneficiat doar Serbia.

Prin urmare, croatul Jakov Blažević, președintele Camerei Economice a Iugoslaviei, fost procuror public în procesul intentat în 1946 arhiepiscopului croat de Zagreb Alojzije Stepinac – acuzat de colaborare cu Statul Independent Croația (NDH) – și fost președinte al Consiliului Executiv al Parlamentului Croației (premier), i-a declarat lui Dragi Stamenković, nou alesul președinte al Consiliului Executiv (premier) al Serbiei, în noiembrie 1964, în cadrul ședinței Comitetului Economic al Consiliului Executiv Federal (Guvernul R.S.F. Iugoslavia) că sistemul Porțile de

Șantierul hidroenergetic Porțile de Fier (1970); fototeca online a comunismului românesc, cota 219/1970

Fier (srb.-cro. Džerdap) nu trebuie construit. Opoziția croaților, care nu doreau ca propria lor contribuție la bugetul federal să fie direcționată spre o investiție de pe teritoriul Serbiei, intervenea în contextul în care Serbia contribuise financiar la bugetul federal care finanțase construcția hidrocentralelor din Croația și Slovenia.

Reacția sârbă a constat într-o contra-propunere: în cazul în care sistemul Porțile de Fier nu se putea construi cu participarea exclusivă a fondurilor bugetare de investiții federale, atunci Serbia să contribuie din propriul fond bugetar de investiții cu 20% din valoarea costurilor.

Opoziția croată față de sistemul Porțile de Fier era susținută și de cel mai important politician sloven, Edvard Kardelj, ideologul politicii auto-gestiunii muncitorești iugoslave, care contesta întregul ansamblu al proiectelor energetice sârbești, deși sârbul Aleksandar Ranković fusese cel care, în ședința din 1962 a Comitetului Executiv al Ligii Comuniștilor din Iugoslavia, blocase sugestia lui Tito de demitere a lui Kardelj.

Concomitent, al doilea lider sloven ca importanță în statul iugoslav, Boris Krajer, vicepreședintele Consiliului Executiv Federal (vicepremierul Iugoslaviei) se opunea unui alt proiect major de investiții pentru care milita Serbia, calea ferată Belgrad-Bar, ce asigura sâr-

bilor accesul la portul omonim de pe litoralul adriatic muntenegrean. Krajer și-a mascat poziția prin lansarea contra-propunerii privind construirea autostrăzii Belgrad-Bar, pe care evident puteau fi transportate mult mai puține produse industriale finite sârbești, în comparație cu o cale ferată. Cooperarea croato-

Dezvelirea plăcii inaugurale a lucrărilor construcției hidrocentralei Porțile de Fier II (3 decembrie 1977); fototeca online a comunismului românesc, cota 213/1977

DISPUTE IUGOSLAVE PENTRU PORTILE DE FIER

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Sistemul Porțile de Fier I-II constituie, prin amploarea lucrărilor și consecințele pozitive asupra capacităților energetice și a navigației dunărene, un succes incontestabil al industriei românești și cea mai semnificativă concretizare a colaborării economice, dar și politice, dintre România și R.S.F. Iugoslavia.

Cu o putere instalată de 2.160 MW, respectiv 500 MW, împărțită în proporții egale între România și Iugoslavia/Serbia, hidrocentralele Porțile de Fier I și II sunt cele mai importante furnizoare de energie hidro-electrică din țara noastră.

Proiectul, care a constituit o prioritate pentru România, s-a confruntat atât cu opoziția blocului socialist pro-sovietic, cât și cu obstacolul reprezentat de sistemul federativ al organizării interne de stat a R.S.F. Iugoslavia, unde se manifestau deschise interesele divergente ale republicilor componente.

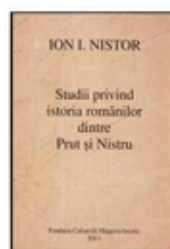
Moscova era nemulțumită de perspectiva ca, prin hidrocentrale, Bucureștiul și Belgradul să domine strategic Dunărea mijlocie, prin controlul exercitat prin sistemul de ecluze asupra navigației fluviale. Demararea proiectului Porțile de Fier intervenea concomitent cu plenara C.C al P.M.R. din 15-22 aprilie 1964, când s-a adoptat „Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale” (*Magazin istoric*, nr. 4/2002), prin care se respingea Planul Valev, ce promova

dezvoltarea agrară a țării noastre, în dauna industrializării.

Decizia R.S.F. Iugoslavia de a accepta colaborarea cu România pentru construirea sistemului hidro-energetic și de navigație Porțile de Fier nu a fost un proces liniar, ci a fost adoptată pe fondul unor evoluții sinuoase de ordin politic, economic, partinic și inter-etic, oglindă a mozaicului etno-lingvistic și religios-confesional reprezentat de popoarele iugoslave.

Participarea la construirea complexului Porțile de Fier I, demarată la 7 septembrie 1964, s-a produs pe fondul disensiunilor dintre adepții confederalismului, reprezentați de croați și sloveni, și cei ai centralismului economic și politic, care erau sârbii. Atât croații, cât și slovenii au folosit pârgăia oferită de pregătirea reformelor economice din 1965

DENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ion I. Nistor – STUDII PRIVIND ISTORIA ROMÂNILOR DINTRE PRUT ȘI NISTRU**, ediție anastatică (volum finanțat de Guvernul României, Departamentul pentru Românii de Pretutindeni)

Editura Fundației Culturale Magazin Istoric, București, 2011, 142 pp.

● **Valeriu Avram – S-A FURAT AVIAȚIA**

Editura Host Models, Brașov, 2011, 362 pp.

● **Paul Rezeanu – ISTORIA ARTELOR PLASTICE ÎN OLTENIA (1800-2000), vol. I (1800-1918)**

Editura ALMA, Craiova, 2010, 369 pp.

● **Nicolae Mareș – ALIANȚA ROMÂNĂ-POLONĂ ÎNTRE DESTRĂMARE ȘI SOLIDARITATE (1938-1939)**

Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2010, 844 pp.

● **Vasile Lupășcu – RĂSTIGNIT ÎNTRE CRUCI. SAU VIAȚA ȘI DUPĂ VIAȚA LUI VLAD VODĂ CĂRUIA NORODUL I-AU ZIS ȚEPEȘ, vol. I**

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009-2010, 332 pp.

● **STUDII ISTORICE PRIVIND RELAȚIILE ROMÂNĂ-UNGARE** (sub egida Academiei Române, Secția de Științe Istoric și Arheologice și a Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca; volum îngrijit de Nicolae Edroiu, membru corespondent al Academiei Române)

Editura Mega, Cluj-Napoca, 2010, 372 pp.

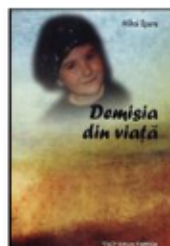
● **MUZEEL DIN ROMÂNIA ÎNTRE CLASIC ȘI MODERN. PROIECTE MUZEALE (1990-2010). CATALOGUL EXPOZIȚIEI, BUCUREȘTI 30 Iunie-25 SEPTEMBRIE 2011** (sub egida Ministerului Culturii și Patrimoniului Național și al Muzeului Național de Istorie a României)

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, 174 pp.

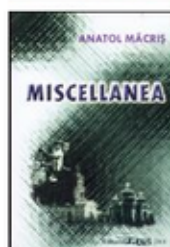
● **Tudor Nedelcea – ROMÂNII DE LÂNGĂ NOI**

Editura Fundației „Scrișul Românesc”, Craiova, 2011, 482 pp.

● **Mihai Epure – DEMISIA DIN VIAȚĂ**

Editura Cartega, București, 2010, 355 pp.

● **Anatol Măcriș – MISCELLANEA**

Editura PACO, București, vol. I, 2010, 226 pp.; vol. II, 2010, 219 pp.; vol. III, 2011, 217 pp.

● **ROMÂNIA MARITIMĂ ȘI FLUVIALĂ – MAGAZIN** (revista Filialei București a Ligii Navale Române), Nr. 22, 2010

● **DOCUMENT** (Buletinul Arhivelor Militare Române) Anul XIII, nr. 2 (48), 2010

slovenă împotriva proiectelor sârbe avea la bază interesul Zagrebului de a asigura capacități de funcționare pentru portul și șantierul naval de la Rijeka, în dauna celui munteneag de la Bar, și dorința slovenilor de a-și proteja propria producție industrială în dauna industriei constructoare de mașini din Serbia („Zastava”).

Sârbii au decis să cedeze în fața intereselor croato-slovene, prin acceptarea ca investițiile hidro-energetice să devină de competența bugetelor republicane, degrevând astfel bugetul federal. În schimb, au hotărât ca producția de energie electrică de la Porțile de Fier să fie doar în beneficiul Serbiei, poziție exprimată de Dragi Stamenković în fața lui Boris Krajger: „când Porțile de Fier va fi finalizat, să nu credeți că distribuția energiei va mai fi de resortul federației”.

De fapt, disputa a fost tranșată în final de însuși croato-slovenul Iosip Broz Tito, omul forte și liderul de necontestat al R.S.F. Iugoslavia, care a acceptat modificarea legislației referitoare la investițiile în domeniul hidro-electric, ce au trecut din competența federației în cea a republicilor componente. Sprijinul definitiv al lui Tito pentru proiectul Porțile de Fier, ca și pentru calea ferată Belgrad-Bar și celelalte investiții din Serbia, a fost obținut de Dragi Stamenković în cadrul întâlnirii în doi de la începutul lunii martie 1966.

Demararea lucrărilor de către partea iugoslavă, în 1964, la sistemul Porțile de Fier I a necesitat compensații din partea lui Iosip Broz Tito pentru autonomiștii croați și sloveni. Proiectul Porțile de Fier a ajuns, astfel, să se circumscrie ariei mai largi de necesități interne de reformare a R.S.F. Iugoslavia pe coordonatele descentralizării, democratizării (limitate) și confederalizării. Evoluțiile au avut ca finalități forțarea demisiei sârbului Aleksandar Ranković, la a IV-a Plenară a Comitetului Central al Ligii Comunistilor din Iugoslavia – L.C.I. (Brionj, 1 iulie 1966) – din funcțiile de secretar organizatoric al C.C. al L.C.I., responsabil cu funcționarea serviciului Securității Statului (srb.-cro. Državna Bezbednost – DB), de fapt al doilea om în statul iugoslav ca influență și putere după Tito, și adoptarea Constituției R.S.F. Iugoslavia din 21 februarie

1974, prin care, în mod aparent paradoxal, au fost implementate o parte semnificativă a aspirațiilor autonomiste ale croaților și slovenilor.

Finalizarea construcției sistemului hidro-energetic și de navigație Porțile de Fier I, la 16 mai 1972, se producea în contextul politicii titoiste de balans între interesele diverselor republici, provincii autonome, națiuni și naționalități – manifestată prin forțarea concomitentă a demisiei liderilor reformiști ai „Primăverii croate”: Savka Dabčević Kučar, Miko Tripalo și Pero Pirker (1971-1972), a exponenților curentului „Serbia modernă”: Marko Nikežić, Latinka Perović, Bora Pavlović (21-28 octombrie 1972) și a conducerii slovene în „afacerea autostrăzii”, premierul republican Stane Kavčič (1972).

Ca o ironie a istoriei, Jakov Blažević, oponentul proiectului Porțile de Fier I, a susținut poziția lui Tito împotriva liderilor „Primăverii croate” în cadrul ședinței de la Karadjordjevo, din 22 decembrie 1971, a Comitetului Executiv al C.C. al Ligii Comunistilor din Croația. Pentru pozițiile sale protitoiste, Blažević a fost recompensat cu funcțiile de președinte al Parlamentului Croației („Sabor”) și membru al președinției Ligii Comunistilor din Croația și al președinției R.S.F. Iugoslavia.

După decesul lui Tito (1980), sistemul hidro-energetic și de navigație Porțile de Fier II, construit de asemenea în cooperare de către România și R.S.F. Iugoslavia, a fost dat în exploatare în 1984 și finalizat complet în 1986, în timpul mandatului președintelui Consiliului Executiv Federal (premierului) iugoslav, croata

Milka Planinc, aceeași persoană care îl susținuse pe Tito împotriva exponenților „Primăverii croate” la ședința de la Karadjordjevo și care, în 1972, îi succedase lui Savka Dabčević Kučar la președinția C.C. al Ligii Comunistilor din Croația.

În prezent, sistemul Porțile de Fier mai deține o funcție deosebit de importantă pentru țara noastră: aceea de cale de acces transfrontalier între patria mamă România și cei circa un sfert de milion de etnici români din Timocul sârbesc (Serbia de Răsărit), care încă se confruntă cu vicisitudinile vlahismului. ■

Liderul iugoslav Iosip Broz Tito și președintele Consiliului Executiv Federal (premierului) iugoslav, croata Milka Planinc

Țarul Nicolae I

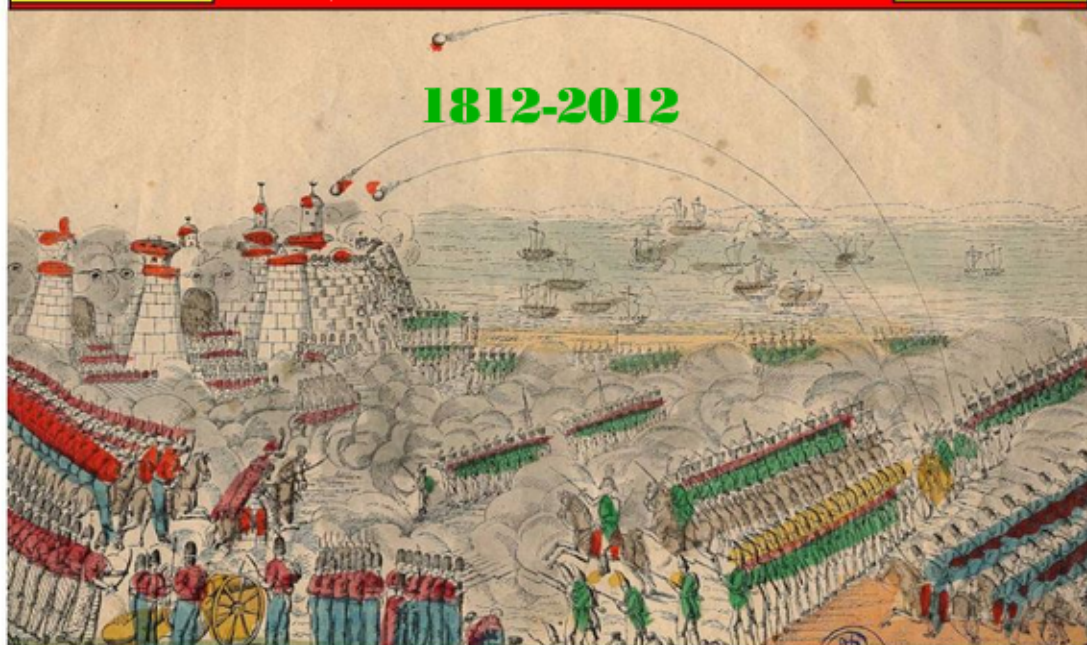
Ruptă samavolnic, în mai 1812, din trupul Țării Moldovei, Basarabia a devenit gubernie rusească.

În primii ani de după anexare (Magazin istoric, nr. 1/2012), s-a căutat păstrarea unei oarecare autonomii a provinciei. Primul ei guvernator civil a fost un boier român, înlăturat însă după numai un an de zile.

S-a încercat conservarea autonomiei Basarabiei în cadrul imperiului. Așezământul privind înființarea regiunii Basarabia (1818) îi garanta o relativă autonomie, preponderența boierilor băștinași în Înalțul Sfat (Consiliul Suprem), limba română fiind recunoscută drept oficială (alături de rusă), iar conducătorii de județe erau aleși din boierimea locală.

Contele Voronțov

Bombardarea cetății Brăila de către ruși în 1788, acvaforte colorată

1812-1824. COLONIZAREA BASARABIEI

Dr. ION VARTA

În scurt timp, autoritățile țariste au trecut la suprimarea treptată a elementelor de autonomie locală, care contraveneau sistemului centralizat al guvernării absolutiste și politicii de integrare a provinciei în imperiu. F.F. Vighel, viceguvernatorul Basarabiei în 1824-1826, menționa: „Am

ferma convingere că pentru a cârmui în liniște provinciile cucerite, trebuie să le identifiți cu statul cuceritor, căci altfel ele vor slăbi puterea. Aici nu mai am nevoie de argumente. Marii cuceritori – Frederic, Ecaterina, Napoleon – procedau la fel [...] Nu numai Basarabia, dar și Principatele

Dunărene cu timpul sau se vor încorpora în statul rusesc sau își vor lega soarta lor de soarta imperiului, trăind sub al lui scut ocrotitor.”

Tot mai frecvent erau demisi din posturile de ispravnici boierii autohtoni, în locul acestora fiind numiți ofițeri ruși.

FĂURAR

2

1493. Are loc căsătoria prin procură între Lucrezia Borgia, în vârstă de 13 ani, fiica Papei Alexandru al VI-lea (Rodrigo de Borgia), și Giovanni Sforza (26 de ani), fiul bastard al lui Constanzo Sforza, senior de Pesaro. Cei doi sunt prezentabili, au o educație aleasă, el însă cu un temperament violent, dar mariajul lor este pus la cale de papă din rațiuni de stat, materializând alianța care l-a unit pe înaltul pontif cu partidul milanez. Lucrezia nu este decât folosită. Nunta propriu-zisă, o adevărată orgie, se va desfășura, cu fastul cuvenit, în luna iunie. Abia atunci cei doi tineri se vor cunoaște.

6

1820. Sir Robert Kerr Porter, un călător englez prin Țara Românească, este invitat la un concert dat la București în casa unuia dintre boierii de frunte ai orașului (la care participă și fiica, sora și patru fii ai domnitorului Alexandru Suțu), concert urmat de un bal. Atmosfera este occidentală, muzica și dansurile europene, vestimentația orientală, dar ceea ce-l uimește pe străin este bucuria sărbătorii. „N-am văzut oameni care să petreacă cu mai multă tragere de inimă.“

7

1314. O hotărâre a Parlamentului din Paris (care nu trebuie confundat cu Stările Generale, fiind o curte de justiție) condamnă la moarte prin spânzurare un taur, acuzat de omucidere. Scăpat din staul, taurul a luat în coarne un tânăr din comuna Moissy. Fiind înștiințat, contele de Valois, vecin de domeniu cu comuna, a dispus arestarea animalului și a ordonat deschiderea procedurii penale. Funcționarii contelui au dat curs procesului. În urma audierii martorilor, taurul a fost dovedit criminal. Ulterior, primăria comunei Moissy va face recurs la instanța superioară, realizând tardiv că pe teritoriul comunei contele nu ar fi avut drept să intervină.

13

1883. Marele compozitor german Richard Wagner își începe ziua, de dimineață, cu o violentă ceartă cu soția, Cosima, care îi taie pofta de mâncare la prânz, valetul lui fiind înștiințat că stăpânul nu trebuie așteptat la masă. Apoi lucru intens, în cabinetul personal din palatul venețian Vendramin, la un eseu și, nesimțindu-se în apele lui, nevoia de odihnă pe divanul din cameră. Urmează, fulgerător, un atac cerebral, doar câteva cuvinte articulate și... sfârșitul.

18

1429. „Ziua heringilor“, așa este cunoscută în istorie, pentru că atunci are loc o confruntare în apropiere de Orléans, între englezi, care asediază orașul, și francezi, care aduceau heringi și alte produse pentru postul Paștelui. Conte Jean de Dunois (1402-1468), tovarăș de arme al Ioanei d'Arc, în timpul Războiului de 100 de ani, este rănit în timpul încăierării, englezii sunt în avantaj în acea zi, dar la 8 mai vor fi nevoiți să ridice asediul.

28

1912. Presa franceză etalează pe pagina întâi o dramă petrecută în seara precedentă. La ora șapte seara o mașină coboară în trombă pe strada Amsterdam din Paris. În fața gării Saint-Lazare lovește o femeie și trece pe la stânga unui refugiu din mijlocul drumului. Un agent fluieră, dar mașina își sporește viteza. Este blocată totuși, agentul se apropie în goană, dar automobilul găsește din nou drum liber și se urnește din loc. Agentul a reușit însă să sară pe treapta de urcare. Atunci, foarte calm, unul dintre pasageri scoate revolverul și trage de trei ori. Agentul se rostogolește pe caldarâm. Începe pe străzile Parisului o urmărire demnă de filmele cu gangsteri, dar în care agenții fug după mașină pe... biciclete. În Place de la Concorde automobilul, condus de un as al volanului și totodată șef al „bandiților în automobil“, cum li se spune, un anume Jules Bonnot, dispare. Să nu uităm că pe atunci a avea carnet de conducere a „trăsorii fără cai“ era mai mult decât un lux, era un privilegiu numai al câtorva.

rapoarte informative, referitoare la chestiunile de ordin economic.

Noul *Așezământ* extindea acțiunea directă a legilor rusești asupra Basarabiei și limita, în mod evident, sfera de influență a dreptului local. Tribunalele au fost reorganizate după calapodul rusesc. În funcțiile de judecători erau numiți tot mai frecvent ruși, care acordau preferință codului civil rus. Limba oficială în ținut a devenit rusa, româna urmând a fi utilizată doar „în caz de necesitate”. În conformitate cu noua lege, căpitani și ispravnicii de județe au fost înlocuiți cu funcționari ruși.

Ultimele rămășițe ale particularităților naționale în viața social-politică a Basarabiei au fost anulate la 1873, odată cu transformarea regiunii într-o simplă gubernie a Imperiului Rus.

O componentă a politicii sociale promovate de țarism a constituit-o colonizarea Basarabiei cu populație alogenă. Se urmăreau crearea unui suport social al țarismului în ținut, prin coloniști, și diminuarea elementului autohton. La anexare, populația românească a provinciei era majoritară (86%). În urma masivei colonizări, ponderea românilor a înregistrat o continuă scădere.

Colonizarea Basarabiei cu reprezentanți ai diferitor etnii alogene a avut un impact extrem de negativ asupra destinului acestui ținut, ale cărui efecte le resimțim până în prezent. Dispersarea și diminuarea ponderii populației românești în raport cu cea străină a constituit una dintre cele mai eficiente pârghii de deznaționalizare și rusificare a românilor basarabeni. Procesul a afectat cel mai mult

orașele, partea de nord și de sud a ținutului. La mijlocul secolului al XIX-lea, într-un șir de orașe ale Basarabiei românii deveniseră o minoritate. Această tendință a continuat să se amplifice și în perioada următoare.

În nordul provinciei avea loc o colonizare necontrolată de autorități cu populație rusească din guberniile rusești de peste Nistru. Românii basarabeni se vedeau nevoiți să-și părăsească vetrele strămoșești și să-și caute refugiu în zona centrală și sudică a provinciei, fondând aici noi localități rurale. În prezent, doar denumirile unor localități din nordul Basarabiei mai constituie o mărturie despre originea și trecutul lor românesc.

Promisiunile lui Kutuzov

Sudul Basarabiei a fost supus unei colonizări masive cu populație străină, chiar în primii ani de ocupație țaristă. Aceste practici au fost inițiate de către ruși încă în timpul campaniilor lor militare la Dunărea de Jos din a doua jumătate a secolului al XVIII-

lea, când au fost aduși aici primii coloniști bulgari și găgăuzi. În toial războiului ruso-otoman de la 1806-1812, au fost strămutați tătari din Bugeac în Crimeea și pe litoralul nordic al Mării Negre. Câteva mii de tătari nogai s-au retras la sud de Dunăre, în Dobrogea. În 1808-1809 autoritățile țariste au transferat restul populației nogaice din Basarabia în regiunea Taurida. Teritoriul rămas pustiu a fost trecut statului rus. În loc să împartă acest pământ moldovenilor, stăpânii reali ai ținutului, autoritățile țariste au operat transferări masive de populație străină aici.

Pentru a stimula aflulul de noi coloniști, administrația rusă le garanta celor sosiți numeroase privilegii: scutirea de impozite și alte prestații pentru o perioadă de zece ani, acordarea unor imense loturi de pământ (între 10 și 60 de desetine; o desetină însemna 1,09 ha), a unor credite avantajoase pe termen lung, scutirea de încartiruire și de serviciu militar pentru o perioadă de 50 de ani (etnicilor germani pentru totdeauna), autonomie religioasă și culturală etc.

În anul 1811, M.I. Kutuzov, comandantul șef al armatei ruse dislocate în Principatele Române, prin intermediul unor oferte tentante, căuta să stimuleze un aflul de populație de la sud de Dunăre în Principatele Române: „Din momentul strămutării pe malul stâng al Dunării – declara el –, toți trăitorii vor profita de înlesnirile prescrise; îi asigur de asemenea că nu vor depinde de Divanurile Principatelor din partea locului, ci vor constitui o osebă obște de coloniști strămutați, rămânând cu desăvârșire la discreția unor

Monument ridicat pentru a marca trecerea Dunării de trupele ruse, la 27 mai 1828

Bandele guvernatorului la jaf

În componența Consiliului Suprem au fost incluși încă doi membri permanenți din partea guvernului rus. În consecință, boierii moldoveni au pierdut votul preponderent în luarea deciziilor. În 1820 rezi-dentul imperial A. Bahmetiev, care exercita funcția de președinte al Consiliului Suprem, a obținut dreptul de veto asupra deciziilor în toate problemele, cu excepția celor judiciare.

Administrația lui Bahmetiev, ca și cea a lui Harting, a fost afectată de viciile corupției și delapidărilor. I. Loghinov, un înalt funcționar rus, îi comunica guvernatorului general al Novorossiei și Basarabiei impresiile despre realitățile sumbre din ținut: „Basarabia a fost o provincie nenorocită, lăsată pradă jafului înregii bande oribile aduse de Bahmetiev din Camenița, adevăratele lepădături din Podolia. Un om așa de slab ca Bahmetiev a devenit aproape un complice criminal al nevestei lui și al tuturor acelora cu care dânsul a îmbâcsit orașul Chișinău și tribunalele guvernământului său“. Este adevărat că și unii boieri locali se dedau la grave abuzuri, în virtutea faptului că administrația veche, de pe timpul regimului fanariot, a fost, practic, conservată în totalitatea sa, cu toate viciile implementate în Principatele Române de trimișii sultanului. Funcționarea, în paralel,

La scurt timp după instalarea administrației ruse în Basarabia, românii au început exodul peste Prut. Pentru a-l stăvi, rușii au impus carantina.

În imagine: stația de carantină de la Sculeni, 1837

a legilor și obiceiurilor de dinainte de 1812 cu legile rusești, pe care administrația de ocupație încerca s-o implementeze, crea, de asemenea, teren fertil pentru multiple contradicții și complicații, dar și pentru amplificarea anarhiei și debandadei din administrația provinciei.

Autoritățile centrale, în loc să întreprindă măsuri menite să amelioreze starea gravă a lucrurilor din administrația Basarabiei, continuă opera de suprimare a privilegiilor acordate acestora, la 1812 și 1818. În vara anului 1825, Înalțului Sfat i-au fost suprimate atribuțiile judecătorești, pentru ca, după aproape trei ani, să fie desființat.

În 1812-1828, Basarabia a dispus de un statut cvasiautonom, în cadrul căruia autoritățile țariste au acceptat utilizarea dreptului populației autohtone, completată, în anumite domenii, cu cel rusesc. În diverse sfere ale vieții publice, alături de limba rusă, era utilizată și limba română. În organele de conducere ale administrației locale – centrale și de ținut –, reprezentanții boierilor locali au păstrat, o anumită perioadă, chiar o relativă majoritate față de cei de etnie rusă. Sankt

Petersburgul era dispus să tolereze o atare stare a lucrurilor, pentru a exclude manifestarea animozităților din partea populației românești din ținut. Românii basarabeni, în viziunea unor înalți demnitari ruși, cărora le-a fost încredințată misiunea

de a elabora legile ce erau aplicate în provincia proaspăt anexată, urma să se obișnuiască treptat cu noile realități. În afară de aceasta, Basarabia trebuia să servească drept model atractiv de bună guvernare și prosperitate pentru popoarele creștine din sud-estul Europei, inclusiv pentru românii din dreapta Prutului, cărora le era rezervat același destin în proiectele rusești.

Limba română este exclusă

La 28 februarie 1828, printr-un ucuz al țarului Nicolae I, a fost anulat *Așezământul* de la 1818 și promulgat unul nou, care a fost elaborat fără concursul boierilor locali. Prin noua lege, autonomia Basarabiei era suprimată. S-au introdus instituțiile guberniale ruse și sistemul țarist de impozite, cu subordonarea tuturor instanțelor județene organelor administrației centrale. Limba română era exclusă în ținerea registrelor în toate instituțiile regionale.

În locul Consiliului Suprem a fost instituit un Consiliu Provincial, membrii săi fiind numiți de guvernator. Atribuțiile acestui organism se rezumau la elaborarea unor

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Nu trecuseră cinci ani de la instalarea lui Carol I pe tronul României și puțin a lipsit ca el să împărtășească soarta lui Cuza. În 1870, tensiunile dintre principe și clasa politică românească, precum și contextul internațional (în primul rând războiul franco-prusac, față de care opinia publică își manifesta simpatia pentru Franța, în vreme ce Carol era, evident, de partea Prusiei) l-au determinat să ia în calcul ideea abdicării. În decembrie a apărut și o scrisoare către „un prieten german“, în care principele expunea motivele pentru care ar fi recurs la un astfel de gest. Dacă a avut Carol I într-adevăr gândul să meargă până la capăt sau a fost doar o manevră pentru a forța o serie de concesii din partea politicianilor români rămâne încă subiect de controversă.

Noi am tradus scrisoarea după versiunea franceză, apărută în volumul II al Memoriilor regelui.

Cea de a doua epistolă este adresată lui C.A. Rosetti, directorul foii Românul, și descrie febra alegerilor din județul Ialomița. Originalul se păstrează la Biblioteca Națională, fondul Saint Georges. Pentru cursivitatea textului, am renunțat la formele italianizante de exprimare ale corespondentului.

Carol I

10/22 decembrie 1870

Prea stimate prietene,

Am întârziat nespun de mult ca să-ți dau din nou un semn de viață, dar aş vrea să fi fost măcar un ceas în locul meu ca să te convingi în ce măsură timpul mi-e împărțit și absorbit de muncă, griji și deziluzii.

Sunt cinci ani de când am luat hotărârea îndrăzneată să mă așez în fruntea acestei țări, pe atât de bogat înzestrată de natură și în același timp atât de săracă. Dacă arunc o privire asupra acestui răstimp, prea scurt în viața unui popor, dar nesfârșit într-o existență me-

reu cu sufletul la gură, trebuie să recunosc faptul că am făcut prea puține servicii acestei frumoase țări. Mă întreb adesea cine a greșit? Eu, care n-am cunoscut caracterul acestui popor, sau el, care nu se lasă guvernat și nu știe să se conducă de unul singur? După numeroase călătorii în mai toate părțile celor două Principate și multiple contacte în toate păturile sociale, am ajuns la convingerea că reproșul nu mă privește în mod special nici pe mine, nici poporul în întregime, ci mai curând pe cei care se cred diriguitorii acestei țări în care s-au născut.

Într-adevăr, acești oameni, care în majoritate s-au dus

să-și formeze cultura intelectuală și politică în străinătate, au cam uitat realitățile din țară și n-au alt țel decât să transplanteze în patria lor, într-o formă utopică și lipsită de experiență, ideile care guvernează aiurea și de care sunt încântați. Astfel, această nefericită țară, aflată totdeauna sub jugul cel mai apăsător, a trecut – fără tranziție – de la un regim despotice la o constituție într-atât de liberală, că niciun popor nu are una asemănătoare în Europa.

După experiența făcută, asta mi se pare o nenorocire, cu atât mai mare cu cât românii nu se pot lăuda că posedă vreuna dintre virtuțile civice

epitropi ai coloniștilor din numărul ofițerilor ruși, fără niciun amestec din partea ispravnicilor de zemstvă”.

Colonizarea Basarabiei cu populație bulgară și găgăuză s-a amplificat în perioada războiului ruso-otoman din 1828-1829 și după terminarea acestuia. Instalarea etnicilor

germani a avut loc în anii 1814-1815. Ei au venit aici din Ducatul Varșovia și din statele germane Bayern (Bavaria) și Württemberg. La mijlocul secolului al XIX-lea numărul lor atinsese cifra de 40.000 de persoane.

Din Ducatul Varșovia și din alte gubernii rusești au fost transferați în Basarabia și evrei, care căutau să se salveze de persecuțiile administrației țariste. S-au așezat îndeosebi în orașe. Au fost înființate și 16 colonii agricole evreiești. Experiența însă a eșuat în scurt timp.

După lichidarea Seccei Zaporozene de pe Nipru (*Magazin istoric*, nr. 4/2004), unii cazaci își găsiseră refugiul în Dobrogea. După 1812, țarismul a contribuit la fixarea acestora în sudul Basarabiei. Din Podolia și Pocuția veneau rutenii (ucrainenii). Ei s-au stabilit îndeosebi în județul Hotin. Primele colonizări cu populație rutenă ale Hotinului s-au produs după transformarea acestuia în raia otomană (1715). Cu toate acestea, recensământul rusesc din 1817 a înregistrat populația românească din județ ca fiind încă în majoritate absolută.

Nuntă într-un sat de germani, din Basarabia

Iobagi ruși împroprietăriți între Prut și Nistru

Cel mai mare număr de coloniști străini venea însă din guberniile rusești. Soseau pe două căi: organizat și spontan. Rușii veniți în Basarabia în mod organizat erau așezați, de regulă, pe imensele domenii obținute de înalți demnitari țariști, în special, în sudul provinciei, care ducea o lipsă acută de brațe de muncă. Conte A.H. Benkendorf, spre exemplu, obținuse 28.000 desetine de pământ, contele E.F. Kankrin – 28.000, generalul I.S. Sabaneev – 10.000 de desetine etc.

Unii dintre iobagii aduși în Basarabia în mod organizat erau împroprietăriți din contul domeniilor statului. Aceștia primeau câte un lot de 30 desetine de pământ și erau scutiți de impozite pe trei ani, de serviciul militar și de încartiruire. O decizie din 1826, privind strămutarea țăranilor ruși în Basarabia, anunța că „răposatul împărat [Alexandru I] a binevoit să întărească, la 15 februarie

1824, hotărârea Ministerului de Finanțe de a aduce la îndeplinire propunerea rezidentului imperial în Basarabia, contele Voronțov, privind strămutarea în acea provincie, pentru început a 20.000, de țărani de stat ruși.”

Conform planului, se arăta în document, „strămutarea în Basa-

rabia” era permisă din guberniile Cernigov, Poltava, Oriol, Kursk, Kaluga, Tula și Reazan. „În 1825, ministrul de Finanțe a dat indicații acestor gubernii ca șefii locali să adune informații privitoare la țăranii de stat cu puțin pământ care doresc, în baza acestui regulament, să se strămute în Basarabia.”

A existat și o imigrație neorganizată a șerbilor ruși. Aceștia fugeau de pe domeniile boierești, spre a se salva de regimul inuman la care erau supuși sau de serviciul militar ce dura 25 de ani. Printre transfugi existau și dezertori din armata țaristă. Între 1834 și 1854 au fost prinse și trimise înapoi în Rusia vreo 48.000 de persoane. Cu toate acestea, imigrările spontane n-au putut fi stopate. Autoritățile țariste au fost nevoite, în cele din urmă, să se resemneze.

În pofida colonizărilor masive cu populație alogenă, politica țarismului n-a avut efectul scontat. După un secol de ocupație străină, Basarabia continua să rămână preponderent românească, cu toate că ponderea băștinașilor se micșorase aproape de două ori. ■

somnolențe criminale, efect al unor apăsări despotice și al unor corupțiuni oficiale.

Operațiunile electorale n-au fost aici decât o farsă de bălci sau de obor, jucată cu talent și dibăcie de doi corifei noi, ieșiți din școala păpușărilor politice ale domnului Lascăr Catargiu. Nu ne-am mirat deloc de a vedea pe domnul Ion Arion, prefectul districtului, înecat în tina servilismului către cei care-i asvârl un os de ros, domnia sa a fost de astă dată și va fi ca astfel, orișicând, în rolul său. Dar am fost cu toții surprinși când am văzut pe un om onest ca domnul Nicu Moscu, proprietar mare și om cu avere independentă, puindu-se, cu o complezență mai mult decât blamabilă, la serviciul unui guvern felon și falsificator. Dar ce să ne mai

mirăm de greșeala sau de culpa unui individ, când starea de decadentă morală și politică este generală, când conștiința este generală, când datoriile, când curagiul civic, abnegațiunea, energia, interesul public, amorul de patrie nu mai au loc nici nume în inima și în spiritul societății și a poporului nostru întreg! Domnul Manolachi Costachi a zis „Colegiul al IV-lea este o minciună“. Noi zicem: „Toate colegiile electorale, afară de vreo câteva excepțiuni, nu sunt decât o minciună“. Ca să vă puteți forma o idee mai exactă despre această deplorabilă stare de lucruri, va fi destul de a intra îndată în materie, căci a face teorii constituționale și filosofice în fața unui public inconștient va să zică a pleda în pustiu, a vorbi în vânt.

Poate că va veni ora când acest public, sau mai bine zis societatea noastră politică, adică poporul cetățean, își va înțelege mai bine drepturile și datoriile decât le înțelege astăzi; atunci când se va găsi un guvern care să-l scoată din starea brutală și din ignoranța în care se găsește astăzi. Până atunci însă, să ne urmăm misiunea noastră de înregistrare. Să scriem analele epocii în care trăim. Ele vor sluji cel puțin de învățământ viitorului și recompensa noastră va fi suficientă când urmașii noștri își vor putea zice că în această epocă nefastă s-au găsit oameni care să cugete mai bine și mai cu folos în interesul

țării decât satrapii care ne strivesc sub tiranica și mișleasca lor dominațiune.

Vom începe prin a vă descrie, domnule redactor, alegerea Colegiului I, poreclit cu numele de „colegiul oamenilor independenți și inteligenți“, deoarece ei reprezintă capacitatea averii metalice. Dar, precum și moneda, independența și inteligența lor sunt niște atribuțiuni cu totul convenționale, căci în realitate ei nu au nici măcar valoarea materială a oricărui obiect în natură, ceea ce face că în chestiuni electorale, mai cu deosebire, această specie de oameni nu poate fi comparabilă decât cu ființele fictive din timpii mitologici. Vă imaginați poate că acești indivizi posedă facultățile ființelor umane, că au voință, cugetare și discernământ. Amară rățăcire! Nimic din toate acestea! Dar iată ce am văzut cu ochii și am pipăit cu mâna: Colegiul I, de care este vorba, se compune în total din 79 indivizi porecliți cu numele de alegători. Dintr-aceștia vreo 37 n-au luat parte la vot; se bănuiește că aceștia toți au răposat. Din vreo 42 ce mai rămân, opt au votat pentru domnul Petre Grădișteanu, iar 34 pentru Excelența Sa domnul ministru al Afacerilor Străine, Vasilache Boerescu.

Aici, domnule redactor, ați putea crede că convicțiunile personale ale domnilor alegători au fost singura busolă de care s-au condus. Vă înșelați. D. Nicu Moscu reținuse cu vreo trei sau patru zile înainte hotelul lui Petrică întreg. Intrarea domnului Moscu în orașul nostru a produs o adevărată senzațiune. Toată lumea știa

C.A. Rosetti

propriu acestui fel de constituție cvasirepublicană.

Dacă n-aș avea atât la inimă această țară minunată, căreia în alte împrejurări i-ai putea prorooci cel mai splendid viitor, de mult mi-aș fi pierdut răbdarea. Acum am făcut o ultimă încercare; ea poate părea în ochii partidelor și ai principalilor politicieni ca lipsită de sentimente față de țară, în vreme ce eu am lăsat de o parte orice gând personal, sacrificându-mi, poate, întreaga mea popularitate. Ar însemna însă o absență de neiertat de la îndatoririle mele dacă aș ascunde răul în continuare, lăsând, fără să intervin, soarta țării pe mâna agitațiilor de partid.

Oricum, aici, cel care, într-o situație dată, are curajul să dezvăluie adevărul și să spună lucrurilor pe nume, trece, cel mai adesea, de om învins – și așa se va întâmpla și cu mine, cu deosebirea doar că eu primesc cu recunoștință să mă întorc să trăiesc fără griji, liber, în mijlocul celei mai perfecte fericiri domestice, în patria scumpă, acolo unde un puternic magnet n-a încetat o clipă să mă atragă, iar și iar, în ceasurile amărâte ce am fost silit să îndur.

Îmi pare doar rău că buna credință mi-a fost într-atâta neluată în seamă, ba chiar răsplătită cu ingratură. Dar cum soarta mi-e aceeași cu a majorității muritorilor, mă voi consola și, încet încet, printr-o stăruitoare activitate intelectuală, în special în cercul vostru, voi uita ce am avut de suportat până acum.

Măine primesc adresa Camerei, care este o capodoperă de perfidie fanariotă. Ziarele o vor face să-ți parvină. Acceptarea unui asemenea docu-

ment, unde corpul legislativ îndrăznește să vorbească suveranului său de devotament condiționat, nu se poate justifica, în ce mă privește, decât prin situația financiară serioasă a țării, amenințată de faliment. Ca și în viața obișnuită, partea urâtă a unei acțiuni se întoarce totdeauna asupra făptuitorilor ei; în cazul de față răspunderea cade asupra celor care nu știu să-și respecte suveranul liber ales. Te dezonzorezi singur atunci când nu știi să prețuiești ce ai creat tu însuși.

Te rog să primești etc.

Carol

10 mai 1875, orașul Știrbeiu (Călărași)

Tot despre alegeri

Domnule redactor,

Alegerile deputaților s-au terminat în toată țara, încă de la 3 corente ale acestei luni. M-aș fi abținut de a vă mai întreține despre cele petrecute în districtul nostru Ialomița, când mai cu seamă mă gândesc cu câtă nepăsare și cu câtă apatie se citesc de publicul nostru asemenea descrițiuni. Dar, oricât de multe s-ar zice și s-ar scrie asupra acestor alegeri, așa numite pentru gloria și lauda guvernului actual, totuși n-ar fi destule ca să-și poată face cineva o idee, cât de slabă măcar, despre modul rizibil și trist

totodată cu care se reprezintă sărmana națiune română în sanctuarul Adunării Legiuitoare.

Pe acolo, prin București, după câte am văzut prin ziurnaluri, ați asistat, domnule redactor, la scene mai mult sau mai puțin patetice, de drame și melodrame. Pe aici, din contra, noi ialomițenii am asistat la scenele cele mai comice și mai glumețe, dacă nu cele mai cinice și mai dezgustătoare. Pe la domnia voastră s-a mai manifestat puțină viață, puțină energie, puțină voință; pe la noi, din contra, totul, oameni și lucruri nu prezentau decât aspectul cel mai descurajator, apatie, indiferință și idiotismul, alături de bestialitatea cea mai ridicolă.

În Capitală parcă mai vede cineva o tendință de redreștare. Pe aici, în provincie, nu răsare decât tendința unei

Nicu Moscu și soția sa Profira

John Law, economistul și aventurierul

SISTEMUL MISSISSIPPI ÎNTRU EXTAZ ȘI AGONIE

VICTOR IONESCU

Ludovic al XIV-lea, Regele Soare (1635-1715), și-a încheiat lunga domnie de 72 de ani (din care a condus efectiv 54 de ani) într-o Franță în care industria și comerțul stagnau, agricultura era muribundă, iar oamenii gemeau sub povara impozitelor și taxelor arbitrare. Parohul de la Saint Sulpice, de lângă Blois, nota în registrul bisericii: „Ludovic al XIV-lea, regele Franței și al Navarrei, a murit la 1 septembrie anul acesta [1715 – n.n.], puțin regretat de întregul regat, din pricina sumelor exorbitante și a impozitelor împovărătoare luate de la toți supușii săi”.

Situația financiară a Franței era critică. Împrumuturile succesive făcute de „Tezaur” (Ministerul de Finanțe al acelei epoci), pentru a susține războaiele Marelui Rege, afectau greu bugetul național. Datoria publică depășea 3,5 milioane de livre, echivalând azi cu 25 milioane de euro. Starea țării se agravase prin dispariția Regelui Soare, a cărui statură se impusese în fața creditorilor, inspirase încredere poporului și respect dușmanilor.

În acest context, conducerea Franței revenea ducelui Philippe d'Orléans, nepotul lui Ludovic al XIV-lea, ce exercita regența în numele regelui minor, Ludovic al XV-lea. Regentul (1715-1723), care cu un an înainte făcuse

cunoștință cu economistul și aventurierul scoțian John Law, l-a luat pe acesta drept consilier financiar.

Totul pentru ea, ea pentru tot

Născut la Edinburgh în 1671, în familia unui bijutier foarte influent în breaslă, Law a lucrat de la 14 ani în afacerea paternă. Se spune despre el că avea o extraordinară capacitate de a socoti în gând. În 1688 a moștenit impresionanta avere a tatălui, dar a irosit o bună parte din ea la jocurile de noroc. În 1694 s-a dueltat cu Eduard Wilson pentru favorurile Elisabetei Villiers, ulterior contesă de Orkney. Ucigându-și

adversarul, a fost judecat și condamnat. A reușit să evadeze și s-a refugiat la Amsterdam, în Olanda, unde s-a apucat să studieze economia. A publicat mai multe studii teoretice despre masa monetară în economie și, timp de 20 de ani, a străbătut Europa, pentru a-și propune ideile de finanțist.

Când s-a aflat la Veneția, a studiat jocurile de noroc și, metodic, a strâns o avere considerabilă. Tot la Veneția a observat că negustorii renunțau cu ușurință la monete, primind de la bancheri înscrisuri de valoare, care le facilitau afacerile și transferurile bănești în străinătate. Lui John Law îi veni atunci ideea de a constitui o bancă și de a

mai dinainte că era trimis aici în calitate de comisar împărătesc, ca pe de o parte să observe conduita prefectului, pe care domnul Lascăr Cărgiu îl bănuia a fi devotat exclusiv domnului Boerescu, deoarece politica dumisale a fost întotdeauna aceea de a-și face o majoritate personală în Cameră, pe când astăzi domnul Boerescu caută a-și face pe a sa. Cinci trăsură pe arcuiri încărcate cu alegători intrară în curtea otelului unde prefectul, însoțit de polițai, de directorul prefecturii și de primarul orașului îi adăstau cu sare și cu pâine. Își făcură cuvenitele lor închinăciuni înaintea domnului comisar împărătesc, de la care luă instrucțiunile necesarii pentru ziua de 25 aprilie. De aici, acești agenți inteligenți ai autorității publice își distribuiră rolurile și începură a-și dezvălui activitatea lor, proclamând mai dinainte candidatura marelui lor everghet [donator] și ministru, domnul Vasilache Boerescu. Pas să nu votezi pentru

Excelența Sa dacă îți dă mâna. Dar veți avea poate curiozitatea să cunoașteți cum se denumește acele vreo 34 de voturi dobândite de domnul Vasilache. Iată-le: 13 alegători introduși în lista electorală respectivă, fără cens, nici vârsta cerută de lege. Zece aduși de domnul Moscu pe bere, ședere, mâncare și parale de pozunar; iar 11 funcționari publici sau rude de funcționari, primari, aghiotanți domnești, comisari, directori de prefectură, subprefecți și alții. Și apoi pas de mai spuneți că nu este opinie publică în țara românească și că cuconu Vasilache nu se bucură de favoarea județenilor noștri, întocmai ca și de aceia de la Palat. Dar această favoare, domnule redactor, are o importanță încă și mai mare de care cuconu Vasilache profită într-un mod discreționar. Județenii noștri, cu mic cu mare, îl slujesc în toate modurile posibile și imposibile, devotamentul lor e nemărginit de când mai cu seamă s-a

Vasile Boerescu

onorat de a-l primi în sânul lor ca proprietar mare și ministru. Toți muncesc ca niște salahori la moșia Grindu, cumpărată de Excelența Sa cu vreo 40.000 de galbeni, adunați cu mare sudoare de numitul Excelentisim, dar și cu mare dibăcie, căci este foarte dibaci acest ministru în pricini de gheșefturi, întocmai ca și fostul său coleg de la Finanțe, dascălul Mavrogheni [...]

BLITZ... CONCURS 200

Anul acesta se împlinesc 200 de ani de la pierderea Basarabiei. Revista noastră organizează un concurs adresat cititorilor din teritoriul dintre Prut și Nistru. Premiul constă într-un abonament pe un an la ediția *on-line* a revistei **Magazin istoric**.

Trimiteți, până la 15 martie 2012, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Blitz – 200**).

– În ce an a fost exclusă limba română din registrele instituțiilor regionale din Basarabia?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul 200** din luna ianuarie 2012 este:

Bază strategică-militară pentru viitoarea expansiune a Imperiului Rus în Balcani și de furnizor de cereale și alte materii prime pentru armata rusă în viitoarele campanii militare.

Adresa la care puteți trimite răspunsurile: **mistoric@gmail.com**. Vă rugăm să precizați numele, adresa și numărul de telefon.

netelor în circulație. Acțiunile băncii-companie își sporiră valoarea nominală de câteva zeci de ori, fiind aprig disputate de francezii dornici să se îmbogățească peste noapte.

Mii de particulari își disputau acțiunile „Mississippi” în îngusta stradă Quincampoix, barată la capete cu grilaje de fier, ale căror porți se deschideau la 7 dimineața și se închideau la 9 seara. O mulțime imensă se înghesuia în acel strâmt loc și toate casele cu pasaje erau pline de scribi febrili, care țineau registrele afacerilor realizate. În câteva luni au fost emise 600.000 de acțiuni, al căror preț a crescut până la de 40 de ori. A izbucnit o adevărată psihoză a speculațiilor cu acțiuni și bilete de valoare și, implicit, aceasta a determinat, pe de o parte, o creștere generală a prețurilor, iar pe de alta, o depreciere a aurului. Cel mai mare jurist al epocii, Montesquieu (1689-1755), scria în faimoasa sa carte *Despre spiritul legilor*: „Ne putem aminti de epoca Sistemului, când toate lucrurile aveau o mare valoare, cu excepția banilor”. În mai 1720, prețurile crescuseră cu 100%, iar salariile cu 75% față de 1716. Din

O tabără din Louisiana (la 1720), „un paradis terestru”...

cauza acestei inflații de proporții, oamenii au intrat în panică, grăbindu-se să schimbe bancnotele și acțiunile pe mărfuri. Ducele de La Force a cumpărat lumânări, iar mareșalul d'Estrées cafea și ciocolată.

John Law a întreținut psihoza colectivă, umflând permanent „balonul de săpun” al companiei. Au fost puse în circulație stampe și gravuri care ilustrau debarcarea colonilor francezi pe încântătoarele plaiuri ale fluviului Mississippi sau triburi de indieni veniți să li se închine și cărând obiecte de preț ca plocoane. Răspândită din gură în gură, înflorita legendă determină în popor ideea că Louisiana era „un paradis terestru”, în care domnea

libertatea, în care viața era ușoară și bună, unde vremea era o primăvară perpetuă, natura opulentă, iar bogățiile naturale inepuizabile și fabuloase. Se vorbea despre mine de aur și argint și despre

indieni îmbrăcați în straie de mătase. În realitate, colonia Louisiana era într-o stare de mizerie și abandonare de nedescris, bântuită fiind de banditismul la drumul mare, de foamete și febră endemică. Colonii voluntari erau rari, motiv pentru care trupe de recrutori adunau vagabonzi și pierde vară, escroci, dezertori și femei de moravuri ușoare, pentru a-i transfera în Louisiana.

John Law cunoștea toate acestea, dar spera ca în timp starea coloniei să se îmbunătățească, având în vedere potențialul resurselor. El recrută coloniști săraci din Croația, Germania și Italia, oferindu-le gratuit pământ și scutiri de impozite pe trei ani. Au fost astfel întemeiate

40 de sate, cu câte 20 de familii, și orașul Nouvelle-Orléans (New Orleans), botezat astfel în cinstea regelui (1718). Compania avea și 35 de corăbii proprii, care transportau oameni și mărfuri în și din America

... și altă imagine de propagandă din aceeași colonie

emite hârtii convertibile la valoarea înscrisă pe ele, valoare garantată prin proprietăți agricole (valori concrete). „Toate bogățiile regatului întreg răspund de valoarea acestei noi monete. Totul va fi dat pentru ea, ea va fi dată pentru tot. Astfel regele găsește o resursă veșnic prezentă pentru a face să circule tot timpul și în toate locurile tot ceea ce poate fi cumpărat și vândut, de orice natură ar fi”, scria Law în lucrarea sa *Idee generală asupra Noului Sistem*, publicată în 1719.

Sistemul imaginat de scoțian era o revoluție care presupunea abandonarea aurului și argintului, ca unice forme de plată. El a făcut această propunere regelui Siciliei, dar a fost refuzat. La fel s-a întâmplat la Paris, în 1708, și la Geneva. Revenit la Paris în 1715, își oferă serviciile regentului Philippe d'Orléans care, crezând că sistemul lui John Law va permite rezolvarea problemei datoriilor publice și salvarea economică a țării, îl autorizează, în 1716, să creeze „Banca Generală”. „Banca nouă sau o himeră reprezintă același lucru”, scria *La Gazette*, în numărul său din 22 mai 1716. Nu ne face decât să rădem și nimeni nu crede că așa ceva se poate concretiza.

Banca a cunoscut însă un

rapid și mare succes. John Law luptase împotriva tuturor și învinsese. Creditul său era atât de mare, încât biletele de valoare emise de banca sa deveneau primii bani de hârtie din Europa. În aprilie 1717, regentul i-a acordat privilegiul ca biletele sale valorice să fie acceptate și la plata impozitelor, iar câteva luni mai târziu Law primea autorizația pentru a crea „Compania Occidentului”.

De la Richelieu (1585-1642) și Colbert (1619-1683) monopolul comerțului peste mări și exploatarea coloniilor franceze erau concesionate pe durată determinată unor Companii (a Chinei, a Guineei, a Senegalului, a Acadiei etc.). Cum Antoine Crozat, întemeietorul din 1684 al Companiei Mississippi, care exploata Louisiana, renunțase la privilegiul respectiv în 1717, John Law obține de la regent monopolul comerțului cu vasta colonie pentru 25 de ani. El schimbă numele

firmei în „Compania Occidentului” și emise 200.000 de acțiuni, pentru a realiza un capital social de 100.000 de livre.

Psihoza speculațiilor cu acțiuni

Abil lansată printr-o campanie publicitară fără precedent, emisiunea de acțiuni se bucură de un mare succes, nenumărați francezi, mai mult sau mai puțin bogați, investind în colonia franceză din America. În 1719, „Compania Occidentului” absorbi firmele similare franceze ale Chinei, Senegalului și Indiilor Orientale, devenind „Compania Perpetuă a Indiilor”. Noua firmă-gigant, care dispunea de suveranitate *de facto* asupra portului Lorient, a desfășurat o activitate comercială susținută. În 1719 „Compania Perpetuă a Indiilor” obține de la stat privilegiile

perceperii impozitelor indirecte și emiterii de bonuri de valoare. Un an mai târziu, banca și compania fuzionează, iar John Law era numit superintendent al finanțelor franceze. Scoțianul emise peste un miliard de bonuri valorice, capitalul băncii urcând brusc de la 150 la 322 milioane de livre, depășind de două ori valoarea mo-

Ducele Philippe d'Orléans, regentul, și regele minor, Ludovic al XV-lea

sau călcați în picioare. Law și regentul făceau obiectul multor amenințări cu moartea. Atunci se decise suprimarea rambursărilor, ceea ce produse tulburări de stradă. Trăsura lui Law (el nu era în ea) a fost făcută bucăți, iar fiica lui a fost bătută cu pietre și rănită la față. Contra regentului, pe zidurile palatului regal, au fost scrise versurile: „e un fapt ce l-am trăit/ hârtia stabilită, francezii ruinați/ destul ca onoarea și gloria mea să dispară“. O zi mai târziu, apărea strigarea: „Tu ai promis multe, o, regent/ E în hârtie sau în argint?“. Mulți investitori în Sistemul Mississippi s-au sinucis. Un asemenea nefericit a fost găsit spânzurat în casa sa, unde își sugrumase soția și pe cei trei copii. Motivul lugubre acțiuni a fost descoperit de poliție: în casa respectivă se aflau doar câteva monete, în timp ce biletele de bancă găsite aveau valoarea nominală de 200.000 de livre.

În decembrie 1720, John Law, ruinat, se văzu obligat să fugă din Franța. El găsi adăpost în Veneția, de unde trecu în Bavaria. Revenit la Veneția, tot sărac, a murit de pneumonie în 1729, fiind înhumat în Basilica San Moise.

Lichidarea afacerii lui Law a arătat că Sistemul său a inclus un total de 511.000 de deponenți. S-a calculat că numărul celor afectați de gigantul faliment a fost de circa 2 milioane de persoane, adică 10% din populația de atunci a Franței. Jumătate

dintre deponenți (251.000) aveau mai puțin de 500 de livre fiecare, iar 100.000 mai mult de 10.000 de livre fiecare. Un oarecare Barbier, avocat, nota în 1721: „Acest an a fost diferit față de alții. Aveam 60.000 de livre, pe care n-am avut nici inteligența și nici șansa de a le fructifica. Totul s-a prăbușit astfel, încât, fără a-i fi jucat, nici pierdut, nu mai am nici cu ce să-mi plătesc servitorii“. Prima încercare europeană de a introduce moneta-hârtie eșuase. Căderea Sistemului Mississippi a generat în Franța neîncredere în bancnotă și a ruinat un mare număr de acționari, îmbogățindu-i totodată pe cei ce răscumpăraseră la timp.

Paradoxal însă, sistemul lui Law a salvat economia Franței, într-un moment în

care era paralizată prin datoria publică și lipsa de lichidități, a dus la o mai bună circulație monetară și a dinamizat comerțul atlantic, în principal cel spre colonii. El a permis statului să-și plătească datoriile și să-și mărească încasările de bani. În 1722 economia franceză se restabilise îndeajuns pentru a-i permite regentului să se întoarcă la obiceiurile lui, atât în exercitarea puterii, cât și în practicarea adulterului. Edgar Faure (premierul Franței, în 1952 și 1955-1956) remarcă faptul că „Law a eșuat, dar Sistemul a reușit“. În realitate, John Law își devansase epoca. Teoria monetară modernă a integrat, 300 de ani mai târziu, numeroase concepte-cheie rezultate din Sistemul Mississippi, imaginat de aventurierul-finanțist scoțian. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
 luni-vineri de la 13.15

Radio România Cultural
 cultural.srr.ro

de Nord, Africa și China, corăbii al căror număr a sporit până la 70, la apogeul afacerii gigantice a scoțianului John Law.

Bancruta din martie

Totuși, evoluțiile economice ale companiei n-au putut salva Sistemul Mississippi, care fusese umflat dincolo de orice limite și care cerea capitaluri tot mai mari. Emisiunea inițială de 200.000 de acțiuni (numite și acțiunile-mamă) a fost urmată de încă două a câte 50.000 de acțiuni (acțiunile fiică și nepoată). Când, după acestea, urmă și o emisiune zisă a „celor 500” (în realitate, au fost 100.000 de acțiuni), izbucni nebunia, delirul popular. Chiar și burghezii

mijlocii, care se ținuseră departe de sistemul lui Law, văzând că primii subscripitori se îmbogățiseră, au început să cumpere acțiuni. Prețul acestora sărise de la 500 la 12.000 de livre. În acel moment marii posesori de pachete începură să ceară răscumpărarea lor, ceea ce duse rapid la transformarea extazului în agonie.

Prăbușirea acțiunilor a început în 1720 și, prin rezonanță, bancnotele începură și ele să se deprecieze. Confuzia financiară a fost totală, dușmanii lui John Law, între

care ducele de Bourbon și prințul de Conti, care speculasera în stil mare cu acțiuni și bancnote, dându-i lovitura decisivă, prin încasarea a 20 milioane livre, respectiv 14 milioane. Un speculant prusian și-a vândut acțiunile, părăsind Franța, cu 30 milioane livre în buzunar.

Montesquieu conchidea în 1748: „Dacă s-ar întâmpla ca

înseși a acestor operațiuni, aceste acțiuni și bilete s-ar desființa în același chip în care au fost create”.

Bancruta Sistemului, suferită de spargerea „bășicii financiare Mississippi”, s-a produs la 24 martie 1720. Depozitarii s-au prezentat atunci în masă pentru a schimba acțiunile și biletele de bancă cu monetele insu-

ficiente, pentru că emisiunile Companiei și Băncii depășiseră cu mult acoperirea în aur. În august 1720, acțiunile scăzuseră de la 12.000 de livre la 2.000, iar bancnotele pierduseră 10% din valoarea nominală.

Operația reușită, pacientul mort

Trezirea depozitenților din visurile lor de îmbogățire a fost dramatică, determinând o mare dezbateră populară, comparabilă cu „tulipomania” din Olanda (*Magazin istoric*, nr. 4/2007), care se va produce cu două decenii mai târziu. În fiecare zi banca era asediată de mulțimi imense, care își exprimau nemulțumirea prin injurii. Se luă decizia să nu se schimbe decât 200 de livre, dar, cu toate acestea, banii se epuizară. Mulțimi de nefericiți investitori dormeau pe stradă. Zilnic erau găsite cinci-șase cadavre de oameni asfixiați

Investitorii se agită pe strada Quincampoix, din Paris

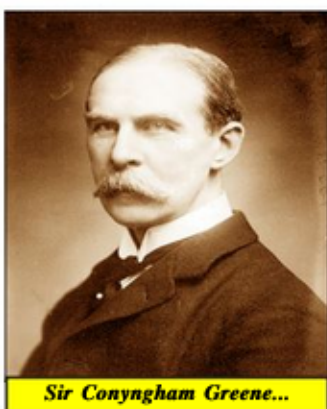
într-un stat să se creeze o companie care să posedă un număr foarte mare de acțiuni și dacă în câteva luni valoarea acestor acțiuni ar fi sporită de 20 sau 25 de ori, față de valoarea la care au fost cumpărate la început, și dacă același stat ar crea o bancă ale cărei bilete ar trebui să îndeplinească funcția de monedă și dacă valoarea nominală a acestor bilete ar fi extraordinar de mare pentru a corespunde cu valoarea nominală a acțiunilor (acesta este sistemul Domnului Law), atunci, în virtutea naturii

crărilor Publice în guvernul George Grigore Cantacuzino (11 aprilie 1899-6 iulie 1900). Acesta nu numai că nu le-a acordat dreptate cetățenilor britanici, dar audiența în sine s-a terminat cu o ostilitate și mai puternică între cele două părți.

Evenimentele relatate în scrisoarea lui Morgan către Conyngham Greene l-au alarmat pe diplomatul britanic. El a hotărât să intervină prin trimiterea lui Dayrell Crackenthorpe, însărcinată cu afaceri al Legației engleze la București, la Constantin Istrati pentru a rezolva sau măcar a încerca să aplaneze tensiunile dintre cetățenii englezi și partea română. Crackenthorpe a reușit să rezolve amical tensiunile care i-au fost semnalate de către Greene și ulterior confirmate de Morgan și Singer. Aparent, conflictul părea încheiat, iar spectacolul nautic oferit de englezi își putea relua cursul.

La scurt timp după întâlnirea dintre Dayrell Crackenthorpe și Istrati, lucrătorii britanici s-au întors la Expoziție pentru a-și relua activitatea. Dar intervine un eveniment nefericit. Toboganul construit de aceștia a luat foc, iar în mai puțin de 20 de minute, întreg stabilimentul a fost mistuit de flăcări. Toate acestea s-au întâmplat la 19 septembrie 1906, ora 19.00.

Reacția autorităților române a fost una rapidă și a constat în arestarea imediată a tuturor angajaților care își desfășurau activitatea la locația unde a avut loc incendiul. În total au fost reținuți 17 cetățeni englezi, angajații, soțiile și copiii

Sir Conyngham Greene...

acestora. Ei au fost duși la închisoarea Văcărești.

La Londra, situația cetățenilor britanici închiși în România îngrijora foarte multă lume. Aceasta mai ales după ce un avocat pe nume Herbert Drapes, printr-o solicitare scrisă către Camera Comunelor din 3 octombrie, reclama intervenția guvernului britanic. Drapes arăta într-un mod convingător reaua voință de care au dat și dădeau dovadă în continuare autoritățile române. Prin intermediul argumentelor primite de la Benno Singer, avocatul englez arăta parlamentarilor că nu era nicio rațiune pentru care englezii să fi incendiat locul unde își desfășurau activitatea. Se ofereau trei argumente: prin incendierea stabilimentului rămâneau fără loc de muncă, în același timp, în luna octombrie se aștepta în-

toarcerea principesei Maria, pentru care organizatorii spectacolului nautic pregătiseră ceva special și, în cele din urmă, prin incendierea toboganului, s-a pierdut dreptul de a exploata brevetul de invenție al acestuia. Se preciza că în anul următor se dorea valorificarea patentului, dar acum, odată cu distrugerea toboganului, nu mai era cazul. În încheierea intervenției sale, Herbert Drapes solicita imediată intervenție a autorităților britanice pentru salvarea cetățenilor reținuți în România.

In scurt timp, chestiunea cetățenilor englezi arestați la București a ajuns pe masa lui Edward Grey, secretar pentru Afaceri Externe în guvernul britanic condus din 1905 de Henry Campbell-Bannerman. Grey a trimis imediat o depeșă către ministrul plenipotențiar englez din România, pentru clarificarea și rezolvarea situației.

Ministrul Greene a plecat imediat către București pentru a afla situația exactă a britanicilor reținuți. El considera că abordarea cea mai bună față de autoritățile române era una privată și neoficială. Diplomatul și-a programat o audiență personală la ministrul de Externe român, generalul Iacob Lahovary. Acesta din urmă și-a arătat toată bunăvoința, iar ca reacție imediată au fost eliberați aproape toți cei arestați, cu excepția lui George Morgan, fratele lui Lot Morgan, și a lui Alfred Houseman, simplu muncitor. Aceștia din urmă erau principalii suspecți pentru declanșarea incendiului, deoarece în

Zona unde se organizau luptele navale

ȘPAGA PERICLITEAZĂ RELATIILE ROMÂNNO-BRITANICE

Intrarea la Expoziția din 1906

MIHAI-ALEXANDRU PIȚIGOI

În ianuarie 1906, la Berlin, inginerii englezi Lot Morgan și Benno Singer au semnat un contract cu firma germană Gesellschaft für Ausstellungs-Unternehmungen, cunoscută ulterior în documente ca German Co., cu sediul în strada Brandenburg, numărul 22. Obiectul acestui contract consta în participarea și organizarea unui stand în cadrul Expoziției Jubiliare de la București, cu ocazia împlinirii a 40 de ani de la sosirea în România a regelui Carol I. Ei trebuia să construiască în miniatură un spectacol nautic, precum și un tobogan cu apă, la capătul căruia se găsea o piscină.

Idată ajunși la București, în martie același an, cei doi au constatat că înțelegerea cu partea germană a fost preluată de autoritățile române care se ocupau de Expoziție. Această preluare a fost făcută printr-un contract al firmei German Co. cu partea română, cu respectarea condițiilor înțelegerii inițiale dintre firma berlineză și inginerii englezi.

După ce situația contractuală a fost clarificată, construcția a început imediat, iar succesul la finalizare nu poate fi exprimat mai bine decât prin prezența principesei Maria, viitoare regină a României. Documentele amintesc despre buna dispoziție a principesei, care a coborât de peste 28 de ori pe toboganul de apă.

Cu toate acestea, aflăm dintr-o scrisoare a lui Lot Morgan către Conyngham Greene, ministrul plenipotențiar al guvernului britanic în România, în acel moment la Sinaia – membrii corpului diplomatic îl însoțeau pe suveran vara, pe timpul prezenței sale la Peleş –, că situația nu era tocmai cea mai fericită. Dată 20 iulie 1906, misiva reclama relele tratamente care le erau aplicate supușilor britanici de autoritățile române. Semnată de Lot Morgan și de restul angajaților, scrisoarea amintea de divergențele dintre ei și reprezentanții români ai Expoziției, precum și permanenta constrângere la care erau supuși englezii. Era mențio-

nat un ultim incident în care o parte dintre lucrătorii britanici au fost arestați și duși la secția de poliție sub acuzația de furt. Chiar dacă nu avea nicio dovadă, un sergent de poliție i-a acuzat de jefuirea unui vânzător român de nuci și cărți poștale. Iar incidentul era doar ultimul dintr-o serie. Motivația acestor continue șicane pentru englezi era refuzul lor de a accepta „înțelegeri financiare tacite” dintre întreprinzătorii privați și funcționarii statului român.

Situația nu era singulară, dar britanicii refuzau să o accepte. Inițial, ei au mers în audiență la conducătorul Expoziției, Constantin Istrati, doctor în chimie și medicină la Paris, fost ministru al Lu-

mâne și a generalului Iacob Lahovary, conducătorul diplomației românești. Cererile vizau două direcții: plata de către guvernul român a materialelor și lucrurilor personale confiscate odată cu arestul englezilor, dar și plata unor compensații pentru tratamentul aplicat de jandarmii și poliștii români. Ca măsură de urgență, conducerea Trezoreriei britanice a acordat un împrumut de 240 de lire englezilor reținuți la București, pentru a le asigura hrana zilnică și repatrierea. Se preciza că acei bani vor trebui recuperați de la guvernul român, alături de alte cereri particulare ale acuzaților. Acestea din urmă, după un calcul particular al Legației, se ridicau la o sumă de 5.844 franci francezi.

O telegramă de la Londra, din 7 decembrie 1906, pune în practică cererea engleză către guvernul român; motivația cererii era tratamentul aplicat de poliția română supușilor Coroanei britanice. Ministrul Conyngham Greene avea misiunea dificilă de a prezenta aceste cerințe părții române.

În acest timp, situația acuzaților se înrăutățește, pentru că în timpul procesului propriu-zis, care a debutat la începutul lunii ianuarie 1907, a apărut un martor care susținea că l-a văzut pe George Morgan cum și-a incendiat toboganul. Partea engleză considera că această mărturie nu era serioasă, deoarece martorul a apărut târziu. Se considera că apariția acestuia era legată de publicitatea foarte mare a cazului, dar și de dorința de a-l tranșa într-o ma-

Ministrul Afacerilor Străine,
Iacob Lahovary

nieră pozitivă pentru partea română.

Atitudinea ministrului Conyngham Greene a fost una diferită de cea indicată de la Londra. A considerat în continuare mai oportună o abordare particulară și neoficială vizavi de conducătorul politicii externe românești, generalul Iacob Lahovary. În acest demers a fost însoțit de ministrul de Finanțe conservator Take Ionescu. Despre acesta din urmă – acuzat de dușmani că era un om fără principii –, ministrul englez spunea că „în România un politician cu principii nu a fost găsit încă”.

Conyngham Greene, împreună cu Take Ionescu i-au explicat lui Lahovary cererile lui Edward Grey, dar și ce sancțiuni erau posibile, dacă doleanțele părții britanice nu erau satisfăcute. Rezultatul acestei întrevederi a fost achitarea în scurt timp a acuzaților și plata unei sume de 38.000 de franci către foștii inculpați. Ministrul Greene credea că acești bani proveneau din fondurile personale ale generalului, iar plata a fost făcută din dorința de a încheia conflictul apărut între cele două părți. Suma a fost completată la 15 iunie 1907 de către noul prim-ministru liberal Dimitrie Sturdza cu încă 9.000 de franci. Pentru Conyngham Greene această sumă totală de 47.000 de franci era suficientă pentru a acoperi neplăcerile antreprenorilor englezi prezenți la Expoziția Jubiliară din 1906.

În încheiere, putem spune că într-un raport datat 6 ianuarie 1908, Conyngham Greene arăta că inginerii Lot Morgan și Benno Singer și-au angajat o firmă londoneză de avocatură pentru a cere despăgubiri suplimentare guvernului român. Totuși, el considera că implicarea oficială a guvernului englez, prin Legația de la București, trebuia să înceteze, deoarece absolut toate cererile inițiale ale foștilor inculpați au fost satisfăcute cu generozitate de partea română. Acesta este epilogul cazului britanicilor reținuți în România, un caz ce a ocupat 110 pagini de documente britanice și care s-a întins pe parcursul a doi ani. ■

Palatul Artelor, care avea să devină
sediul Muzeului Militar

momentul izbucnirii focului, ei se aflau cel mai aproape de focar.

Cu toate că sfatul lui Conyngham Greene pentru cei eliberați, în special pentru femei și copii, era acela de a părăsi imediat România, aceștia au refuzat cu obstinație, deși nu mai beneficiau de niciun venit, iar bunurile rămase în urma incendiului au fost confiscate de către poliție. De altfel, mai multe scrisori ale soțiilor celor arestați, dar și ale inginerilor Morgan și Singer către Edward Grey subliniau situația disperată în care se aflau la București suptușii britanici. Constantin Istrati, conducătorul Expoziției și în același timp angajatorul cetățenilor englezi, nu era dispus decât la o singură concesie: să asigure costurile înapoierii în Marea Britanie pentru muncitorii eliberați din arestul poliției.

Inferta lui Istrati a fost refuzată de către britanici sub motivul că această plecare poate prejudicia clar cazul celor rămași în arest, George Morgan și Alf Houseman, și aceasta în ciuda asigurărilor date de Conyngham Greene privind faptul că declarațiile lor pot fi luate anticipat procesului. O prezență la procesul celor doi acuzați nu se cerea decât pentru conducătorii proiectului nautic, Lot Morgan și Benno Singer.

Ministrul britanic la București raporta lui Edward Grey, la 11 octombrie 1906, că la solicitarea lui, Singer și Morgan urma să evalueze toate bunurile reținute de autori-

... și șeful diplomației de la Londra, Edward Grey

tațiile românești, precum și daunele cerute către partea românească. Această evaluare urma a fi înaintată către Comisariatul Expoziției și Ministerul de Externe român. Diplomatul considera că un răspuns negativ al celor două părți nu poate antrena decât o poziție oficială a guvernului britanic, prin intervenția personală a lui Grey pe lângă guvernul român. În același timp, Greene sublinia faptul că cetățenii englezi eliberați a căror prezență nu se cerea la procesul incendierii trebuia să părăsească regatul român,

reprezentarea lor în fața autorităților românești rămânând în sarcina Legației britanice de la București.

În data de 31 octombrie, Conyngham Greene elabora un raport amănunțit către Londra, în care făcea un rezumat al evenimentelor și considera că deși publicitatea de care se bucurase în Marea Britanie cazul celor 17 cetățeni englezi arestați era una exagerată, situația lor efectivă nu era dintre cele mai fericite. El considera că procesul era răzbunarea personală a conducătorului Expoziției de la București, doctorul Constantin Istrati. Comisarul general al expoziției a fost personal deranjat de refuzul englezilor de a înțelege obiceiurile românești de „colaborare dintre autorități și investitori”. Aceste obiceiuri nu reprezentau altceva decât satisfacerea nevoilor materiale ale diferiților funcționari ai statului, lucru pe care în situația dată Morgan și Singer nu l-au înțeles. Concluzia comunicării către Edward Grey era preluarea de către Legație a reprezentării juridice a celor 17 englezi prin avocatul Adolphe Stern, juristul Legației, iar ministrul personal se va ocupa de reprezentarea lor oficială.

La Londra, poate datorită publicității avute în Camera Comunelor sau datorită multelor scrisori redactate de către acuzați către Parlamentul și guvernul britanic, interesul a crescut uimitor. Probabil aceasta a fost și cauza presiunii pe care secretarul pentru Afaceri Externe Grey începea să o exercite asupra autorităților ro-

Pușcăriile au avut pavilionul lor

Compania I îmi raportează doi morți (sergentul t.r. Țuțuianu Iosif și soldatul Ioniță Gheorghe) și opt răniți, unii foarte grav.

Sunt tare mâhnit. Credeam că am încheiat bilanțul pierderilor. Plătim prea scump aiureala Brigăzii 4 – bietul Țuțuianu, un flăcău tare isteț din jurul Brașovului. Când eram pe zona de concentrare, la Sărata și Cărlibaba, în Bucovina, le ducea părinților mei, la București, scrisori și-mi aducea de acolo diferite bunătăți. Și părinților mei le era tare drag. S-a prăpădit bietul aici, hăt departe, în pustiu Niprului.

Căpitanul Gertner – un bun schior, comandantul companiei Cercetare din Batalionul 18 Vânători de Munte, care de bine de rău a mai rămas prin preajma inamicului – îmi mărturisește: „Eram cu toții la firul apei, pe plaja Niprului și pe Movila 42. Ne-am retras de pe plajă și de pe movilă, căci rușii ne cauzau multe pierderi, mai cu seamă cu aruncătoarele lor. Am vrut să ieșim cel puțin de sub focul acestora. Rușii, văzând că părăsim plaja și urcăm spre înapoi malul abrupt, au deschis un foc violent cu armele automate, branduri etc. și, circa o companie, în bărci, au trecut apa. Au fost contraatacați și aruncați înapoi până la plajă, nu și peste fluviu.” Aceasta este versiunea Gertner.

Locuitorii din Sablukovka (și se pare că ei spun adevărul) mi-au povestit: „În noaptea de trei spre patru septembrie,

Captură de război

după o ploaie torențială și întuneric beznă, o unitate de români a cantonat în satul lor (este vorba de Batalionul 20 Vânători de Munte, locotenent-colonel Hanus Mihail, după spusele unor ostași din acest batalion, pe care i-am găsit rătăciți prin porumb), s-au acuit prin ogrăzi, case, grădini, și cum erau obosiți și uzi learcă, au ațipit care pe unde a nimerit. Pe la miezul nopții, cam 20 de partizani, spun ei, îmbarcați într-o lotcă, au trecut Niprul și, desigur, împreună cu câțiva de-ai lor de aici din sat, au aruncat cu nemiluita grenade și au deschis un foc năstrușnic cu arme automate din gardul caselor, din pomi etc. Ostașii noștri, bui-

măciți de somn și de spaimă, au luat-o la fugă care încotro (panica, mai cu seamă noaptea, este tare contagioasă și se transmite foarte rapid). Unitățile din jur și dinapoi au intrat și ele în panică, mai cu seamă că fugarii au amplificat lucrurile. Spre ziuă, după buna ispravă, așa-zișii partizani, tot cu lotca, s-au întors să-i ia pe ai lor de peste Nipru. Se pare că au luat cu ei și câțiva ostași de-ai noștri.

Locotenent-colonelul Hanus – Mișu, cum îi spuneam noi – era un vechi vânător de munte. Ne cunoșteam din anul 1918. Am făcut împreună cursul de schi în iarna anului 1920, la Tihuța, și apoi, în 1921, pe Postăvarul, iar în 1922-1923 am fost colegi la Institutul Militar de Educație Fizică, în București. Deși puținel la trup, era totuși curajos și energetic. Desigur, n-a mai putut stăvi panica ostașilor săi și s-a retras cu ei.

Incep să-mi organizez apărarea: ostașii mei își sapă măști individuale deocamdată și își întocmesc planul de foc, pentru orice eventualitate. Suntem într-un întins, cât vezi cu ochii, câmp de pepeni verzi uriași (la ruși, totul este „balșoi”, până și excrementele, de multe ori le-am luat urma după acestea).

Este ora 12.00. Rușii trag acum năprasnic cu tot ce au. Pepenii răscoliți din pământ sar în aer ca mingile.

Îmi instalez postul de comandă într-o gropiță încropită la iuteală, la 50 m de prima linie de pușcași.

„Să depănăm împreună ghemul amintirilor...”

Continuăm relatarea locotenent-colonelului Vasile Scârnecki (din al cărui jurnal, aflat în pregătire la Editura Militară, am început să publicăm fragmente în numărul 11/2011) despre modul în care unitatea lui a ajuns la malul Niprului.

Acolo, ostașii au fost întâmpinați cu un puternic baraj de artilerie.

Adrian PANDEA

LEGENDA MOVILEI 42

VASILE SCÂRNECI

Fac socoteala pierderilor (ingrată îndeletnicire): doi morți, soldații Răduță Ilie și Muroiu Gheorghe, ambii din compania 2, zece răniți, dintre care unii destul de grav, bieții de ei. Dau ordin sanitarilor să-i adune și să-i evacueze imediat din vâltoarea focului de artilerie și brandturi, căci acum rușii trag cu strășnicie. Mai mulți ostași au fost îngropați în pâlniile de obuze,

dar s-au ales numai cu spaima. Sunt și câțiva slabi de înger dispăruți (cam aceiași), dar se vor întoarce când se vor liniști apele. Am făcut apoi o nouă regrupare în subunități.

În drum spre Movila 42, am dat peste morți din unitățile Brigăzii 4 și peste câțiva răniți. Erau toți loviți în spate. Pe terasa de sub malul abrupt al Niprului, de asemenea mulți morți și răniți din Batalioanele

19, 20 Vânători de Munte. În apropierea Movilei 42, mici grupuri de ostași din diferite unități ale Brigăzii 4, care, mai curajoși, au rămas pe loc, dar care, din cauza zăpăcelii, erau acum așezați cu spatele la Nipru.

Sub vijelia obuzelor trase fără zgârcenie de bravii tunari ai lui Alexiu, ostașii mei au înaintat cu un deosebit curaj și elan.

Îmi spune că ei au acum în funcție o nouă armă de luptă, un aruncător bombardier cu nouă țevi. Bateria are șase bombardiere, deci 54 (de țevi). Întreaga baterie aruncă bombe într-o fracțiune de secundă, deci instantaneu, pe o rază de 150 m. Se numesc „Nebelwerfer“ (tunuri de ceață). Presiunea aerului produsă de explozia bombelor face să plesnească alveolele pulmonare, un fel de asfixie. Nu sunt gaze toxice, dar „ce mi-e Tanda, ce mi-e Manda“, rușii s-au sesizat de aceasta și amenință cu represalii, și au dreptate.

Este ora 18.30. Soarele, un disc mare și roșu, la apus. Ne ciupește frigul. Pe cât este de cald ziua, pe atât este de frig noaptea. Iese luna, o lună plină. Bună seara, lună dragă! Puteai să mai stai pitită, căci la noaptea avioanele ciolovecilor desigur ne vor vizita.

Ora 24.00. Sunt trezit din somn de un infernal bombardament. O ploaie de bombe aruncate din avioane cade pe satul Sablukovka, altele mai la stânga și înapoi. O rachetă mare, roșie, coboară încetșor deasupra noastră și ne luminează ca în plină zi. Pe Movila 42, o cucuvea cârâie lugubru; bine, desigur, nu ne cobește.

După reprezentație, în măscuța mea, pe care am adâncit-o și mi-am așternut acum și paie, adorm.

6 septembrie. Ora 06.30. Mă trezesc după un somn adânc, plăcut. M-am simțit mai bine ca la „Ambasador“. O rafală de aruncătoare cade

peste noi și ne împoașcă cu țărână, atât și nimic mai mult. Le răspundem prompt cu aruncătoarele noastre și apoi liniște.

Poziția noastră începe să se contureze pe terasa Niprului, într-o întinsă cultură de bum-bac. La început, am crezut că sunt trandafiri. Ar fi fost tare frumos să ne trezim într-o așa mare grădină de trandafiri roșii. Ce poezie!

Tunarii noștri fac acum trageri de întreținere, cum spun ei; a morții, bineînțeles.

Rugăciune pentru cei căzuți

Ora 08.30. Artileria noastră trage nebunește, a prins glas. Desigur, generalul Manoliu se ține de capul tunarilor. „Cine se arde cu ciorbă suflă și în iaurt“. Brandturile trag și ele răzbit — se iau la întrecere. Trag pe ruși de limbă. Rușii răspund însă, nu au șters-o, cum se credea.

Satul Sablukovka este acum pustiu. Animalele rămase urlă de foame și de sete.

Am avut o noapte și două zile grele. Am vrut să-l citesc pe Roosevelt, dar hărmălaia bombardamentelor nu mi-a dat răgaz.

Sunt acum între trei focuri: cu rusnăci sunt certat. Brigada noastră 1 tipă că de ce tândălesc pe aici, iar Brigada 4 nu se grăbește să mă schimbe, să mă lase să plec acasă.

Ora 18.00. Artileria vrăjmașă tace, în schimb o ploaie de bombe cu aripi cade peste noi. O rafală de opt serii de 12 daraburi, apoi una de 12. Este vorba de „katiușă“, cu care se fălesc rușii. Nu avem nicio pierdere.

Ora 18.45. Comandan-tul Batalionului 18 Vânători de Munte, locotenent-colonelul Vețianu, se prezintă în sfârșit la mine cu toți comandanții de companii și cu grupul său de comandă. A

venit să ia în primire sectorul. În acest timp, rușii ne onorează cu trei bombe mari, care se sparg aproape de noi. Continuăm preliminarile, încheiem cuvenitul proces-verbal.

În două ore am terminat predarea. Îmi adun ostașii în mare tăcere, să nu prindă de veste rușii, care sunt tare

șireți, și, după ce-mi iau rămas bun de la cei din Brigada 18 Vânători de Munte și le urez mai mult succes în viitor, în mici grupuri, tiptil, tiptil, ne îndreptăm spre drumul mare.

Este lună, se vede ca ziua. Ajunși pe șosea, ne adunăm încetul cu încetul și ne încon-lonăm pentru marș.

Bravo, măi feciori! Voi, o mână de ostași viteji, ați izbutit să spălați rușinea unei întregi brigăzi. Aș vrea să fiu bogat, să vă pot aduna pe toți cu toți ai voștri. Să cumpăr toată Poiana Brașovului, unde fericiți, fără griji, cu părul coliliu, cu fețele brăzdate de obidă și de necazuri, să depănăm împreună ghemul amintirilor, să povestim nepoților isprăvile noastre. ■

(Va urma)

Alături am pe sergentul Tănase, echipa de telefoniști, care-mi poartă multă grijă. Cășănesc întruna la pepeni, care ne țin și de sete și de foame. Sunt tare murdar și obosit. Nu m-am descălțat de trei zile. Cu zeama de pepeni, nu ajung să mă spăl cum trebuie. Încerc să ațipesc, dar nu-i chip, căci rușii mă deranjează.

Când mă simțeam oarecum mulțumit, liniștit, altă belea: înapoia noastră încep să se adune mici grupuri de ostași din unitățile Brigăzii 4. Se regroupează – spun ei.

Un caporal, zice-se voind să-și curețe mitraliera, fără să știe că este încărcată, a tras de trăgaci și, culmea ghinionului, o rafală nimerește în plin într-un pluton de-al meu, din compania 3, din rezervă, care mergea să întărească compania 1 din prima linie. Tragicul rezultat: 4 morți, 18 răniți, din fericire, nu prea grav.

Doamne, Doamne, ce păcate așa de mari să fi săvârșit bieții mei ostași ca să-i pedepsești așa de crunt?! Am venit aici să dăm o mână de ajutor camarazilor care au jurat în numele Tău credință și supunere, să ne răfuim cu acei care nu cred în Tine.

În sacul meu de merinde găsesc un dărab de pită uscată și o bucătică de salam chircit. Le împart frățeste cu tovarășii mei. Țigarete am însă berechet și fumez, fumez întruna. Tragem împreună fumul până în călcăie și povestim, multe și mărunte. Îmi sunt așa de dragi acești țărani cinstiți, vrednici, de omenie.

Un car de luptă ușor german, care se fățâie mereu pe marginea satului Sablukovka, este lovit în plin de artileria rusă și făcut țandări. O rafală de șase proiectile

Prizonieri

de artilerie grea cade foarte aproape de noi și ne învelește cu pământ. După ce ne pipăim, constatăm că suntem toți patru teferi. Probabil că fusese adresată neamțului.

Plutonul meu a reușit să-mi facă acum legătura telefonică cu spatele. Din întâmplare, la capătul firului dau peste colonelul Alecu Dumitrescu, care comandă acum un grup în Brigada 4 Vânători de Munte. Este și el un vechi camarad și prieten. Pe zona de concentrare în Bucovina, în 1940, mi-a fost comandant de grup (Batalioanele 2 și 3 Vânători de Munte).

Mă bucură mult această întâlnire-revedere prin firul telefonic. Îi fac un rezumat al situației, arătând că n-am văzut picior de rus, că totul a fost aiureală etc. Oarecum supărat, îmi răspunde: „Vasile dragă, te știam băiat deștept, ce tot înșiri baliverne, a fost prăpăd, nu altceva“ etc. Îi răspund: „Domnule colonel, nene Alecule, dacă ar fi fost așa, mie îmi revine tot meritul și ar trebui să mi se dea toate trei clasele «Mihai Viteazul» și toate «Crucile de Fier», pentru că, cu o mână de oameni, am înfrânt puhoiul de rusnaci care a pus pe fugă Brigada 4, ba și întreaga Armată 3. Nu mi-ar păsa dacă mi-aș asuma o așa de strălucită victorie.

Mai bine dați-mi o mână de ajutor să fiu schimbat de aici, să mă duc la Dunino, de unde am plecat și mi-am lăsat vraiste trenul regimentar și toate tarhaturile“. „Vasilică, fiul meu, hai să vorbim de altceva: ți-aduci aminte, la Câmpulung Moldovenesc, ce fain petreceam de multe ori până în zori, stând la un pahar de vin și de vorbă. Plaiu al tău ne cânta din guriță și din acordeon așa de minunat și când patroana de la Palace-Hotel, cu fetișcanele ei, ne făcea ochi așa de dulci?“ Copleșit de amintirile atât de frumoase, am lăsat în plata Domnului povestea Niprului, cu Movila 42. Am verificat pentru a nu știu câta oară că nu-i bine să vorbești de frânghie în casa spânzuratului. Ne-am îmbrățișat prin... telefon.

Este ora 16.30. Aud foarte aproape huruitul unui car de luptă. Ce să fie? Mă ridic în picioare și văd ieșind din el o matahală de neamț, un locotenent-colonel, care începe să strige: „Hei, Rumăni, halo, halo!“ Mă apropiu de el și încep să se zborșească la mine „De ce ați fugit de pe Nipru – unde sunt rușii?“ etc. Îi explic că nu-i nimic grav, că suntem pe Nipru și rușii, dincolo, că satul Sablukovka și Movila 42 sunt în stăpânirea noastră, a românilor. Neamțul se mai liniștește, dar vrea morțiș să se convingă. Merg cu el de-a lungul Niprului și, în sfârșit, este mulțumit. De carul de luptă are atârnat un tun așa-zis de momeală și îmi spune că în urma lui se găsește în marș forțat o unitate de tancuri grele „Tiger“, care vine să respingă pe ruși dincolo de Nipru. Este mulțumit însă că lucrurile stau altfel de cum a fost informat comandamentul german.

... dar și recoltele de struguri

corzile tăiate din vie. Masa era pregătită cu grijă, cu multe bucate, pentru că în felul acesta se menea roadă bogată vici. Prima cană de vin era închinată Sf. Trifon, pentru a-l determina să protejeze recoltele de struguri.

Când se lăsa întunericul, în unele sate din Banat bărbații rostogoleau „roata aprinsă” din vârful unui deal. Obiceiul era unul purificator – prin foc îndepărtându-se duhurile rele și alte forțe aflate în slujba Necuratului –, dar și unul de îndepărtare a iernii și a gerului și de aducere a primăverii și a timpului cald, propice reînvierii naturii.

Ziuă Sf. Trifon este considerată de mentalul colectiv și momentul în care moare Anul Vechi viticol și renaște Anul Nou viticol. De aceea se și împlinește un ceremonial magic – gospodarii dezgroapă sticla de vin păstrată din ultima recoltă.

Și femeile aveau responsabilități de îndeplinit de 1 februarie. Ele aduceau preotul pentru a sfinți grâul și porumbul păstrate „de sămânță” și coceau turte din făină, pe care le duceau la mușuroaiele făcute de furnici, rostind cuvinte anume: „Cum vă dau eu de mâncare, așa să nu-mi mâncați voi recolta”.

Tot de 1 februarie obișnuiau să dea de pomană câte o strachină de mălai, hrănind astfel simbolic lăcustele, pentru a feri lanurile de porumb de atacul lor. Cele pricepute în a face vrăji „dezlegau” în această zi de necazuri, dragoste sau boli, dar puteau să facă altora vrăji „de pagubă”. În această zi se curăța hornul și se puneau cenușă și funingine în vii, pentru ca roadele să fie bogate.

Sf. Trifon, Trif sau Trif Nebunul este cunoscut și ca protector de rele și de durere. Legende bătrânești spun că numele de Trif Nebunul i-ar veni de la purtarea nepotrivită față de Maica Domnului în ziua în care aceasta mergea la biserică (după împlinirea a 40 de zile de la Nașterea Pruncului Iisus). Se spune că Trif ar fi speriat-o și astfel a căpătat acest nume. Mentalul rural acreditează și ideea că prin rugăciunile sale către Dumnezeu Sf. Trifon îi scapă pe oameni de boli și moarte și le lungeste viețile.

El este și patronul lupilor, iar cei care nu țin sărbătoare riscă să le fie mâncate vitele de lupi... Tot Sf. Trifon apără oamenii de ciumă și de nebunie. ■

În ziua de 24 martie 1944, la Roma, 335 persoane erau executate de SS în grotle Ardeatine, ca represalii. Episodul a fost evocat și în filmul *Masacru la Roma*, cu Marcello Mastroianni și Richard Burton.

Herbert Kappler, șeful serviciilor de poliție și securitate germane din Roma, a fost singurul care a primit o condamnare, pe viață. Istoricul Felix Bohr a descoperit de curând explicația și a postat pe un portal destinat istoricilor și documentele respective, anunță revista *Der Spiegel*. La inițiativa autorităților italiene, Roma și Berlinul au căzut de acord să nu urmărească pe ceilalți vinovați. Italienii nu erau dornici să îi pedepsească, pentru că s-ar fi declanșat procese similare și în țările unde militarii italieni comiseseră masacre în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, erau stânjenite relațiile cu creștin-democrații germani și puteau profita comuniștii de aceste dezvăluiri.

A fost odată ca niciodată

FEBRUARIE ȘI TRIF NEBUNUL

Dr. GEORGETA ROȘU

Încă din primele zile ale lunii februarie satul se trezea la viață, după nopțile lungi din decembrie și ianuarie. Chiar la începutul lunii, pe 1, satul tradițional îl sărbătorea pe Sfântul Trifon (despre care credincioșii spuneau că „stăpânea începutul de primăvară“. Acesta era cinstit ca protector al roadelor ogoarelor și ale livezilor împotriva atacurilor lăcustelor și ale omizilor, precum și al sănătății mintale a oamenilor.

In acest sens sunt foarte interesante Moliftele Sf. Trifon, în care este definită „misiunea“ sa pe pământ: „Vă blestem pe voi, fiarele cele de multe feluri, viermii, omizile, gândacii, lăcustele, șoarecii, cârțile și puricii și tot felul de muște, molii, furnici, viespi și urechelnite și tot felul de figuri ce se târăsc pe pământ și păsări ce zboară, care aduc stricăciuni și pagubă holdelor, viilor, pomilor și grădinilor [...], să nu stricați nici holda, nici via, nici grădina, nici orice pom roditor și neroditor, nici frunza legumelor să nu stricați din cuprinsul și locul rodului lui Dumnezeu, duceți-vă în munții cei pustii, în copacii cei neroditori...”

Femeile aveau grijă ca în această zi să cheme preotul în gospodărie pentru a stropi cu agheasmă pomii fructiferi, grădinile de zarzavat și viile. Astfel considerau că sunt puse la adăpost roadele acestora, atât împotriva atacului lăcustelor și al omizilor, dar și de urmările secetei și ale grindinei.

În sate din sudul Olteniei gospodarii participau la Arezeanul (tăiatul viilor), ritual

de tundere a corzilor viței de vie. Din corzile tunse își făceau coroane pe cap și se împodobeau cu ele pe corp. Restul erau folosite pentru aprinderea focurilor la marginea vici, fumul care ieșea având rolul de a feri via respectivă de forțele răului.

Sfântul Trifon protejează de rele...

Tot în această zi în satele transilvănene și bănățene bărbații erau actanții principali într-un ritual de protecție prin stropirea pomilor cu apă neîncepută, adusă de la izvor, sfințită de preot, dar și într-unul numit „scuturatul pomilor“, prin care amenințau cu tăierea pe aceia care nu făceau roade. Bărbații mimau lovituri cu toporul la rădăcina acestora, purtând un dialog în care răspunsul pomului era dat

de un copil de 7-8 ani. „...Pomule, face-i roade, că de nu, te-oi tăia“. „Lasă-mă, iartă-mă, nu mă lovi, nu mă tăia (răspundea copilul în numele pomului), că oi înflori și că oi rodi și de noroc ți-oi fi“.

După îndeplinirea ritualului, bărbații se adunau în alai și se îndreptau spre casele lor. Fiecare purta pe cap câte o coroană făcută din

nizată, la sfârșitul lunii februarie, o expoziție numismatică. „O importantă contribuție la îmbogățirea colecțiilor numismatice ale Bibliotecii Academiei – aflăm din *România liberă* – a avut-o transferarea de către U.R.S.S. guvernului R.P. Române, în anul 1956, a valorilor istorice ale artei aplicate, decorative și plastice românești, depuse spre păstrare în Rusia, în anii Primului Război Mondial.“ Erau prezentate cameea Orghidan, alte piese rare.

Două evenimente politice interne mai importante rețin atenția. Primul este Conferința organizației orășenești a P.M.R. București, care își încheie lucrările la 30 ianuarie. Prim-secretar al Comitetului orășenesc a fost reales Florea Dănălahe, iar ca secretari: Dumitru Popa, Ion Constantin, Gheorghe Pană și Traian Dudaș.

La 23 ianuarie, academicianul Tudor Arghezi rostește cuvântul de deschidere la Conferința națională a scriitorilor, spunând, printre altele, că „rezultatul unei culturi trebuie să fie tocmai simțul echilibrului și al măsurii“. La încheierea lucrărilor rostește o cuvântare și Gheorghe Gheorghiu-Dej. Președinte al Uniunii Scriitorilor Români este ales academicianul Mihai Beniuc, iar ca vicepreședinți: Demostene Botez, V.Em. Galan. T. Arghezi devine președinte de onoare.

Într-un articol nesemnat din *România liberă*, 3 februarie, autorul afirmă: „Articolul lui Radu Cosașu, publicat de revista *Teatru*, nr. 1 din 1962, oferă – din păcate – un amalgam de păreri lipsite de modestie [...] Conceput pe un presupus ton polemic, articolul nu face altceva decât să repudieze majoritatea observațiilor critice ce i-au fost aduse [...] Radu Cosașu merge până acolo, încât aruncă publicului și unor cronicari oprobriul lipsei sale de pătrundere, de înțelegere a piesei sale. Dramaturgul cere să nu îl credem «atât de prost», invitându-ne condescendent să devenim subtili și să descoperim acele valori ale piesei născute din convingerea sa

Gheorghe Gheorghiu-Dej
discută cu academicianul Tudor Arghezi

că «scriitorul trebuie să plaseze obișnuitul în zona plină de reverberații a afectelor și va găsi acolo, cu siguranță, o nouă substanță emoțională»“. O critică similară făcea și Pavel Câmpăanu, în articolul publicat în *România liberă* din ziua următoare, intitulat *Discuții despre cultura cinematografică*. „For-

marea și răspândirea unui gust estetic înaintat reprezintă o parte integrantă a procesului educării socialiste a poporului nostru [erau comentarii pe marginea unei anchete inițiate de revista *Contemporanul* pe această temă; era comentată părerea lui Dan Ionescu] Acesta declanșează în paginile *Contemporanului* un adevărat rechizitoriu împotriva spectatorilor [...] Anumite scene – constată Dan Ionescu – determină la spectatori efecte cu totul diferite de cele pe care le nădăjduia regizorul. Cauza? «...Aproape toate inovațiile, toate încercările de îmbogățire a expresiei cinematografice nu au fost înțelese dintr-odată» [...] Absolvindu-l pe realizator, Dan Ionescu aruncă întreaga răspundere asupra publicului și asupra cronicarilor [...] A învăța de la milioanele de constructori ai socialismului și a-i ajuta totodată să dobândească cultură cinematografică autentică, prin filme de înalt nivel artistic – iată calea prin care lucrătorii din cinematografie pot contribui în eficientă măsură la marea bătălie pentru dezvoltarea conștiinței socialiste a poporului.“

Discuții critice se poartă și legat de muzica ușoară. Tonul îl dă *Scânteia* din 21 ianuarie. În domeniul muzicii ușoare, în ultima vreme, se înregistrează o rămânere în urmă. Este remarcată lipsa unor cântece destinate tineretului sau a celor noi, de tipul *Înflorește țara mea!* Turismul cunoaște o înflorire și ar fi fost firesc să li se dedice amatorilor de drumeție cântece vesele. La radio stăruie o subapreciere a genului, acceptându-se creații de slabă calitate. În *România liberă* din 3 februarie, un cititor scrie: „Dintre melodiile de mu-

Viscol pe străzile Bucureștiului

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Săliile Palatului Republicii (fostul Palat Regal) s-au deschis din nou, la cumpăna dintre ani, pentru 3.000 tineri participanți la carnaval. După ora 24.00, sute de tineri ies în curtea Palatului, unde încep o horă. Prin porțile deschise pătrunde o limuzină, din care descind Moș Gerilă 1961 și tânărul 1962. În programul TVR de Revelion a figurat și filmul realizat de Valeriu Lazarov, pe o idee dezvoltată cu concursul lui Mircea Crișan, cu șlagărul lui George Grigoriu – Mandolina mea – și prospețimea interpretei Margareta Pâslaru.

Discursul prim-secretarului C.C. al P.C.R. anunța cele mai favorabile condiții pentru îndeplinirea planului, pentru creșterea prosperității oamenilor muncii. Scânteia din 2 ianuarie publica pe prima pagină chemarea Consfătuirii pe țară a țăranilor colectivști.

În schimb, anul se deschidea cu pronosticuri sumbre pentru economia capitalistă.

Despre problemele capitalismului scriu și Alexandra Sidorovici și Silviu Brucan. Într-un fragment din viitoarea carte *America văzută de aproape*, ce avea să apară la Editura Tineretului, publicat în *Scânteia* din 3 ianuarie, ei fac o analiză a industriei reclamei din S.U.A. „Cei care hotărăsc liniile pe care se va desfășura reclama pornesc de la câteva principii de bază, ca de pildă: «cumpărătorul este nemaipomenit de credul» (adevărat pentru S.U.A.), «convinge-l pe cumpărător că primește mult mai mult decât un simplu obiect» (în cuvintele unui negustor: «noi nu vindem numai lanolină, ci pe deasupra speranța frumuseții; nu vindem numai portocale, ci promisiunea unei vitalități mărite») și, mai presus de toate, „publicul trebuie convins că dacă cumpără, realizează economii”. Și continuau: „În S.U.A. cetățeanul este o pastă maleabilă în mâinile celor care dirijează reclama și care sondează și speculează în scopurile lor toate slăbiciunile omenești.”

Vremea continuă să dea bătăi de cap locuitorilor orașului. Cetățenii se întreabă, la începutul lunii ianuarie, de ce, după ninsoarea de acum două săptămâni (*Magazin istoric*, nr. 12/2011), curățarea străzilor a fost aproape

abandonată? Mașinile au fost retrase în garaje, în vreme ce pe multe străzi circulația s-a desfășurat cu dificultate. Răspunsul a fost că sunt gata să intervină la următoarea ninsoare. Numai că la sfârșitul lunii, după o zi însorită și caldă, vremea s-a schimbat brusc și s-a stârmit un viscol puternic. Cursurile școlilor și grădinițelor au fost suspendate la 31 ianuarie și au fost reluate la 2 februarie. S-au depus eforturi susținute pentru înlăturarea efectelor viscolului și s-au înregistrat probleme cu aprovizionarea cu apă. Pe unele străzi circulația era încă anevoioasă.

Cum orașul era într-o permanentă expansiune, apar linii noi de transport în comun sau se prelungesc cele existente. Se dă în folosință linia de troleibuze 92, care asigură legătura între cartierele Ghencea și Tei. Linia de tramvai 12 se prelungeste de la Gara Basarab până la stăvilarul Ciurel, prin Șoseaua Basarab și Splaiul Independenței; linia 2 se prelungeste de la Gara Basarab până la cartierul 16 Februarie, prin Șoseaua Giulești, iar linia 11 se prelungeste până în cartierul Tudor Vladimirescu.

La Biblioteca Academiei R.P.R. este orga-

*Bătrânul an 1961 și Anul cel Nou
intră în curtea Palatului Republicii
(fostul Palat Regal)*

COMITETUL NAȚIONAL ROMÂN

Continuăm prezentarea documentului intitulat Atribuțiile reprezentanților Comitetului Național Român, păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Constantin Vișoianu. Adresăm mulțumirile noastre doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a prezenta acest document.

3) Domeniul *propagandei în țară* [subliniat în original]

În țările ale căror stațiuni de radio au organizat emisiuni în limba română (Londra, Paris, Roma, Istanbul, Atena, Madrid etc.) împuternicitul Comitetului Național păstrează un contact continuu cu secția românească a stațiunii de radio respective, urmărește emisiunile către România – formulând critici și sugestii – și procură material destinat a fi difuzat la ora românească.

Împuternicitul Comitetului Național se vor folosi de orice împrejurare pentru a trimite pe ascuns în țară publicațiile Comitetului Național.

4) Domeniul *informațiilor*

I. Împuternicitul Comitetului Național transmite Comitetului toate informațiile despre situațiunea politică și economică din țara respectivă, în măsura în care asemenea informațiuni pot fi utile Comitetului Național.

II. Împuternicitul Comitetului Național organizează pe teritoriul respectiv acțiunea de culegere și clasare a tuturor informațiilor privitoare la România, spre a le transmite organului respectiv al Comitetului Național Român în Statele Unite.

Sursele principale de informațiuni vor fi:

- ziarele și revistele publicate în România și Buletinul Oficial;

- cărțile publicate în România;
- ziarele și revistele străine;
- buletinul agențiilor telegrafice;
- buletinul agențiilor speciale de informație;
- ascultarea stațiilor de radio din România;
- declarațiunile persoanelor venite de curând din țară (români sau străini);

- informațiuni conținute în scrisori din România (primate de români sau străini, de la români sau străini stabiliți în țară)

Informațiile vor fi clasate pe următoarele categorii:

a) *Viața politică internă. Aparatul de stat* [subliniat în text]:

- partidul comunist român. Organizare, personalul de conducere;

- personalul politic: membrii Prezidiului și ai Guvernului, înalți funcționari;

- organizațiunea administrativă și polițienească (reforme aduse, modul de funcționare, rezultate – cum este privită de populație);

- justiția (idem);

- organizațiunile politice (principii de organizare, funcționarea lor, cadre și efective, felul cum sunt privite de populație);

- organizațiunile politice desființate prin legi sau măsuri administrative (eventuala funcționare clandestină, interesul opiniei publice, măsuri represive ale autorităților);

- atitudinea diferitelor categorii sociale față de regim (țărăimea, muncitorimea, lumea comercială, liberii profesioniști, clerul, ofițerii, foștii ofițeri etc.);

b) *Biserica, viața culturală, educația* [subliniat în text]

- măsurile legale și administrative față de diferitele culte;

- atitudinea Bisericii Ortodoxe față de regim și impresia produsă în populație;

- atitudinea celorlalte biserici;

- reformele școlare (felul cum sunt aplicate, rezultate, impresia în opinia publică);

- organizarea tineretului de diverse categorii (rezultate, atitudinea populației)

- crearea de institute de cultură și artă (idem);

- literatura actuală și interesul cu care este privită de opinia publică. Măsurile luate contra producțiilor literare „burgheze”. Cenzurarea clasicilor literaturii române;

- teatrul și artele (manifestări, interesul opiniei publice)

c) *Presa și propaganda* [subliniat în original]

- presa din România (informațiuni asupra diferitelor ziare și reviste; compunerea redacțiilor, tiraj, mijloace de răspândire, interesul opiniei publice);

- radio (organizațiunea stațiilor de radio-emisiune din România și personalul lor, răspândirea aparatelor de radio, interesul deșteptat în public de emisiunile Guvernului);

- ascultarea stațiilor de radio străine (regimul legal de ascultare, condițiunile de recepționare a emisiunilor „Vocii Americii”, „BBC”-ului și emisiunilor în limba română a[le] altor stațiuni străine, interesul pe care-l deșteaptă fiecare din acele emisiuni în parte, criticile ce li se aduc, influența lor).

(Va urma)

zică ușoară prezentate în filmele noastre, niciuna – din câte îmi amintesc – nu a trecut ecranul.” Într-un alt număr al ziarului, I. Berg povestește că „Groveanu a scris un tangou, iar Felea textul, în care era vorba de soția unui minner, ce-l așteaptă cu drag să se întoarcă acasă. Lucrarea nu a fost acceptată de Editura Muzicală pentru că subiectul nu s-ar preta la un tangou.” Și totuși, resurse ar fi fost pentru o creație muzicală de succes. În revista *Flacăra* Nicolae Minei reamintește că *Sanie cu zurgălăi* a devenit în variantă americană *Johnny is the boy for me*, iar *Colea-n grădiniță* s-a transformat în *When the angels sing*.

Să mai notăm că la 4 februarie a murit Aurel Jiquidi, artist grafician. Cu două zile înainte fuseseră decorați la Palatul Republicii, cu „Ordinul Muncii” cls. I, acad. D. Panaitescu Perpessicius și Miron Radu Paraschivescu.

Magazinul cu produse alimentare din Piața „30 Decembrie” din Capitală e plin de lume. Un cumpărător cere o sticlă de ulei. Vânzătoarea îl trimite la casă. Acolo altă coadă. După ce achită, cu bonul în mână merge din nou la coadă. De ce n-a putut achita direct vânzătorului, se întreabă cumpărătorul. În același magazin, produsele de carne congelată, pescărești, băuturile, pâinea și dulciurile pot fi achitate direct la vânzător. Conservele de legume sau carne, macaroanele, alte produse se cumpără după ce achită la casă, deși și ele sunt gata ambalate. Pentru zahăr, grîș, orez, trebuie întâi cântărite, mergi la casă, revii... La magazinul „Victoria”, ca să cumperi un bec de 3 lei, trebuie să stai la coadă până se numără banii celui care cumpără un frigider.

La „Cina” există singura secție dietetică din Capitală. Din păcate, zona respectivă devine seara restaurant obișnuit, iar cei care trebuie să țină dietă nu mai pot lua aici masa de seară. Meniurile fixe din diferite restaurante seamănă izbi-

tor între ele. Ciorbă de perișoare, ciorbă de fasole, iahnie de cartofi, iahnie de fasole și invariabil orez cu lapte ca desert. La multe restaurante, porțiile sunt foarte mici. Dacă nu ai o mașină de spălat sau nu ai timp, poți duce rufe la cele 15 unități „Nufărul”. Cea mai modernă este cea de la Sala Palatului. O cămașă este spălată și călcată aici într-un minut și 56 secunde. Este coborâtă pe un tobogan direct în mașina

de spălat, trece automat într-o centrifugă, apoi la calandrela unde este călcată și apretată, apoi cu un lift mic urcată în depozitul unde sunt păstrate până ce vine clientul să o ridice. Cu toate acestea, comenzile se ridică după... 17 zile! O cauză o constituie și faptul că se lucrează doar într-un schimb.

A intrat în funcțiune noua centrală automată de telefonie Sud. Are 10.000 de linii și înlocuiește munca a 125 telefoniste. Celor 2.750 posturi publice de telefon li s-au adăugat alte 20 noi. Sunt instalate în cabine din metal și sticlă, oferind condiții mai bune. Numai că la unele dintre acestea cetățenii au înfundat în locurile pentru fișe: ace de păr, agrafe, bețe de chibrit, sârme, monete de 5 bani deformate.

Să încheiem cu două „analize”, una gravă și una la care putem zâmbi azi. „Dar ireconciliabilul nu poate fi conciliat. Contradițiile profunde care sfâșie lumea capitalistă nu pot fi înlăturate. Orice alianță între imperialiști rămâne «o uniune de tâlhari, în care fiecare caută să smulgă câte ceva de la celălalt». Această

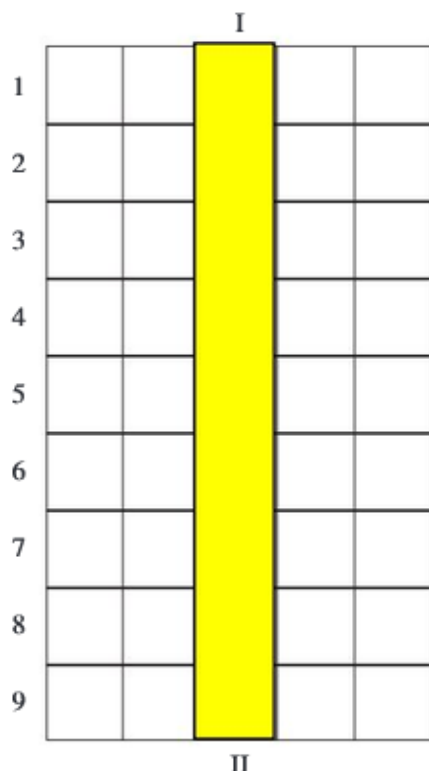
caracterizare a făcut-o Lenin și ea rămâne pe de-a-ntregul valabilă și astăzi”, scria autorul unei analize despre Piața Comună publicată în revista *Flacăra*.

Și tot în aceeași revistă se scria că există temeiuri să se presupună că prima ființă care va pași pe Lună va fi un câine, nu un om. Aprovizionarea locuitorilor Lunii va fi foarte dificilă și va costa foarte mult. Transportul unei pâini pe Lună va costa cât o fabrică făcută din aur pe Pământ. ■

Scenă din filmul lui Manole Marcus
Străzile au amintiri, cu actrița
Antoaneta Glodeanu și actorii
Constantin Dinulescu (în centru)
și Toma Caragiu

DIN ISTORIA LITERATURII

ORIZONTAL: 1) Filosof și scriitor englez (Roger, 1214-1292), călugăr franciscan. A făcut și cercetări în astronomie, matematică, chimie, optică. 2) Scriitor austriac (Stefan, 1881-1942). A scris multe eseuri biografice: Balzac, Dickens, Dostoievski, R. Roland, Kleist, Nietzsche, Stendhal, Tolstoi etc., poezii, nuvele. 3) Poet englez (George, lord, 1788-1824). A luat parte la lupta de eliberare a poporului grec. Cea mai importantă operă: poemul satiric *Don Juan*. 4) Scriitor și matematician englez, (Carroll, 1832-1898), care a scris, între altele faimoasa povestire pentru copii *Alice în Țara minunilor*. 5) Scriitor american (Mark, 1835-1910) autorul unor cărți aflate în patrimoniul tuturor popoarelor: *Aventurile lui Tom Sawyer*, *Print și cerșetor* ș.a. 6) Scriitor italian (Alighieri, 1265-1321), unul dintre cei mai mari poeți ai lumii. Opera principală: *Divina Comedie*, în trei părți: *Infernul*, *Purgatoriul*, *Paradisul*. 7) Poet liric latin (Caius Valerius Catullus, 84-54 î.Hr.) 8) Istoric francez, specialist în istoria bizantină (Charles, 1859-1944). 9) Scriitor norvegian (Henrik, 1828-1906), opere principale: *Peer Gynt*, *Stâlpii societății*, *Nora*, sau o casă cu păpuși, *Strigoii*. Piese de teatru care se joacă pe toate scenele lumii.

VERTICALĂ I-II: Mare scriitor spaniol (Saavedra Miguel, 1547-1616), clasic al prozei universale. Romanul său celebru: *Don Quijote*.

D. CIREAȘĂ

STĂPÂN PE DESTINELE SALE

(Biverb: 4, 11)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție rebus **Așezări daco-romane pe teritoriul României**, nr. 1/2012

T – O – MAG – P – DIERNA – ENO – BU – ARARAT – SIROP – AMIA – SOROC – IVI – AC – ACRIS – S – UP – AE – AMS – AMOR – PARIA – R – PAP – RAC – CARSUM – IB – PI – NR – PAI – BURIDAVA – R – LINA – UNIT – IU – DROBETA – MIE – PARIS.

Soluție joc **Militară**, nr. 1/2012

DIN TABĂRĂ, TUNUL ȚINTEȘTE CAZEMATA

(D – IN – T/A – BARAT/U – NUL/T – IN – T – ESTE – CA – ZE/MAT – A)

Telex Telex Telex Telex Telex

VĂ RUGĂM NU ATINGEȚI EXPONATELE... DE PE LUNĂ!

NASA (Agenția spațială americană) a cerut viitorilor vizitatori care vor ajunge pe Lună să nu se apropie la mai mult de 75 m de locul unde a aselenizat primul echipaj uman (Neil Armstrong și Buzz Aldrin, dacă vă mai amintiți de ei). Dacă știrea nu ar fi apărut în *New York Times*, ai fi putut crede că este o glumă.

Totul a pornit de la o profesoară de antropologie de la Universitatea de stat din New Mexico, Beth L. O'Leary. Mai precis, de la întrebarea pe care i-a adresat-o un student: legile federale pentru păstrarea patrimoniului se aplică și locurilor unde au aselenizat echipajele Apollo (șase, în total, de la Apollo 11 la Apollo 17, cel cu numărul 13 nemaiajungând pe Lună, din cauza unor defecțiuni)? Profesoara și studenții au descoperit că nu există un răspuns clar. Potrivit legilor internaționale, S.U.A. sunt încă proprietarele obiectelor rămase pe Lună (în cazul lui Apollo 11, de la partea inferioară a modului de aselenizare până la pungile cu urină ale cosmonauților); dar 100 state – inclusiv S.U.A. – au semnat un tratat prin care se angajează să nu emită pretenții asupra vreunei părți a Lunii. Există temerea că s-ar putea ca alte state să vadă încercarea de a obține protecția locurilor de aselenizare drept o șmecherie a Statelor Unite pentru a emite pretenții teritoriale asupra unei părți a Lunii.

Nici în interiorul S.U.A. nu era ușor să se obțină înscrierea acelor locuri între siturile protejate. În mai multe state americane nu pot fi declarate astfel decât dacă se află pe teritoriul lor. Până la urmă au reușit în California, unde Comisia pentru bunuri istorice a înscris locurile de aselenizare între siturile protejate, în ianuarie 2010. După ce Google a anunțat că oferă un bonus de 1 milion de dolari unuia dintre cele 26 de echipe particulare care se pregătesc să aselenizeze pe Lună, dacă vizitează unul dintre cele șase puncte de aselenizare ale programului Apollo, s-a mobilizat și NASA, care a organizat un seminar privind protecția urmelor lăsate de echipajele umane care au ajuns pe Lună. Dacă pentru Apollo 11 s-a cerut o zonă de protecție de 75 m, pentru Apollo 17 (care a dispus și de un mic vehicul, putând astfel acoperi o distanță mai mare) s-au cerut 225 m. Evident, toate aceste măsuri nu au niciun fel de obligativitate pentru viitorii vizitatori ai Lunii.

ANIVERSARE RATATĂ

Mulți adulți europeni își vor aminti ziua de 1 ianuarie 2002. Atunci, pentru prima oară, o cană cu vin cald la poalele pistei de schi de la Garmisch Partenkirchen a costat 1 euro, și nu 2 mărci. Vanzătorii din stațiune au fost luați cu asalt de cumpărătorii proaspăt posesori de euro, monete și bancnote. Cu toții au descoperit cu emoție diversele fațete naționale ale euro: pe unele câte un Mozart, pe altele chipul regelui Belgiei, iar în unele cazuri nici nu au recunoscut personajul. 307 milioane de europeni au ținut în palme o monedă nouă.

A fost în urmă cu zece ani și mai bine. Așadar, Europa ar fi trebuit să sărbătorească. Să curgă șampanie. Dar Banca Centrală Europeană, autoritatea monetară supremă a Europei, nu a prevăzut, în climatul de austeritate actual, decât o zi a porților deschise „în al doilea trimestru al lui 2012” și un concurs pentru elevi pe tema euro, între 1 ianuarie și 31 martie. De asemenea, o piesă turnată special pentru cifra rotundă.

CONTENTS (Romanian History) A. de Tocqueville While the despotism emphasizes the tendency to isolation of the people and their cupidity, the democracy fights against their natural vices ● St. Fischer-Galați The politicians repeat the mistakes of the past because they don't know history ● N. Noica 1943. The architects propose the demolition of the „King Charles I” Foundation and the remodeling of the Palace Place ● G. Herbstritt The Securitate and Stasi collaborate for the surveillance of the German writers from Romania ● M. Stavinschi The story of Constantin Banu's life, the founder of the *Flacara* review ● G.D. Mocanu Plans for the organisation of the secret service of Nicolae Malaxa ● L.L. Watts Pacepa and soviet deception against Romania (II) ● M. Retegan Alexandru Barladeanu's visit to London, 1966, behind closed doors (II) ● M. Sala The fate of destiny and chance ● I. Bistoreanu What and to what degree are willing the Russians to recognize concerning the Romanian treasury evacuated to Moscow ● L. Zamani The story of the „Love for people” (Philanthropia) hospital ● I.G. Andrei Internal quarrels in Yugoslavia on the topic of the Portile de Fier hydropower system ● I. Varta The first years of the Russian rule in Bessarabia (II) ● G. Filitti Letters from former days. King Charles I” is ready to abdicate and how were run the elections in a town in 1875 ● M.-AL. Pitigoi The British who took part in the 1906 Exhibition refused to pay bribes and are arrested ● V. Scărneci, A. Pandea War log. On the Dnieper riverside (IV) ● G. Roșu St Trifon and the beginning of spring ● In Bucharest 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXXIII). The responsibilities of the representatives of the National Romanian Committee

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) А. де Токвилль Если абсолютизм углубляет тенденции к человеческому уединению и жадности, демократия борется с прирощёнными пороками людей ● Штг. Фишер-Галац Политики повторяют ошибки прошлого, потому что не знают историю ● Н. Нойка Организованный в 1943 г. архитектурный конкурс предлагает снести Фонд „Карол I” и переустроить Дворцовой площади ● Г. Хербштритт Сотрудничество между Секуритате и Штази для преследования германских писателей из Румынии ● М. Ставински История жизни Константина Бану, учредителя журнала *Флакэра* ● Г.Д. Мокану Планы создания спецслужб промышленника Николае Малакса ● Л.Л. Уэйтс Пачепа и советская дезинформация против Румынии (II) ● М. Ретеган За кулисами визита Александру Бырлэдяну в Лондон в 1966-ом году (II) ● И. Бистрянэ Насколько настроены русские признать о кладе Румынии, вывезенном в Москву ● Л. Замани История „Больницы любви к людям”, Филантропия ● М. Сала Хроника слов, обозначающих судьбу ● И.Г. Андрей Ссоры внутри Югославии, связанные с гидроэнергетической системы Порциле де Фиер ● И. Варта Первые годы русского господства над Бессарабией (II) ● Дж. Филитти Письма былых времён: Карол I намерен идти в отставку; как организовались выборы в 1875 г. в одном городе ● М.А. Пицигой Британцев, участвующих в Выставке 1906 г. и отказывающихся дать взятку, ставят под арест ● В. Скирнеч, А. Пандя Фронтальной дневник. 1941: На берегах Днепра (IV) ● Дж. Рошу Святой Трифон и наступление весны ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверском Институте (СХХIII). Компетенции представителей Румынского Национального Комитета

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 5,00

DIALOG CU CITITORII

2%

Puteți direcționa 2% din impozitul anual către Fundația Culturală Magazin Istoric, cont RO10 RNCB0080005630130001, BCR, Sucursala Sala Palatului, C.I.F. RO 1590422.

POȘTA
BLITZ... CONCURSULUI

Domnul VIOREL GRI-GORE, învățător pensionar din Botoșani, ne scrie: Când eram copil sărbătoream Hramul Bisericii la 14 octombrie, de Sfânta Cuvioasă Paraschieva, în satul Lunca-Herța, acum în Ucraina. Când am revenit din primul refugiu, în 1941, în biserică ocupanții făcuseră depozit de cereale.

Din al doilea refugiu, din 1944 și până astăzi nu am mai reușit să-mi văd casa părintească.

EROARE

Le cerem scuze cititorilor pentru o eroare strecurată în

numărul din luna decembrie 2011, la pagina 80, și pe care foști colegi ai celor doi ofițeri ne-au semnalat-o. În stânga este fotografia căpitanului Ioan I. Vidrean, iar în dreapta cea a locotenent-colonelului Paul Donner.

ÎN ATENȚIA
BIBLIOTECILOR!

SHIVA BOOKS S.R.L. completează gratuit colecțiile revistei Magazin istoric pentru bibliotecile publice din România, în măsura stocului disponibil. Fax: 0268.312.894.

CERERI ȘI OFERTE

GHÉRASIM FEURDEAN, str. Gh. Doja, nr. 13, mun. Gherla, jud. Cluj, telefon 0747.029.086, oferă colecția completă.

COSTICĂ SPĂLĂȚELU, localitatea Băcălești, cod 147.066, O.P. Turnu Măgurele, județul Teleorman, oferă numerele:

8/1978; 8/1985; 1, 3, 5, 7-11/1989; 9/1991; 9/1999; 7/2010.

D. CIOBĂNIȚĂ, București, telefon 0722.391.837, oferă colecția Magazin istoric din anii 1974-2011, cu excepția numerelor: 7/1974; 6/1975; 3/1983; 7/1988; 3/1990; 7/1992; 12/1993; 6/1996; 2,5/1997; 6/2005.

ANDRONIC ȚUȚUIANU, Fieni, Aleea Teilor, nr. 17, județul Dâmbovița, telefon 0245.774.065, oferă colecția completă și numerele: 9, 10, 12/1968; 1, 2, 4, 9/1969; 8, 10, 12/1970; 1, 2, 6-9, 12/1971; 1, 4/1972; 8, 10/1978; 1, 6-9/1979; 3-7, 9/1980; 5, 11/1981; 9/1982; 5/1985; 2, 4, 7, 8/1991; 3/1993; 7/1999; 7-9/2006; 1/2008; 9/2009.

ION ȘERBAN, str. Mirea Mioara-Luiza, nr. 2A, bl. N20, Sc. 5, et. 3, ap. 58, sector 4, București, telefon 0721.207.366, solicită numărul 2/1967.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române la poziția 19.356.

În București revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 283, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde veți avea acces începând cu primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040074

02